1939 VI. 23

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 46

Balandis — Birželis

1939

TURINYS.

Psl.

1. Įstatymų kodifikacija. — *K. Šalkauskis* 123
2. Lietuvos—Estijos byla Hagos Tribunole dėl Panevėžio Saldutiškio geležinkelio. — *Dr. D. Krivickas* 135
3. Globos organai. — *Vytautas-Kostas Čepas* 143
4. Šalintini ipotekos formalumai. — *St. Pračkaila* 154
5. Nepilnamečių auklėjimas mūsų auklėjimo įstaigose. — *J. Gruzdas* 161
6. Vekseliniai laiduotojai. — *S. Braudė* 171
7. Rengiamojo tardymo bylų eigos pagreitinimas. — *Petras Veteikis* 177
8. Lietuvos kalėjimai ir kaliniai. — *A. Diržys* 183
9. Dėl Nr. 194 aplinkraščio. — *J. Januška* 190
10. Lietuvos neutralumo įstatymas tarptautinės teisės šviesoje. — *Dr. G. Rutenbergas* 196
11. Liudytojų klausinėjimo tvarka. — *J. Kairys* 200
12. Substitucija. — *N. G. Naividelis* 202
13. Ipotekinių ir neipotekinių aktų darymas ir paliudijimas. — *V. Burkevičius* 205
14. Apžvalga 209

Oficialinė dalis.

I. Respublikos Prezidento įsakymai 13

II. Teisingumo Ministro įsakymai 13

III. Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai 15

Cp 1283

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 46 | **Balandis - Birželis** | *1939 m.*

K. Šalkauskis

Įstatymų kodifikacija.

I.

Kodifikacijos įstaiga.

Kodifikacijos įstaiga mūsų sąlygose turėtų ruošti įstatymų leidžiamiems organams įstatymų projektus, kurie neklaidintų įstatymų leidėjų. Pvz., Seimas gali neturėti pakankamai specialistų tam tikriems klausimams išspręsti, o pasitikėjęs paruoštu projektu, duoda savo aprobatą, nežinodamas, koki defektai glūdi tame projekte.

Tad pačioje kodifikacijos įstaigoje reikalinga taisyklinga organizacija, kuri galėtų laiduoti projekto paruošimo rimtumą. Tačiau daug įstatymų gali būti paruošta ir be šios įstaigos.

Nepermanentinio pobūdžio įstatymo projektai sėkmingai gali būti ruošiami suinteresuotų ministerijų arba Valstybės Tarybos.

Bet, kalbant apie kodifikacijos įstaigas, reikėtų galvoti apie permanentinio pobūdžio įstatymus, kurie yra sutraukti į atskirus kodeksus ir apima bei reguliuoja didelius gyvenimo reikalus ir svarbius santykius, pvz., civilinė, prekybinė ir baudžiamoji teisė, finansinė teisė, civilinių, baudžiamųjų, administracinių teismų santvarka, ministerijų sutvarkymas ir t. t. Šie įstatymai paprastai leidžiami atskirais kodeksais, ir kiekvieno krašto teisės sistema turi savus kodeksus.

Lietuva iki karo neturėjo specialiai jai išleistų įstatymų. Jai buvo primetami įstatymai, išleisti svetur. Tie įstatymai ne-

tinka Lietuvai dar kitu atžvilgiu: įstatymai buvo paruošti didelių valstybių reikalams, kurios labai skiriasi savo gyvenimo sąlygomis nuo mūsų krašto, ir, be to, kas svarbiausia, netinka pokariniam gyvenimui — radijo, automobilio, lėktuvo, elektrifikacijos laikui, greito technikos progerso ir didelių išradimų laikui.

Gyvenimas verste mus verčia atsisakyti nuo senų įstatymų, netinkančių mūsų reikalams. Tačiau pasigaminti naujų įstatymų per trumpą laiką negalima. Jėgų ir lėšų stoka verčia išdėstyti šį darbą ilgesniam laikui. Tam reikia planingo ir sistematingo ilgesnio darbo. Blogesni ir mažiau tinką mūsų kraštui įstatymai turėtų būti perdirbti anksčiau, o geresni — vėliau.

Tuo pat metu turėtų eiti geresnių įstatymų lietuvinimas. Šis klausimas yra juo aktualesnis, kad naujosios jaunuomenės kartos vis mažiau ir mažiau moka rusų ar vokiečių kalbas.

Čia netenka mums pamiršti teisės unifikacijos, kurią, vis dėlto, lengviau atlikti, ne kaip sukurti naują kodeksą. Pvz., Latvijoje, kaip žinome, taip sukurtas Civilinis Kodeksas.

Tačiau sudaryti projektą, ką reikia pirmiausia atlikti, ką paskiau, ką iš naujo sukurti, ką unifikuoti ir, pagaliau, tiktai išversti, galėtų tiktai gerai kvalifikuota ir tinkamai paruošta kodifikacijos organizacija.

Jei į nepermanentinio pobūdžio įstatymus Lietuvoje įdėta daug triūso ir prieita neblogų rezultatų, tai dėl permanentinio pobūdžio įstaymų sunku tai pasakyti. Pirmiausia, labai maža tuo tarpu turime tos rūšies pagamintų naujų įstatymų, ir šie turi trūkumų.

Čia galime matyti kodifikacinės įstaigos organizacijos defektus: ji per anksti išleidžia iš savo dirbtuvės įstatymo projektą. Pavyzdžiu galime paimti mūsų Teismų Santvarkos Įstatymą, Čekių įstatymą, vekselių įstatymą.

Teismų santvarkos įstatymo vienų iš pakeitimų yra pašalinimas iš teismo organizacijos dviejų civilinių teismų sistemos kombinacijos ir pakeitimas viena sistema, būtent, „bendros" ir „taikos justicijos" sistemos pakeitimas vienalyte sistema, kurioje bendros sistemos visai nėra, o pasilieka viena taikos justicija, tačiau pašalinamas iš pavadinimo žodis „taikos".

Bet kadangi visas mūsų procesas liko pritaikytas šiai dviejų rūšių teismų sistemai, tai perėjimas prie vienos tiktai sistemos buvo didelis sukrėtimas senajai sistemai, kuris pajudino

proceso pagrindus. Civilinė teisena turėjo net atskirai nustatytas normas taikos justicijai (I knyga) ir atskirai bendrajai justicijai (II knyga).

Taikos justicijos teisena buvo pritaikyta mažiau prityrusiam teisėjui, kuris tik pradėdavo savo stažą taikos teisėju, iš jo kompetencijos buvo išimtos sunkesnės, sudėtingesnės ir didesnės bei svarbesnės bylos, kurios pavestos koleginiam teismui. Atitinkamai ir pačios teisenos taisyklės buvo suprastintos, nenorint teisėjo apsunkinti, ir jei net kai kurie institutai taikos teisėjams teisenoje išmesti, tai vien iš baimės, kad teisėjas nesusipainiotų.

Teismų santvarkos įstatymas, panaikinus bendros justicijos sąvoką ir palikus vieną antros rūšies justiciją, turėjo atitinkamai išspręsti klausimą, kaip turi būti pakeistas Civilinės teisenos įstatymas ir kiti kodeksai: Civilinių įstatymų, Baudžiamojo statuto ir Baudžiamosios teisenos įstatymas, kurie yra su pirmuoju susiję.

Bet toji darbo dalis Teismų santvarkos įstatyme neatlikta, o tai įneša į teismą daug painiavos. Vyr. Tribunolo teise „aiškinti teisės klausimus" (T. S. įst. 90—95 str.), vis dėlto, nepakankama priemonė sudėtingam įstatymo leidėjo darbui atlikti. Kurią Civ. teis. įstatymų knygą tenka taikyti, pasikeitus teismams, Vyr. Tribunolas išaiškino („Teisė" Nr. 17), jog I knygą, tačiau kitų klausimų nepalietė, nes tai jau įstatymo leidžiamojo organo, o ne Vyr. Tribunolo reikalas.

Svarbus civilinio proceso institutas — trečiojo asmens įstojimas su savarankiškomis teisėmis leistas mūsų įstatymuose tiktai apygardos teismų (C. t. įst. 128, 665, 666), bet ne apylinkės teisėjų teisenoje. Kadangi dabar visos bylos prasideda apylinkės teisme, kur taikoma I knyga, o ne apygardos, tai, paskelbus T. s. įst., šį institutą reikėtų laikyti panaikintu, nepaisant to, kad niekas neginčija to instituto reikalingumo, jo tikslingumo. Į šią nenormalią padėtį patekome dėl to, kad Teismų santvarkos įstatyme nėra paskutinės dalies apie pritaikymą Civ. teis. įst. naujai išleistam Teis. sant. įstatymui.

Kitas pavyzdys: apsaugoti Lietuvos piliečiui atsakovui nuo svetimšalių ieškovų mūsų įstatymai, kaip ir daug kitų kraštų, nustatė tinkamą laidą, kurį į teismą ieškovas turi įnešti — nuostolių atlyginimui aptikrinti, jei tokių būtų dėl ieškinio iškėlimo. Tačiau ir šis institutas yra nustatytas bendrų teismų tei-

senai (C. t. įst. 571 str. 5 p.) ir neliečia apylinkės teismų teisenos. Kadangi pas mus veikia dabar tiktai taikos justicijos teisena, tai Lietuvos piliečių interesų apsaugojimas nuo svetimšalių, atrodo, taip pat panaikintas.

Be to, tas Teis. sant. įstatymo negalutinumas matyti ir iš atskirų įstatymo vietų, kurios nėra baigtos. Galima spėti, kad projekto autoriai galvojo padaryti pakeitimų ir kitose mūsų įstatymų dalyse. Pvz., teisiamajame ir tvarkomajame posėdyje negali dalyvauti teisėjai toje byloje, kurioje davę šalims patarimų (T. s. įst. 42 str.). Klausimas, kokių patarimų? Ar teisėjo patarimas šalims: „Jūsų byla paini, sudėtinga, kreipkitės abu į advokatus" eina pagrindu teisėjui nušalinti? Matyti, ne. Bet tai neišreikšta pačiame įstatyme. Toliau, teisiamajame ir tvarkomajame posėdyje negali dalyvauti teisėjas, kuris turi su dalyvaujančių byloje asmenų įgaliotiniais giminystės, svainystės ar kitokių santykių, dėl kurių teisenų įstatymais jie gali būti nušalinti (T. s. įst. 42 str.). Civ. teis. įst. visai tokių santykių teisėjo su įgaliotiniais nenumato. Kalbamieji įstatymai reguliavo santykius teisėjo su šalimis, bet niekuomet nereguliavo su jų įgaliotiniais. Tokių vietų galima būtų daugiau nurodyti.

Pereidamas prie naujai išleistų mūsų įstatymų — Čekių ir Vekselių įstatymų, aš nekritikuosiu jų, nekelsiu klausimų, ar, pvz., terminai „bankininkas" (3 str.), „didžiai nerūpestingas" (13 str.) yra žinomi mūsų įstatymams, ar nereikėtų pakeisti jų mūsų teisės sistemos terminais, tik iškelsiu kitą klausimą, grynai kodifikacinį, geriau, gal, net pasakius, grynai redakcinį.

Čekių įstatymas naujai suredaguotas, anksčiau savo įstatymo mes neturėjome, viskas buvo paremta teismų precedentais. Bet vekselių įstatymas veikia pas mus po karo jau dvidešimt metų. Buvo nustatyti visi lietuviški terminai, prie kurių pripratome, su kuriais susigyvenome. Nauji įstatymai įveda visai naują terminiją. Viename nedideliame įstatyme pavartota 34 nauji terminai, antrame — 37. Jei šio terminijos pakeitimo reikalauja kalbos švarumas — jokia auka nėra per sunki. Tačiau projekto gamintojai padarė ją visai nepakeliama našta. Nė vienas iš šių terminų nepaaiškintas, o tai apsunkina supratimą net tuo atveju, jei žinomą žodį pradedame vartoti, kaip *terminus technicus*. Bet jei naujai nukalamas žodis, įstatymo teksto aiškinimas virsta spėliojimu. Pvz., iš žodžio „tvarkyti" padarytas žodis „tvarkoti", ką jis reiškia?

Nauji terminai Vekselių įstatyme (V. Ž. Nr. 619):

12 str. — *perrašas nesąlyginis, perrašas dalinis, perrašas tuštinis.*
13 str. — *perrašininkas, naudininkas, priimtis, laikytojas, turėtojas.*
41 str. — *efektyvinis mokėjimas užsienio pinigais, taikikinamoji teisena.*
43-2 p. — *nepriimtinas vekselis.*
46 str. — *atgręžtinis vekselis, perpirklinis mokestis (?), pristatytinis vekselis.*
54 str. — *pratąsa.*
55 str. — *užstojimas, užstojijas.*
56 str. — *užstojamasis priėmimas, užstotinai priimti.*
57 str. — *užstojamoji priimtis, užstojamasis mokėjimas.*
61 str. — *užstojamoji išmoka.*
63 str. — *paskesnieji perrašininkai.*
74 str. — *palauktinė diena.*
77 str. — *palūkmuo, tuštinis, įsaktinis vekselis.*
78 str. — *vekselio vizavimas.*
83 str. — *dalinės priimtis.*
88 str. — *praturtėjimas, praturtas.*
89 str. — *šaukiamoji teisena.*
95 str. — *įstatymų sankarta.*
96 str. — *truktinos formos pasižadėjimas.*

Nauji terminai Čekių įstatyme:

3 str. — *tvarkomosios lėšos, įsakmus susitarimas, tvarkoti.*
4 str. — *priimamasis pažymėjimas, patvirtinamasis pažymėjimas, perrašininkas.*
5 str. — *laikytinis čekis, naudininkas.*
6 str. — *laikytojas, turėtojas.*
15 str. — *nesąlyginis perrašas, tuštinis perrašas, dalinis.*
19 str. — *nenutrūkstama perrašų eilė.*
21 str. — *laikytinis čekis, perrašomasis čekis.*
24 str. — *perrašas, pristatomasis laikas, nedatinis perrašas.*
35 str. — *perrašų eilės tvarkingumas.*
36 str. — *efektyvinis mokėjimas.*

37 str. — *skersuotinis čekis, skersuoti, skersinis, bendrinis skersavimas, specialinis skersavimas.*
40 str. — *atsiskaitymo rūmai.*
57 str. — *įstatyminė diena, teisminė diena, palauktinė diena.*
60 str. — *pareigonis.*
62 str. — *išmoka.*
65 str. — *praturtėjimas, praturtas.*
66 str. — *tvarkojamos lėšos.*
67 str. — *šaukiamoji teisena.*
71 str. — *įstatymų sankarta.*

Jei šie terminai negali būti aiškinami įstatymo tekste, kad ir daroma tai retkarčiais įstatymuose, tai, vis dėlto, gali būti kitokiu būdu nauji terminai paaiškinti. Tenka apgailestauti, kad paruošusios įstatymą įstaigos neparuošia paaiškinamųjų raštų. O paaiškinamieji raštai kartais esti būtini įstatymo tekstui suprasti. Laikantis dargi tos nuomonės, kad įstatymo aiškinimas tėra įstatyto turinio kėlimas aikštėn, o ne įstatymo leidėjo valios, vis dėlto, paaiškinimo raštas yra būtinas, kad ir norint išaiškinti dedamą įstatymų pagrindan naujų sąvokų ribas bei turinį.

II.

Kodifikacijos įstaigų organizacija.

Kodifikacijos darbas aukščiau nurodyta prasme turėtų praeiti per dvi, taip pasakius, įstaigas: intelektualinį centrą ir darbo cetnrą, kurie, turėdami skirtingus uždavinius, turėtų ir skirtingą organizaciją.

Intelektualinis centras turėtų būti iniciatorius atliekamų darbų, nustatinėti, kurie darbai turėtų būti atlikti pirmiausia, kurie paskiau, kokį darbą tenka kiekvienu atveju atlikti: kodifikaciją, unifikaciją, sulietuvinimą ir t. t., nustatyti atliekamų darbų medžiagą bei metodus, žodžiu, duoti tiems darbams kryptį. Pagaliau, vienas iš svarbiausių intelektualinio centro uždavinių yra tikrinti, ar darbas eina ta būtent linkme, kaip intelektualinio centro nusistatyta, o, darbo centrui baigus savo

darbą, intelektualinis centras tikrina šį darbą ir žiūri, ar visas darbas atliktas.

Šioji organizacijos dalis turėtų būti prie teisingumo ministro, kuris vadovautų intelektualinio centro darbams sutinkamai su vyriausybės nusistatymu. Intelektualinis centras turėtų susidaryti iš teisių fakulteto, teismo, advokatūros atstovų. Šį darbą dirbant, negalima aplenkti nė vienos iš nurodytų grupių, nes nurodytų grupių teisininkai, gal būt, kiek savotiškai prieina prie atskirų teisės klausimų, tačiau šis individualinis priėjimas negalėtų kliudyti bendram darbui ir, gal, būtų kaip tik naudingas darbo visašališkumui.

Kiekvienai teisininkų grupei turėtų atstovauti nemažiau kaip du žmonės. Teisių fakultetui atstovauja dekanas ir svarstomam klausimui tinkamos katedros atstovas.

Ši organizacija galėtų turėti seną pavadinimą — „Teisingumo Ministro Taryba" — ir susidaryti iš 1-3 Tarybos narių bei juriskonsulto ir aukščiau nurodytų grupių teisininkų atstovų.

Tokia darbo organizacija galėtų laiduoti tinkamą darbo suplanavimą ir atliekamo darbo priežiūrą.

Nepermanentinių įstatymų gaminimas taipjau neišsiverčia be intelektualinio centro, tačiau ten šias funkcijas atlieka atitinkamos ministerijos. Ten dažniausiai sprendžiami daug lengvesni klausimai, kurie nereikalauja plačių žinių, o tam tikros ministerijos, gerai žinodamos gyvenimo reikalavimus ir tų reikalavimų spiriamos, sugeba pagaminti reikalingas normas.

Darbo centras gali būti sudarytas tik iš tam tikram darbui tyčia parinktų žmonių. Sunku prileisti, kad tai galėtų būti profesionalai įstatymų gamintojai, kurie lygiai sėkmingai galėtų gaminti bet kurį kodeksą ar įstatymą. Tokių žmonių nėra. Teisės mokslas seniai jau išėjęs iš tos fazės, kada galėjo apimti visas teisės šakas vienas žmogus. Todėl žmonių parinkti negalima visiems kodifikaciniams darbams, bet tik vienam kuriam darbui.

Darbo centras galėtų būti pavadintas Kodifikacinė Komisija tam tikram darbui atlikti, pvz., Kodifikacinė Komisija Civilinio Statuto Projektui Paruošti, Kodifikacinė Komisija Baudžiamajam Kodeksui Paruošti ir t.t.

III.

Civilinės teisės kodifikacija.

Pereinant prie Civilinio Statuto projekto, man tenka trumpai apžvelgti didesnių kodeksų įstoriją.

Napoleono Kodeksas.[1])

Kai Prancūzijoje visa valdžia perėjo į Napoleono Bonaparto rankas, noras nuraminti pavargusią revoliucijos laikų visuomenę yra žymus akstinas naujam kodeksui sudaryti. Keturi revoliucijos laikų kodeksai buvo nepriimtini Napoleonui, jis turėjo duoti naują dalyką, sutvirtinti padėtį, duoti pastovią tvarką. Napoleono 1800.VIII.12 d. dekretu buvo įsteigta kodifikacinė komisija naujam kodeksui pagaminti; tuo pačiu dekretu jis įsakė (6 str.) kodekso projektą baigti iki tų pačių metų lapkričio galo, vadinasi, per keturis mėnesius. Projektas buvo pagamintas nustatytu terminu.

Tas nepaprastai greitas kodekso projekto pagaminimas aiškinamas tuo, kad redaktoriai patys nedarė jokių studijų bei tyrinėjimų, tik pasinaudojo tuo, ką jau rado gatavą. Kodifikacinė komisija savo darbo pagrindu paėmė žymių prancūzų romanistų darbus, Pothier[2]) ir Domat. „Redaktoriai plačiai naudojasi mokslo apdirbta teise. Taip antai bendroji obligacinės teisės dalis yra beveik tikslus garsaus prancūzų mokslininko Pothier veikalų atvaizdas. Atsižvelgta ir į Domat veikalus. Ši literatūra yra kaip ir paaiškinamasis raštas Kodeksui"[3]).

Pothier buvo „paprastasis visų Civilinio Kodekso redaktorių vadovu". Dažnai persispausdindavo pažodžiui arba beveik

---

[1]) L. Josserand — Cours de Droit positif Francais I, 1938, 20—37 p. Prof. A. Janulaitis — Napoleono Teisynas, 89—117; A. Curti — Frankreichs Privat- und Handelsrecht, 1934 m. 1—4 p.; Prof. Juškevičius — Napoleonna poprišče graždanskago pravovedenia i zakonodatelstwa, 1905 m. 7—11 p.

[2]) Pothier Robertas Juozas (1699—1772.III.2 d.), Prancūzijos teisininkas, teisėjas ir profesorius Orleane. Jo veikalas „Traité sur le obligations". 1760 buvo vienas iš veikalų, kuris kilęs, autoriui atidžiai išstudijavus romėnų teisę ir papročių teisę bei „teisingumą", kuris turėjo ypatingos reikšmės bei įtakos rašant Code civil.

[3]) Prof. Tripicin — Graždanskoje Pravo, čast I, 1901 m. 14 p.

pažodžiui ištisus posakius iš Pothier veikalų, kurie buvo parašyti paprasta, tikslia ir gryna kalba. Tai yra formos ypatumai, kurie perėjo į mūsų Civilinį Kodeksą. Jie didžiai prisidėjo prie kodekso tobulumo ir prie patvarios įtakos, kurią jis turėjo ir kurią turi tiek kraštų"[4]).

Redaktoriams pabaigus dirbti, projektas buvo atiduotas svarstyti teismams bei įvairioms valstybės įstaigoms, kurios turėjo pripažinti įstatymo projektą vykusį, kad jis įsigaliotų kaip įstatymas.

Napoleonas pats domėjosi kodekso gaminimu, dalyvavo projektą svarstant valstybės taryboje 57 posėdžiuose iš 102, kurie buvo skirti kalbamajam projektui svarstyti[5]). Būdinga, kad Napoleonas išrado reikiant, kad Civilinio kodekso darbas būtų žinomas visuomenei ir kad būtų rašomi tikslūs (žodiniai) ginčų protokolai ta tvarka, kuria ginčai ėjo, ir privertė spausdinti tuos protokolus kasdieniniame laikraštyje *Moniteur Universel*[6]).

Įstatymų leidžiamasis organas buvo tuo metu labai nepaslankus ir sudėtingas, reikalavo didesnio kiekvieno klausimo paruošimo, tad ir įstatymas, greitai kodifikacinės komisijos paruoštas, nors ir energingai stumiamas Napoleono, vos 1804.III. 2 d. įgijo įstatymo galią.

Tokiu būdu visas Nap. Kodek. kodifikacijos darbas užėmė nuo pradžios pusketvirtų metų.

Vokiečių civilinis kodeksas (BGB)[7])

Vokiečių Civilinis kodeksas buvo pagamintas labai atsargiai, išnagrinėta daug klausimų, bet tai pareikalavo nepaprastai daug darbo ir tiek pat laiko.

1873.XII.20 d. buvo įvykdytas vokiečių imperijos konstitucijos pakeitimas. Buvo leista imperijai išplėsti įstatymų lei-

---

[4]) L. Josserand — Cour de Droit Civil I, 1938, 31 p.

[5]) Juškevičius, ibidem 13.

[6]) Juškevičius, ibidem 12.

[7]) F. Stier-Somlo — Handwörterbuch der Rechtswissenschaft I Bd., 839 p. Bürgerliches Gesetzbuch; F. Schlegerberger — Rechtsverkkeichendes Handwörterbuch I Band, 28 p. Deutsches Reich; Brenhöft-Da. — Bürgerliche Gesetzbuch für das Deutsche Reich; I. Kohler — Bürgerliches Recht; V. K. Čepas — Vokiečių pilietinės teisės kodekso kūryba (Teisė 37 Nr.).

džiamąją galią į visas civilinės teisės sritis. Iki minėtojo konstitucijos pakeitimo imperijos įstatymų leidžiamoji galia siekė tik kai kurias šios teisės sritis.

Paruošiamojo įstatymo komisija 1874.IV.15 d. pristatė sąjunginei tarybai savo nuomonę dėl civilinio kodekso darbų tvarkos. Sąjunginės tarybos 1874.VII.2 d. buvo paskirta civiliniam kodeksui pagaminti komisija, kuri susidėjo iš 11 teisininkų.

Ta komisija buvo visai pasišalinusi nuo visokių įtakų, neturėjo santykių su gyvąja visuomene ir su teisininkų korporacija. Ji nepastebėjo bedirbdama, kokie įvyko socialiniuose santykiuose pakeitimai ir iškilo susiję su jais reikalavimai teisei. Dėl to visas darbas nuėjo visai netikra vaga. O darbas buvo atliktas nepaprastai didelis, surinkta buvo plačiausia istorinė medžiaga. Penki redaktoriai septynerius metus ruošė savo pasiimtas atskiras projekto dalis. Tik 1880 metais komisija pradėjo derinti tuos projektus į vieną kodeksą. Šis darbas truko dar šešerius metus. O iš viso komisijos darbas truko 13 metų ir 4-ius mėnesius.

Ilgai lauktas darbas pagaliau pasirodė ir iš karto susilaukė didelės ir karštos kritikos, kuri palietė iš visų pusių kodeksą.

1891.XII.4 d. buvo sudaryta nauja komisija iš 22 žmonių, visai kito pobūdžio. Komisija susidarė iš gyvenimo žmonių, kurie visai nebijojo savo darbui viešumos. Kiekvienas, kas norėjo, galėjo gauti žinių apie kodekso projektą, ir tuo būdu naujoji komisija, įnešusi naujos dvasios ir gyvumo į visai nevykusį projektą, pavertė jį priimtinu projektu. 1895 metais projektas buvo perduotas sąjunginei tarybai, kuri 1896 metais jį priėmė, o 1896.VIII.18 d. kodeksas jau buvo paskelbtas ir pradėjo veikti nuo 1900.I.1 d.

Įdomu, kad visos pirmam projektui pasirodžius kritikos pastabos buvo surinktos į vieną šešių tomų rinkinį ir atidžiai panaudotos antrosios kodifikacijos komisijos.

Šveicarijos Civilinis kodeksas.

Berno prof. Eugenijus Huberis yra išleidęs keturių tomų veikalą: Šveicarijos Civilinės teisės sistema ir istorija (1886—1893). Šis veikalas sudaro Šveicarijos Civilinio kodekso pagrindą. Civilinei teisei, bendrai visai Šveicarijai — išleisti reikalingas buvo konstitucijos pakeitimas. 1893.XI.13 d. įvyko bendras viso krašto balsavimas, kuriuo buvo priimtas įstatymas

apie suteikimą sąjungai teisės iišleisti bendrą visai Šveicarijai civilinį kodeksą. Remiantis šiuo įstatymu, buvo išrinkta kodifikacinė komisija iš 31 nario. Ji pradėjo dirbti, pirmininkaujant profesoriui Huberiui, kuris sugebėjo jau 1900 metais sudaryti Šveicarijos civilinio kodekso projektą[8]). Projektas vienu balsu buvo priimtas 1907.XII.1 d. sąjungos tarybos ir įsigaliojo kaip įstatymas 1912.I.1 d.

Tokiu būdu visas Šveic. civ. kodekso projektas užėmė nuo pradžios iki veikimo (1912.I.1 d.) kiek daugiau kaip 13 metų.

Rusų civilinio kodekso projektas.

Rusijoje civilinės teisės kodifikacijos darbai buvo pradėti, išleidus caro 1882.V.12 ir 26 d. įsakymus. Kodifikacijos komisija pradėjo darbą, sistematizuodama įstatymo medžiagą, kuri buvo įšmėtyta įvairiose rusų imperijos įstatymų rinkinio vietose: civil. įstatymai turi vos 2334 str., o kitose vietose daug daugiau, nes iš viso priskaitoma apie 12.000, net 16.000 str., kurie liečia civilinę teisę. Taip pat komisija rūpinosi sistematizuoti juridinę literatūrą.

Toliau komisija išrado, kad reikalinga apdirbti papročių teisės medžiagą. Pagaliau, komisija leido svetimų šalių svarbesnius kodeksų bei įstatymų vertimus.

Kodifikacijos darbo pagrindu buvo paimtas vok. civ. kod. (BGB).

Darbas buvo baigtas 1906 metais, projektas, vis dėlto, neįgijo įstatymo galios. Kritika sutiko jį labai nepalankiai. Projektas buvo laikomas nevykusiu. Viena projekto dalis — obligacinė teisė — buvo pateikta rusų parlamentui (dūmai), tačiau ir čia jis nevirto įstatymu, kad ir nebuvo atmestas.

Žymus Rusijos teisininkas Spasovičius taip pasisakė[9]) apie šio kodekso tragediją: „Į katilą įmesta geležies, vario, aukso, ketaus. Po to iš visų jėgų krato purto katilą. Girdėti bildesys, skambėjimas, o naugio lydinio vis nėra ir tiek, nes lydiniui reikia aukštos temperatūros, idėjų pagyvėjimo, dvasios pakilimo".

---

[8]) Egger — Schweizarisches Zivilgesetzbuch — Das Personenrecht 1911 m. XIV. XVIII p., Rechtsvergleich. Handw. Egger Schweiz. 223 p.

[9]) Spasovič — Zastolnyje rieči 49.

Visur darbų pagrindu paimti tam tikri anksčiau atlikti darbai (Pothier, Vindšeido, Huberio veikalai), ir kodifikacinių komisijų darbas buvo anksčiau atlikto darbo tęsinys; čia matyti prisitaikymo iš vienos pusės krašto reikalavimams, kuriam skiriamas kodeksas, o iš kitos pusės — naujiems teoriniams reikalavimams.

Žymią kiekvieno civilinio kodekso dalį sudaro nusistojusios normos, kurių istorija prasideda romėnų laikais, ir jau romėnų buvo pripažintos ir apdirbtos. Naujais laikais jos buvo recipuotos daugelio Europos kraštų. Toji dalis visuose kodeksuose yra pastovi dalis, ji skiriasi juose tiktai savo forma arba išreiškimu.

Nap. Kodekso autoriai nesidrovėjo tą darbą šiai daliai „paimti iš žinomo prancūzų prieš revoliucinio meto mokslininko Pothier, o nesikreipdami tiesiog nei į romėnų, nei į savo teisės versmes. Net kai kurie Pothier žodžiai ir ištisi posakiai pateko į Nap. Kodeksą".[10]).

Kitą kodekso dalį, moderniosios normos paprastai sudaro teisės medžiaga, liečianti visus klausimus, romėnų neišspręstus ir nevisai gerai išspręstus, kuriais rūpinasi dabartinė civilinė teisė. Toji dalis, kai kurių mokslininkų pastebėjimu, yra žymiai mažesnė, kaip pirmoji dalis. Pastarosios dalies normų tarpe randamos ir normos, skiriamos tam tikriems klausimams išspręsti, liečiantiems to krašto ypatybes, kuriems skiriamas kodeksas.

Neturtingi intelektualinių jėgų kraštai neturi reikalo pirmosios kategorijos normas naujai redaguoti bei kodifikuoti. Net Prancūzija Nap. Kod. metu išsivertė be to darbo.

Dėl antrosios dalies normų, tai toji normų kategorija, kuri liečia ypatingus krašto reikalus, aiškus dalykas, turėtų būtinai būti kiekviename kodekse iš naujo gaminama arba perkelta iš anksčiau veikusių tame krašte senų kodeksų.

Dėl „moderniųjų" normų, tai jos turėtų būti patikrintos, ar nėra jau nusenusios?

Bet jei ir šioji normų kategorija imama iš patikrintų versmių, pvz., iš gero, nenusenusio kodekso, tai šis darbas taipjau neturėtų būti labai didelis, neturėtų užimti daug laiko.

---

[10]) Golevinskij — Kurs Graždanskago Prava 1892/3 m. 73 p.

Iš aukščiau išdėstyto išvedu, kad pasiekti greitesnių ir geresnių rezultatų galima, paėmus savo darbų pagrindu geriausią iš veikiančių civilinių kodeksų, jį sulietuvinti ir pirtaikius mūsų krašto reikalams. Pvz., mūsų kodekso darbams visai tiktų priimti pagrindu Šveic. civ. kodek. (ZGB). Šveic. kod. žinovai galėtų padėti, kaip ekspertai, orientuotis toje moderniojoje kodekso dalyje, o kodifikacijos įstaigos galėtų atlikti visą reikalingą darbą.

Pavesti redaguoti kodifikacijos įstaigoms bei naujai gilintis į visus civilinės teisės klausimus reikštų įsileisti į labai ilgą darbą, kurį viena karta vargu atliktų. O trūkstant Lietuvoje gerai kvalifikuotų toje srityje darbininkų, galima abejoti, ar tas darbas apskritai mums įveikiamas.

Lietuvos civilinio kodekso darbams padėję pagrindu ZGB, mes daug dar galėtumėme laimėti kitu atžvilgiu.

Mes, pradėdami darbą, turėtume visą literatūrą apie šį kodeksą, galėtume tikrinti ir Šveicarijos teismų sprendimus bei jų atskirų įstatymų aiškinimus, galėtume pasinaudoti jų mokslininkų patarimais dėl paaiškėjusių kodekso silpnumų ir jų pataisymo.

———/———

Dr. D. Krivickas.

Lietuvos - Estijos byla Hagos Tribunole dėl Panevėžio Saldutiškio geležinkelio

(tęsinys)*).

Barono Noldės atsakymas.

Lietuva, iškeldama preliminarines ekscepcijas, norinti nukirpti elektros vielą, kad negalėtume gauti šviesos. Jos iškeltosios ekscepcijos nėra preliminarinės Rgl. 62 str. prasme. Jeigu Tribunolas priimtų pirmą ekscepciją, tai jis netiesiogiai pasisakytų, kad bendrovė nebuvo išnykusi 1919 m. ir kad ji įgyja Estijos pilietybę tik vėliau, o tai paliestų bylos esmę. Antroji ekscepcija yra taip pat atsikirtimas iš esmės, nes vidaus priemonių išnaudojimo klausimas nėra procedūros, o esmės klausimas, susijęs su atsakomybės klausimu.

*) Ž. „Teisė“ Nr. 45.

Pirmoji bendrovė pakeitė savo pilietybę sutartimi, ir šis pakeitimas nepriklausė nuo bendrovės valios, ir todėl pirmoje ekscepcijoje išreikšta taisyklė neturi būti taikoma. Be to, jis pakartojo argumentus ir dėl nuostolių tęstinumo.

Pirmoji bendrovė nenustojo egzistavusi, ir jos veikimas tęsiamas Tartaus sutartimi. Lietuvos nurodyti nacionalizacijos dekretai neturį tos reikšmės, kuri jiems teikiama. Teismų praktika nėra vieninga: yra visa eilė sprendimų, kur įsakmai nurodyta, kad rusiškų bendrovių juridinė asmenybė nėra išnykusi. Be to, kaip arbitras Unden'as nurodo, „vidaus priemonių išnaudojimo taisyklė, bendrai, netaikoma, kai inkriminuojamas faktas yra padarinys priemonių, kurių ėmėsi vyriausybė ar vyriausybės narys, vykdydami savo oficialines funkcijas. Retai kada yra vidaus priemonių prieš valstybės aukščiausių organų aktus". Kreipimasis į Lietuvos teismus, turint galvoje Jeglino bylą, būtų visai betiksliškas, nes nėra jokių perspektyvų, kad jis duotų kurių rezultatų.

Lietuvos agento replika.

Lietuvos agentas dar kartą kreipia Tribunolo dėmesį į tai, kad Lietuvos iškeltosios ekscepcijos yra preliminarinės ekscepcijos, ir tam reikalui cituoja visą eilę sprendimų, kur šioms ekscepcijoms pripažintas preliminarinis pobūdis, būtent: *Parrot et Wilson v. Mexico, Albino Abbrati v. Venezuela,* n° 34, *Jean-Marie Fleury v. Mexico, Hurst, Pacific Mail Steam — Ship Compagny (U. S. v. Colombia), Techantepet Ship — Canal and Mexican and Pacific R. R. c. Mexico,* n° 491, *American docket, Godelta Ada, Smith and Mason v. Mexico, Felix Clavel v. Mexico,* n° 323, *American docket (Moore, Arbitrations).*

Pirmosios ekscepcijos taikymo reikalui nei jurisprudencija, nei doktrina neskiria teritorijos pasikeitimo atsitikimo nuo kitų atsitikimų.

Tartaus sutarties papildomasis str. prie 11 str. negali būti taikomas, nes jis nebuvo paskelbtas Estijoje kartu su sutartimi; jis taip pat nefigūruoja Tautų Sąjungos „Receuil des Traites" tekste. Būdamas nepaskelbtas Estijoje, jis negalėjo turėti jokių padarinių, ir tariamasis bendrovės buveinės pakeitimas yra įvykęs vidaus įstatymais, o ne tarptautine sutartimi. Juo negali būti remiamasi Tribunole, kadangi jis nėra užregistruotas Tautų Sąjungos, kaip to reikalauja Pakto 18 str.

Estijos pastangos įrodyti, kad, nežiūrint nacionalizacijos dekretų, rusiškų bendrovių juridinė asmenybė nėra išnykusi, yra tuščios, nes kaip to dalyko žinovas Makarov'as nurodo, senosios rusiškos bendrovės yra išnykusios tiek Rusijoje, tiek ir užsienyje.

Atsakęs į visą eilę kitų Estijos agento žodžio debatų metu pareikštų priekaištų ir samprotavimų, Lietuvos agentas baigė įrodinėdamas, kad nei viena, nei antra iškeltų ekscepcijų neliečia bylos esmės ir kad todėl jos yra preliminarinės ekscepcijos, ir prašė pripažinti Estijos prašymą nesvarstytiną.

Estijos agento duplika.

Nors papildomasis str. prie 11 str. Tartaus sutarties nebuvo paskelbtas Estijos Valdžios Žiniose, tačiau jis buvo paskelbtas *Izvestia* ir Sovietų įstatymų biuletenyje. Nepaskelbimas T. S-gos rinkinyje yra visai atsitiktinis. Tai neturėtų sudaryti kliūties jam taikyti.

Estija yra daug kartų paskelbusi, kad Esimene yra estiška bendrovė ir kad Lietuva turi ją pripažinti prekybos sutarties 4 str. Kadangi koncesijos laužymas vyksta visą laiką, tai nėra reikalo kreipti dėmesį vien tik į pirmąjį aktą.

Kiek tai liečia antrąją ekscepciją, Estijos agentas, neiškeldamas naujų motyvų pažymėjo, kad reikalavimas išnaudoti procedūros priemones yra atsikirtimas iš esmės, o ne preliminarinis.

5. 1938 m. liepos 30 d. Tribunolo ordonansas.

Pasibaigus žodžio debatams, Tribunolas, apsvarstęs bylą, 1938 m. liepos 30 d. nutarė prijungti šias ekscepcijas prie bylos esmės, kad galėtų viename ir tame pačiame sprendime pasisakyti dėl ekscepcijų pobūdžio ir, eventualiai, dėl bylos esmės. Tuo pačiu nutarimu Tribunolas nustatė terminus pateikti kontrmemuarą, repliką ir dupliką. Tačiau šiuose dokumentuose daugiausia liečiama bylos esmė, ir kadangi ji neturi ryšio su 1939 m. vasario 28 d. sprendimu, tą dalį paliksime nuošalyje, nors daugelis čia paliestų klausimų kiekvienam teisininkui ir būtų labai įdomūs.

6. 1939 m. vasario 28 d. Tribunolo sprendimas.

Įteikus kontrmemuarą, repliką, dupliką ir įvykus žodžio debatams dėl bylos esmės, Tribunolas ėmėsi iš naujo svarstyti Panevėžio Saldutiškio geležinkelio bylą. Tribunolas, susipažinęs ir su bylos esme, pirmiausia, ėmėsi svarstyti Lietuvos ekscepcijas.

„Tribunolo nuomone, taisyklė, kuria remiasi Lietuvos pirmoji ekscepcija, yra ta, kad, užsistodama už savo valdinio reikalą ir pradėdama jo naudai diplomatinę ar tarptautinę teisminę akciją, ši valstybė gina savo pačios teisę, kad jos valdinių asmenyje būtų respektuojama tarptautinė teisė. Ši teisė tegali būti vykdoma tik savo valdinio naudai, kadangi, nesant specialinių sutarčių, tik ryšys, kuris yra tarp valstybės ir individo suteikia valstybei diplomatinės apsaugos teisę. O teisė perimti reikalavimą ir patikrinti tarptautinės teisės saugojimą turi būti laikoma diplomatinės apsaugos funkcijos dalimi. Kai nuostolis padarytas trečiojo krašto valdiniui, tai reikalavimas dėl šio nuostolio neįeina į sritį diplomatinės apsaugos, kurią valstybė galėtų suteikti, ir tik tada jis galėtų būti iškeltas, kai valstybė turi teisės pateikti reikalavimą.

Estijos vyriausybės agentas, tiek rašto, tiek žodžio exposės, stengėsi sumažinti šios tarptautinės teisės taisyklės reikšmę, net dargi ją paneigti. Jis citavo visą eilę sprendimų, be to, juos išnagrinėjus, tenka konstatuoti, kad tai liečia atsitikimus, kai suinteresuotos vyriausybės buvo susitariusios pašalinti tikslų šios taisyklės pritaikymą, t. y., tai liečia bylas, kur dvi ginčo vyriausybės sutiko įsteigti tarptautinį teismą, turintį reikalingą kompetenciją spręsti reikalavimams, net jeigu valdinybės sąlyga nėra išpildyta. Šioje byloje joks motyvas neleidžia manyti, kad šalys būtų turėjusios intenciją išskirti šios taisyklės taikymą. Todėl Lietuvos vyriausybės agentas yra teisus palaikydamas, kad Estija turi įrodyti, kad tuo metu kai buvo padarytas tariamasis nuostolis, kuris iškeltų Lietuvos tarptautinę atsakomybę, kad nuskriaustoji bendrovė turėjo Estijos pilietybę.

Jei tiesa, kad ekscepcija, kuria ginčijama nacionalinis reikalavimo pobūdis, yra iš principo preliminarinio pobūdžio, tai to nėra konkrečiame atsitikime, dėl kurio kreiptasi į Tribunolą. Tai išplaukia iš to, kad bazė ekscepcijos, kuria Lietuva ginčija

Estijos teisę intervenuoti bendrovės naudai, t. y., nebuvimas reikalavimo nacionalinio pobūdžio, sutampa su motyvu, kuriuo remiasi ta pati vyriausybė paneigti bendrovės tariamąjai nuosavybės teises į Panevėžio Saldutiškio geležinkelį".

Tribunolo nuomone, pirmajai ekscepcijai išspręsti šioje byloje tektų paliesti ir esmės klausimus, būtent: sovietų nacionalizacijos dekretų reikšmė, Tartaus sutarties aiškinimas. Todėl Tribunolas negalįs šioje byloje pirmosios ekscepcijos laikyti preliminarine, Reglamento 62 str. prasme.

Dėl antrosios ekscepcijos, tai Tribunolas, pastebėjęs, kad taisyklė, kuria ji paremta, nebuvo Estijos vyriausybės ginčijama, tik kad iš šios taisyklės yra išimčių. Pirmiausia buvo nurodinėjama, kad Lietuvos teismai negalėtų spręsti iškeltosios bylos ir kad aukščiausias teismas jau yra pasisakęs ta prasme, kad jis atmetęs estų bendrovės reikalavimus. Jeigu šie atsikirtimai būtų paremti, sakoma sprendime, tai antroji ekscepcija turėtų būti atmesta:

...„Prieš pradedant smulkiai nagrinėti antrąją Lietuvos ekscepciją, tenka pastebėti, kad šioje byloje estų tezė remiasi tuo, kad Lietuva atsisakė pripažinti *Esimenės* teises, kaip savininkės ir koncesininkės į Panevėžio Saldutiškio geležinkelį, t. y., ši tezė remiasi ginču, liečiančiu nepripažinimą pretenzijos, iškeltos privatinio asmens, į nuosavybės teisę ir sutartinę teisę. Iš principo visose valstybėse privatinių asmenų nuosavybės teisės ir sutartinės teisės priklauso nuo vidaus teisės ir tuo titulu, pirmiausia, vidaus teismams priklauso jai spręsti..."

Dėl Estijos vyriausybės tvirtinimo, kad Lietuvos teismai būtų nekompetetingi spręsti *Esimenės* iškeltai bylai, Tribunolas pastebėjo:

„Ar Lietuvos teismai yra kompetetingi ar ne spręsti tam tikrą bylą, tai priklauso nuo Lietuvos įstatymo, ir tik Lietuvos teismai tuo reikalu gali padaryti galutinį nutarimą". Todėl Tribunolas nenagrinėjo nei Lietuvos, nei Estijos argumentų teismų kompetencijai pagrįsti ar paneigti".

Dėl Estijos pastangų pašalinti taisyklės taikymą dėl vidaus priemonių išnaudojimo tuo, kad Vyr. Tribunolas esą jau pasisakęs, kad nėra tęstinumo ryšių tarp Pirmosios bendrovės ir estų bendrovės, tai Tribunolas rado, kad šis atsikirtimas yra nepagrįstas. Tai, ką konstatavo Tribunolas Jeglino byloje, yra tik tas, kad „nepristatyta jokių įrodymų, kad abi bendrovės

būtų identiškos". Jeigu Esimenė iškeltų bylą Lietuvos teisme, kad pripažintų jos teises, kaip savininkės ir koncesininkės, į Panevėžio Saldutiškio geležinkelį, tai šalys šioje byloje būtų kitos, negu Jeglino byloje, ir todėl negalėtų būti taikoma *res judicata*. „Visiškai neįrodyta, kad bendrovė *Esimenė* atsidurtų pastovios teismų jurisprudencijos akivaizdoje ir kad, nors šalys yra skirtingos, nebūtų jokios vilties, dėl eventualiai pradėtos bendrovės bylos pasisekimo".

Kad Valstybės Taryba pasisakė, jog Esimenė nėra nei ta pati rusiška bendrovė, nei jos įpėdinė, tai, anot Tribunolo, neatleidžia bendrovės nuo kreipimąsi į teismą: „Taryba nėra teisminė valdžia, kurios nuomonė ištų Lietuvos teismus".

„Joks motyvas, iškeltas Estijos vyriausybės agento paremti tai, kad nebūtų taikoma taisyklė dėl išnaudojimo vidaus priemonių, negali būti laikomas pagrįstu šioje byloje".

„Iš čia eina, iš vienos pusės, kad Lietuvos antroji preliminarinė ekscepcija, kuri pateikta tam, kad nebūtų nagrinėjama bylos esmė, ir kad Tribunolas gali dėl jos nuspręsti nepasisakydamas jokiu būdu dėl bylos esmės, turi būti laikoma preliminarinė ekscepcija, Reglamento 62 str. prasme. Iš antros pusės, kiek tai liečia patį ekscepcijos pagrindą, tai yra tikra, kad estų bendrovė nėra iškėlusi jokios bylos Lietuvos teismuose savo titului į Panevėžio Saldutiškio geležinkelį įvertinti.

Todėl ekscepcija turi būti laikoma priimtina, kiek tai liečia jos preliminarinį pobūdį, ir pagrįsta, kiek tai liečia jos esmę"..

Tribunolas 10 balsų, prieš 4 pripažino ekscepciją dėl vidaus priemonių išnaudojimo pagrįsta ir paskelbė Estijos vyriausybės prašymą nesvarstytiną.

Teisėjai grafas Rostworowskis ir M. de Visscheris nesutiko su Tribunolo išvedžiojimais dėl pirmosios ekscepcijos ir pateikė savo atskirą nuomonę. Prie jos prisidėjo ir Lietuvos teisėjas *ad hoc* prof. Mykolas Römeris.

Teisėjas Altamira paskelbė, kad jis nesutinka nei su sprendimo išvada, nei su jo motyvais. Teisėjai jonkher van Eysinga, Hudsonas ir Evochas, nesutikdami su sprendimu, pridėjo savo atskiras nuomones.

---

7. De Vischerio ir grafo Rostworowskio atskira nuomonė.

Jų nuomone, Lietuvos iškeltoji pirmoji ekscepcija yra preliminarinė ir gali būti Tribunolo svarstoma, visai neliečiant bylos esmės. Šioje byloje Estija gina privatinių asmenų interesus, tad „valdinybės santykis sudaro tik titulą tam tikrai valstybei pateikti reikalavimui, ir šis titulas yra visai nepriklausomas nuo paties reikalavimo pagrindų. Bylos esmė, tokiu atveju, nėra intervencijos titule; ji liečia tai, ar yra pagrįstas ar ne ieškinys. Iš principo, ir *prima facie* ginčas dėl valdinybės santykio, šios rūšies byloje, neliečia jokio įvertinimo paties ieškinio pamato: jis neliečia esmės, bet jo tikslas yra uždrausti teisėjui svarstyti esmę.

Abi vyriausybės neginčija, kad inkriminuojamas aktas, geležinkelio paėmimas, yra įvykęs 1919 m. O taip pat Estijos vyriausybė teįrodinėja, kad Pirmoji bendrovė įgijo Estijos pilietybę tik 1920 m., tad valdinybės ryšio tuo metu, kai nuostolis buvo padarytas, nėra. Valdinybės klausimas yra visai nepriklausomas nuo bendrovės tęstinumo klausimo, nes jis neturi jokio ryšio su tuo, ar *Esimenė* yra rusų bendrovės tęsinys ar ne. Tad Tribunolo sprendime nurodymas į šį ryšį yra nepagrįstas.

Iš esmės pirmoji ekscepcija yra taip pat nepagrįsta: aišku, kad 1919 m., kai buvo paimtas geležinkelis, įžeisti interesai neturėjo estiško pobūdžio. O įvairios išimtys, kurias nurodė Estijos vyriausybė šios taisyklės taikymui sušvelninti, gali būti pateisintos tam tikrais atvejais tik dėl individų apsaugos: „Jos negali visiškai būti taikomos bendrovėms, kurių valdinybė priklauso skirtingų sąlygų, negu tos, kurios normuoja individų valdinybę". Tad, jų nuomone, pirmoji ekscepcija yra pagrįsta.

Jonkheer van Eysingos atskira nuomonė.

Jis yra taip pat tos nuomonės, kad valdinybės klausimui išspręsti nėra reikalo paliesti bylos esmės, tačiau jis mano, kad naujoji valstybė paveldinti senosios valstybės juridinį gyvenimą ir jos visos funkcijos yra tęsiamos. Kur buvo kompetetinga senoji valstybė, ten yra kompetetinga ir naujoji valstybė. Tas principas taikomas ir dėl diplomatinės apsaugos. Todėl pirmoje ekscepcijoje suformuluotas principas nėra absoliutinis. Jis

paremtas mišriųjų komisijų praktika, todėl neturįs bendros reikšmės, ir Lietuvos vyriausybės agentas to neįrodęs. Tad trūksta pagrindo pirmajai ekscepcijai, ir ji turi būti atmesta.

Antroji ekscepcija negali būti taikoma, nes Lietuva, priimdama Tribunolo privalomą jurisdikciją, nepadarė jokio įsakmaus rezervo dėl vidaus priemonių išnaudojimo. O, nesant įsakmaus rezervo, ji netaikoma, o rezervas negali būti suformuojamas. Be to, Vyriausiasis Tribunolas yra aiškiai pasisakęs, kad *Esimenė* yra nauja bendrovė. Tad ir antroji ekscepcija yra nepagrįsta.

Hudson atskira nuomonė.

Jo nuomone, nei Reglamentas, nei Tribunolo praktika nenustato, ką reikia laikyti preliminarinėmis ekscepcijomis: Tad Tribunolas turįs rezervuoti savo nusistatymą dėl įvertinimo ekscepcijų, kurios yra pateiktos kaip preliminarinės. Jis prisijungia prie Tribunolo nuomonės, kad pirmoji ekscepcija negali būti laikoma šioje byloje preliminarinė, nes, ją svarstant, turi būti paliesti esmės klausimai: sovietų dekretai, Tartaus sutartis, Estijos įstatymas. Todėl ją nenaudinga svarstyti atskirai nuo bylos esmės. Jo nuomone, ir antroji ekscepcija liečianti bylos esmę. Vidaus priemonių išnaudojimo taisyklė nėra procesualinė taisyklė, bet pozityvinės teisės taisyklė, liečianti valstybės atsakomybę prieš kitą valstybę. Kol vidaus priemonės neišnaudotos, tol nekyla valstybės atsakomybės klausimas. Bet ji negali būti automatiškai taikoma, todėl kad yra kartais valstybės atsakomybė, ir neišnaudojus vidaus priemonių.

Ericho atskira nuomonė.

Pirmoji ekscepcija yra tikrai preliminarinė, nes čia ginčijama šalies kvalifikacija kelti bylai. Bet Lietuva 1930 m., vesdama diplomatines derybas, nebuvo iškėlusi šio atsikirtimo, tad Estija turėjo pagrindo iškelti bylą Hagos Tribunole, einant statuto 30 str. 2 p.

Nors vidaus priemonių išnaudojimo taisyklė yra visuotinai pripažinta, tačiau šioje byloje ji nepritaikoma, nes viena neaišku, ar tesmas galėtų pasisakyti dėl *Esimenės* keliamų reikalavimų, o antra, Vyr. Tribunolas nors netiesiogiai yra pa-

sisakęs. Taip pat yra pasisakiusi ir Valstybės Taryba. Tad kreiptis būtų nenaudinga.

Dėl šioje byloje paliestų tarptautinės teisės principinių klausimų teks pasiakyti kitą kartą.

——/——

Vytautas-Kostas Čepas.

Globos organai.

1. Globos organo reikšmė.

„Kai ūky buvo viso ko, tamsta manęs globėju neskyrei, o dabar, kai jau ans viską išglobojo, ko aš ten eisiu..." — atsikirto vienam apylinkės teisėjui buvęs atkaklus savanoris globėjo pareigoms, kai jam buvo pasiūlyta pradėti jas eiti, prieš metus paskirtam globėjui atsisakius. Toks atsikirtimas leidžia nesunkiai įspėti, kad buvusi gera globotinio medžiaginė padėtis, globėjui bebaigiant eiti savo pareigas, dažnai pasidaro apverktinai bloga, ir neretam globos nusikračiusiam tenka pradėti paskutinio varguolio dienas.

Tas pavyzdys nėra atsitiktinė išimtis. Ir to pakanka, kad naujojo civilinio statuto akivaizdoje būtų susigriebta surasti tokios padėties priežastis ir numatyti būdų globotinio apsaugai geriau sutvarkyti.

Žinoma, kur globėjas yra padorus ir sąžiningas žmogus, globotiniui gyvenimas klojasi neblogai. Tai duoda akstino žinančiam gerai vykdomos globos atsitikimą tvirtinti, kad, turint gerų globėjų, esanti patenkinama ir dabartinė globos santvarka, o jei nebūsią padorių ir sąžiningų globėjų, nieko nepadėsią nė tobuliausi globos nuostatai.

Nėra ir negali būti jokios abejonės, kad globėjų sąžiningumas turi didelę reikšmę globojimui. Bet svarbusis globos nuostatų uždavinys yra nustatyti tokią santvarką, kuri patikrintų, kad kuo didžiausias globotinių skaičius būtų gerai globojamas ir kad galimas globėjų nesąžiningumas būtų kuo stipriausiai geros priežiūros sutramdomas, neleidžiant pasiduoti pagundai savanaudiškai globoti.

Tokiu būdu turime pripažinti didelę geros priežiūros svarbą globoje. Ir, greičiausiai, čia, o ne kur kitur, turėtume ieškoti esamos globos santvarkos blogybių priežasties.

2. Globos organo darbo pobūdis.

Visą globos organo darbą galėtume padalinti į tris sritis: steigti globą, skirti globėją ir prižiūrėti jo veiklą. Kai kur visos trys darbo sritys pavedamos vienam organui, kitur įvairiems. Mums rūpės tie organai, kurie skiria ir prižiūri globėją.

Globos institutas nėra vienalytis. Jis yra, kaip priimta sakyti, privatinės ir viešosios teisės riboje. Tai reiškia, kad jame susipina civilinės ir administracinės, šiek tiek net baudžiamosios teisės nuostatai.

Globa yra savo rūšies tėvų ir vaikų santykių pakaitalas ir šia prasme tvarko civilinės teisės santykius. Civilinės teisės dėsniais, bent iš dalies, tvarkoma ir globėjų atsakomybė.

Bet, iš antros pusės, šiais laikais globos reikalas nėra paliktas vien globėjo ir globotinio savitarpinei nuožiūrai. Šiandien valstybė imasi daugiau ar mažiau jį tvarkyti, per vienokias ar kitokias valdines įstaigas prižiūrėdama globėjo veiksmus, tikrindama jų pateikiamas apyskaitas, duodama ar neduodama leidimo kai kuriems svarbesniems santoriams sudaryti globotinio vardu, net bausdama globėją už netinkamą pareigų ėjimą ir t. t.

Tokiu būdu globos nuostatams tenka spręsti ne tik civilinius, bet ir administracinius santykius.

Jei pirmiesiems tvarkyti tinkamiausi gali būti civiliniai teismai, tai pastarųjų teisminio darbo dalykas, kadangi ten netenka spręsti jokio ginčo dėl civilinės teisės.

Norėdami sutraukti visas sistemas, kaip būna ir kaip gali būti sudaromi globos organai, kad galėtume vaizdžiai peržvelgti jų būdingumus ir skirtumus, gausime 4 atskirus tipus.

I. *Teisminiai globos organai.* Čia globos organo pareigas eina paprastas civilinis teismas, kurio pagrindinė paskirtis yra spręsti ginčo bylas ir kuriam šalutinė pareiga yra priderama neginčo arba apsaugos bylų tvarka tvarkyti globos reikalus, jų tarpe — skirti globėją ir prižiūrėti jo veiklą. Iš dalies tokio tipo yra Kauno krašto globos organai, kur apylinkės teisėjas

eina minėtas pareigas. Nuosekliausiai sudaryti tokio tipo organai yra Vokios globos teismai.

II. *Prie teismų sudaryti globos organai.* Į tokių globos organų sudėtį įeina vienas teisėjas, o kiti nariai parenkami iš globotinio aplinkos. Klausimus sprendžia visi to organo nariai. Žinoma, gyvenime dažnai teisėjas užima tokiame prie jo įstaigos sudarytame organe daug žymesnę vietą, negu eilinis to organo narys, nes jis veikia kitus narius, dažnai mažesnio išsilavinimo asmenis, savo padėtimi ir autoritetu. Bet šit jau yra fakto dalykas, o teisiškai teisėjas tik pirmininkauja tokiam kolektyviniam globos organui. Ryškiu ir nuosekliu tokio globos organo pavyzdžiu gali eiti Suvalkų ir Prancūzijos šeimos taryba.

III. *Administraciniai globos organai.* Čia globos organų pareigos pavedamos jau veikiančioms administracinėms įstaigoms, kurių tiesioginė paskirtis yra prisidėti prie valstybės valdymo funkcijos vykdymo. Kaip pirmu atsitikimu globos organų pareigos pavedamos žemiausiems teismams, taip čia tos pačios pareigos pavedamos žemosiams, jei ne pačioms žemiausioms administracinėms įstaigoms, dažniausiai — valsčių (bendruomenių) valdyboms ar viršaičiams, kaip tai yra daugelyje Šveicarijos kantonų.

IV. *Prie admin. įstaigų sudaryti globos organai.* Administracinėms įstaigoms negalint aprėpti šalia savo tiesioginio darbo dar ir globos reikalų tvarkymo, tam reikalui sudaromas atskiras organas, kuris tiesiogiai nuo jų priklauso. Dažnai tokiai įstaigai pavedamos dar kai kurios pareigos, neturinčios tiesioginio ryšio su globa, bet daugiau ar mažiau įsiremiančios į šeimos gyvenimą ir į šeimos teisę, pvz., įvaikinimas, tėviškos valdžios atėmimas, santuokinių sutarčių (sutuoktinių turto klausimu) tvirtinimas ir t.t. Pavyzdžio tokiam globos organui galėtume ieškoti Šveicarijoje. Tokio tipo globos organų reikėtų laikyti buvusią bajorų globą prieškarinėje Rusijoje (X t., § 232 ir t.).

3. Veikiančių globos organų apžvalga.

I. *Suvalkuose* globos organo pareigas eina šeimos taryba. Ji susideda iš pirmininko — apylinkės teisėjo ir šešių narių, dažniausiai — iš artimųjų globotinio giminaičių. (1825 m. Sta-

tuto § 375). Jei globotinis turi tikrų brolių ir tikrų seserų vyrų daugiau, negu 6, tai jie visi kviečiami į tą pačią šeimos tarybą (t. p. § 377).

Aišku, kad toks organas negali būti reikiamai lankstus. Septynių ar daugiau asmenų organas yra sunkiai sušaukiamas. Suvalkų apylinkės teisėjai nusiskundžia, kad ypač pavasario ir rudens keliams pabiurus, o žiemą gripui siaučiant, sukviesti šeimos tarybą labai sunkiai vyksta, tenka neatvykstančius bausti (§ 383) ir šaukiamus posėdžius atidėlioti (§ 384).

Pats straipsnis, kilęs iš prancūzų civilinio kodekso, iš esmės yra, gal, neblogas. Ten, kur kiekviename nedidelio ploto valsčiuje yra apylinkės teisėjas, globotinio giminaičiams atvykti į šeimos tarybos posėdį tėra kelių kilometrų kelionės žygis. Bet tas pats straipsnis, persodintas į Suvalkų gyvenimo sąlygas, pasirodė sunkiai beprigyjąs, kadangi Lietuvoje apylinkės teisėjų tinklas yra žymiai retesnis, kiekvienam iš jų tenka aptarnauti 4—6 valsčius. Čia globotinio giminaičiui nuvykti į apylinkės teisėjo buveinę šeimos tarybos posėdžio pasidaro keliolikos ar kelių dešimtų kilometrų kelionė, reikalaujanti ištisos vienos ar net dviejų parų gaiščio, žymių išlaidų ir t.t.

Taip sunkiai sušaukiamas globos organas, kaip kad yra Suvalkų šeimos taryba, aišku, dažnai negali iš arti matyti, kaip vyksta globojimas ir neįstengia greit susirinkti, kada kyla tam reikalas. Kadangi šeimos tarybai tenka rinktis 3-4 kartus per metus kiekvienos globos reikalais, delslumas neigiamai atsiliepia globotinio interesams. Geros priežiūros pirmoji sąlyga yra jos spartumas. Suvalkų šeimos taryba šitos sąlygos, turime pripažinti, neturi.

Apylinkės teisėjui turint gana didelį veikimo plotą, jo asmeniniai ryšiai su gyventojais yra gana silpni. Todėl apylinkės teisėjas dažniausiai kreipiasi į valsčiaus viršaitį, prašydamas nurodyti patikimų asmenų tam tikro asmens globoje šeimos tarybai sudaryti, nors tokių rekomendacijų reikalauti apylinkės teisėjo neverčia jokie nuostatai. Gyvenimas šitaip jį pastūmėjo padengti esamos globos organų sudarymo tvarkos silpnąsias vietas.

Dažnai tą patį valsčiaus viršaitį atsiklausiama ir apie siūlomo globėjo asmenybę. Nors pasitaiko, kad ir valsčiaus viršaičiai teikia netikusius asmenis globėjo pareigoms, tačiau visumoje negalima nepripažinti, kad viršaičiai geriau pažįsta savo

valsčiaus žmones, o per seniūnus gali lengvai ir visai tiksliai patikrinti turimas žinias.

Kai kur išsidirbo tokia tvarka, kad viršaitis siūlo skirti globėju atitinkamo kaimo seniūną. Tokia tvarka, rodos, iki šiol nesusilaukė didesnių priekaištų.

Suvalkų šeimos tarybos, kaipo globos organo, trūkumus, kurie gali gana skaudžiai atsiliepti globotiniui, bent iš dalies atsveria kitas organas — vad. globėjas prižiūrėtojas arba antrinis globėjas (1825 m. Statuto §§ 389, 390... 509). Kiekvienoje globoje šalia globėjo skiriamas dar globėjas prižiūrėtojas. Jis skiriamas paprastai iš globėjui svetimos linijos giminaičių (§ 394). Jo pareiga — atstovauti globotinio interesams ten, kur jie kertasi su globėjo interesais (§ 389) ir perspėti šeimos tarybą, kada numano ir spėja, jog globėjo veiksmai padarys globotiniui žalos.

Pats antrinio globėjo institutas yra gana geras ir gali būti labai naudingas globotiniui. Globėjas, jausdamas nuolatinį antrinio globėjo žvilgsnį, greičiau susilaikys nuo pagundos pasinaudoti savo reikalams globotinio turtu. Šiokią tokią garantiją, kad globėjas nebus susimokęs su antriniu globėju drauge išnaudoti globotinį, teikia tas įstatymo nuostatas, kuris reikalauja, kad juodu nebūtų vienos linijos giminaičiai, pvz., jei globėju paskirtas kuris globotinio tėvo pusės giminaitis, tai antriniu globėju turi būti skiriamas globotinio motinos pusės giminaitis.

Kad antrinio globėjo veikimas nevirstų smulkmenišku ir žalingu kišimusi į globojimo reikalus, jam nesuteikta teisių betarpiškai daryti išvadas, bet tiktai pranešti šeimos tarybai apie pastebėtus negerumus.

Tačiau, antrinio globėjo veiklą kliudo kai kurios aplinkybės. Skųstis blogos valios globėju ne kiekvienas antrasis globėjas rizikuoja. Suprantama, kad skundimasis ar pranešimas šeimos tarybai apie negerus globėjo žygius visada sukels iš jo pusės kartais net toli einančio nepasitenkinimo. Įsigyti priešą, ypač įsigyti jį dėl svetimo asmens (globotinio) reikalų, saugosis dažnas antrinis globėjas, — ypatingai, jei jis bus netolimas globėjo kaimynas retai gyvenamame kaime. Be to, norint ką nors pranešti, reikia ryžtis į tolimą kelią pas apylinkės teisėją.

Atsižvelgiant į tai, kad gausi šeimos taryba negali tučtuojau ar per 2—3 dienas susirinkti, gautas antrinio globėjo pranešimas nepasieks savo tikslo.

Tad trūksta akstino antriniam globėjui pasireikšti savo išganinga veikla.

II Kauno krašte. Čia globėją skiria ir globą prižiūri apylinkės teisėjas pats vienas. Jis pats steigia globą nepilnamečiui. Tik pilnamečiui įsteigti globą numatyta atskira nepaprastai sudėtinga tvarka (X t., § 368...).

Daugelį trūkumų, kuriuos mes priskyrėme Suvalkų šeimos tarybai, tenka lygiai priskirti ir Kauno krašto apylinkės teisėjui globos organo vaidmenyje. Apylinkės teisėjų tinklo retumas ir čia neleidžia jiems gerai pažinti savo apylinkės gyventojus . Todėl, parinkdamas globėją, turi ir čia pasitikėti valsčiaus viršaičiu.

Taip pat blogiau sekasi vienišam apylinkės teisėjui prižiūrėti globėjo veiklą, negu šeimos tarybai, turinčiai talkininkų iš artimesnės globėjo aplinkos. Apylinkės teisėjui sunku sekti globotinio turtinės padėties kitimus. X t. § 287 reikalaująs tikrinti globėjo pristatomas apyskaitas, kad „globotinio turtas nebūtų išgrobstytas ar sunaikintas", atrodo, grimzta gyvenime į užuomarštį ir nuprantamas vykdyti. Nenuostabu, kad paduodamos apyskaitos yra daugiausia netikros, paskubomis tarpininko surašytos, kuriose išlaidų dažniausiai parodoma daugiau, negu gauta pajamų, ar bent abi šios pozicijos suvedamos lygiomis.

Kiek paslankesnis galėtų būti apylinkės teisėjas, kada globėją reikia skubiai sudrausti. Tik visa bėda, kad čia, Kauno krašte, jis neturi tokio talkininko antrinio globėjo asmenyje, kokį turi Suvalkų šeimos taryba. Šiaip pašaliniai asmenys, kaimynai, neturį jokios uždėtos pareigos globotinio aztvilgiu, dar labiau susilaiko nuo bet kokių pranešimų globos teisėjui.

Tokiu būdu galima padaryti išvadą, kad tiek Suvalkų šeimos taryba, tiek Kauno krašto apylinkės teisėjas nėra pakankamai geras organas globėjui skirti ir jo veiklai prižiūrėti. Jei dar pridursime, kad mūsų apylinkės teisėjai yra perkrauti kitu darbu — civilinėmis ar baudžiamosiomis bylomis, kad globos reikalai jiems yra antros, gal, trečios svarbos dalykas, tai iškeltas tvirtinimas, jog esami globos organai nepakankamai geri savo pareigoms, bus dar ryškiau pabrėžtas.

4. Šveicarijos teisė.

Šia proga būtų pravartu permesti mūsų žvilgsnį į Šveicariją, kur veikia naujausias ir visuotiniu pripažinimu geriausias civilinis teisynas, apimąs globos reikalą, ir kur aukšto lygio kantoniniai įstatymai pritaikė teisyno nuostatus gyvenime, kiek pats teisynas paliko vietos pasireikšti atskirai kantonų teisei. Reikia pastebėti, kad čia, globos organų klausimu, federalinis Šveicarijos teisynas labai plačiai atsižvelgė į kantonuose buvusią tvarką.

Šveicarijos civilinis teisynas § 360 tėra numatęs bendrą globos organų schemą. Anot jo, globos reikalai pavedami tvarkyti vad. globos įstaigai, o šią prižiūrėti, vad. priežiūros įstaigai. Tad dvi globos organų instancijos yra būtinos, nors leidžiama kantonams numatyti ne vieną, o dvi priežiūros įstaigas (§ 361^2). 12 iš 25 Šveicarijoje esamų kantonų globos organų susidaro net 3 instancijos, neskaitant dar kasacinio teismo, kuriam visada gali būti paduodami skundai teisės klausimais.

Numatęs šitokią globos organų schemą, CCS paveda kantonams nustatyti, kurios kantoninės įstaigos eis globos įstaigos pareigas, o kurios — priežiūros įstaigos.

Įdomu pastebėti, kad didelė dauguma kantonų, neišskiriant nė didesniųjų, geriau pasirinko globos organų pareigas pavesti administracinėms įstaigoms tiesiog, ar prie jų sudarytoms ad hoc įstaigoms.

Iš 25 Šveicarijos kantonų:

8-iuose globos įstaigos pareigas eina bendruomenės taryba (prilygstanti mūsų valsčiaus tarybai),

11-oje kantonų — bendruomenės tarybos sudarytas atskiras globos organas,

4-iuose kantonuose — taikos teismas, maždaug atitinkąs mūsų apylinkės teismą ir, pagaliau, tik

2-juose kantonuose — prie taikos teismo sudarytas atskiras globos organas.

Tas pats santykis pasilieka, pažvelgiant į priežiūros įstaigas. Tik 4-iuose kantonuose priežiūros įstaiga tėra vien aukštesnis koleginis teismas, o kituose 2-juose, kur aukštesnis koleginis teismas yra pašauktas būti žemesniąja priežiūros įstaiga, aukštesniosios priežiūros įstaigos pareigos pavestos kantoninei

teisės reikalų direkcijai, kurią maždaug galėtume sugretinti su teisingumo ministerija.

Visuose likusiuose 19 kantonų priežiūros įstaigos pareigas eina arba apskrities viršininkas (2), arba apskrities valdyba (5), arba kantoninė teisės reikalų direkcija be jokio teismo tarpininkavimo (3), arba net pati kantono vyriausybė (6). Ir tik 3 kantonuose priežiūros įstaigos pareigos pavestos kantono vyriausybės tam reikalui sudarytai įstaigai.

Iš čia pateiktų skaičių apžvalgos ryškėja aiški persvara administracinių įstaigų naudai, ieškant, kam galima būtų pavesti globos organų pareigas. Pažymėtina tai, kad kai kuriuose kantonuose, pasirenkant administracines įstaigas globos organų pareigoms, buvo net atsisakyta nuo ilgametės tradicijos, nes ilgus metus globos reikalus ten tvarkė teismai. Tai parodo viso plėtojimosi ir naujų kelių ieškojimo kryptį.

5. Globos organų sistemos.

Neįmanoma išsiversti su vienu vienintėliu globos organu, kuris ir steigtų globą, ir skirtų globėją, ir prižiūrėtų jį pats vienas, iš savo pusės niekieno neprižiūrimas. Tada per daug galios susitelktų jo rankose, ir palengvėtų sąlygos globėjui, susimokius su tokio globos organo nariais, pelnytis globotinio sąskaiton.

Pasirenkant apylinkės teismui, kaipo žemesniam globos organui, aukštesnį priežiūros organą, kuriam galima būtų skųstis pirmojo veiksmais, — mūsų sąlygomis — apygardos teismo civilinis skyrius, gautų pašalinio darbo, kurio esamomis aplinkybėmis jis nėra verčiamas dirbti, ir kurį jam dirbti Lietuvoje būtų itin sunku. Spręsti klausimą, ar gerai pasielgė apylinkės teisėjas, kaip globos organas, leisdamas ar neleisdamas globėjui pasiskolinti pinigų ūkio statybai, pritardamas ar nepritardamas jo parenkamam mažamečio profesinio paruošimo keliui ir t. t., apygardos teismas juo mažiausiai būtų pasiruošęs, būdamas per daug atitrūkęs nuo globotinio gyvenamos aplinkos.

Šveicarijoje iš 25 kantonų tik 4 tėra pravedę nuoseklią teisminių globos organų sistemą, kurioje ir globos įstaigos ir priežiūros įstaigos pareigos yra pavedamos atitinkamiems teismams.

Daug lengviau išlaikyti tikslingą nuoseklumą, pasirenkant administracinių globos organų sistemą. Administracijos įstaigų ierarchija, savitarpinė veikimo priklausomybė, net aukštesnės įstaigos įtaka žemesniajai yra jos pačios esmės dalykas. Administracinės įstaigos, ne tik pačios žemiausios, bet ir aukštesniosios, stovėdamos arčiau prie globotinio aplinkos, geriau orientuosis globotinio reikaluose. Šveicarijoje tokią globos organų sistemą yra pasirinkę net 19 kantonų. Jie visiškai išvengia bet kokios įtakos globos reikalams iš teismų pusės.

Be šitų dviejų globos organų sistemų — grynai teisminės ir grynai administracinės, tenka paminėti dar trečią galimą sistemą, t. y., mišriąją, kurioje vienos pareigos globos reikalais pavedamos administracinei įstaigai, o kitos — teismo įstaigai. Šveicarijoje tėra 2 kantonai, kurie įsivedė tokią mišrią globos organų sistemą, ir tai vienas iš jų globos įstaigos pareigas pavedė administracinei, o priežiūros įstaigos — teismui, o antras — atvirkščiai.

6. Projektuojami globos organai.

Valstybės Tarybos paruoštas globos įstatymo projektas numato šiuos globos organus:

§ 9. ... *Globos teismas, šeimos taryba ir globėjas.*
§ 10. *Globos teismas yra apylinkės teismas.*

Vadinasi, tas aukštasis globos organas, kuris prižiūri žemesnįjį globos organą — šeimos tarybą — yra apylinkės teismas.

Be šeimos tarybos priežiūros pareigų, jam pavedama dar steigti globą pilnamečiams.

Jam, pagaliau, pavedama duoti ar neduoti sutikimą šiems svarbesniems globėjo veiksmams, kurie giliau paliečia globotinį, pvz.: priimti ar atsisakyti nuo globotiniui atitekusio palikimo, globotinio nekilnojamam turtui ir verslovėms pirkti, parduoti ir daiktiškai apsunkinti, įstoti jo vardu į prekybinę verslovę, sudaryti globotiniui išimtines, rentos ir išlaikymo sutarį ir t. t.

§ 11. Šeimos tarybą sudaro pirmininkas ir 4 nariai.

§ 12. Šeimos tarybos pirmininkas yra: valsčiuose — viršaitis, antros eilės miestuose — burmistras, pirmos eilės miestuose — miesto tarybos tam reikalui rinktas asmuo.

§ 13. Šeimos tarybos nariai yra kviečiami pirmininko po 2 iš globotino asmens tėvo ir motinos pusės giminaičių, svainių, draugų ir kaimynų, atsižvelgiant į jų gerus asmeninius santykius su globotiniu ar jo tėvais ir į jų gyvenamosios vietos artumą.

Vyras ir žmona abu kartu negali būti vienos šeimos tarybos nariai.

§ 16. Į šeimos tarybos posėdį kviečiami visi šeimos tarybos nariai.

Posėdis yra teisėtas, kai jame dalyvauja pirmininkas ir bent 2 šeimos tarybos nariai.

Globėjui skirti posėdis yra teisėtas, kai jame dalyvauja pirmininkas ir visi šeimos tarybos nariai.

Šeimos tarybai uždedamos tokios pareigos:

Ji visų pirma steigia globą mažamečiui, kada jo nebeapima tėviškoji valdžia. Čia globos steigimas yra nepalyginti paprastesnis, kadangi tenka išspręsti, tikriau pasakius, tik išsiaiškinti klausimą, ar kalbamasis mažametis yra katro nors tėvo tėviškoje valdžioje, ar ne. Ir jei paaiškėtų, kad — ne, šeimos tarybos pareiga tėra viena — įsteigti tokiam mažamečiui globą.

Antroji šeimos tarybos pareiga yra paskirti globėją. Globėją skiria šeimos taryba ir pilnamečiui ir mažamečiui.

Tolesnė šeimos tarybos pareiga yra prižiūrėti globėją, reikalauti iš jo apyskaitų, tikrinti jas, ir, apskritai — domėtis globojimo eiga ir daryti iš to išvadų iki tarpininkavimo pas globos teisėją, kad netinkamai einąs pareigas globėjas būtų baudžiamas pinigine bauda ir net atleidžiamas iš pareigų.

Pagaliau, šeimos tarybai pavedama duoti ar neduoti savo sutikimą svarbesniems globėjo veiksmams, kurie liečia globotinį, pvz., išnuomojant globotinio turtą, išimant iš kredito įstaigos jo kapitalą, perkant, parduodant ar įkeičiant globotinio kilnojamą turtą, kiek tat išeina iš paprasto šeimininkavimo ribų, prisiimant vekselinių pasižadėjimų ir kt.

Globos nuostatų projektas pasirinko mišriąją globos organų sistemą, iš kurių žemesniuoju globos organu parinko prie valsčiaus viršaičio ar miesto busmistro sudaromą šeimos tarybą, o aukštesniuoju globos organu parinkdamas teisminę įstaigą — apylinkės teismą.

Kalbamojo projekto šeimos taryba nėra taip gausi, kaip Suvalkų šeimos taryba. Jai nenumatoma pavesti globos steigimo

pilnamečiams. Ten, kur reikia spręsti asmens civilinių teisių aprėžimo ar atėmimo klausimą, šaukiama ne šeimos taryba, bet teismas. Kadangi tokį klausimą tenka spręsti retai, tik globą steigiant ir ją atšaukiant, didesnis nuotolis tarp teismo ir globotinio gyvenamos vietos negali sudaryti didesnės kliūties.

Teismas, kuris savo darbe nuolat susiduria su asmenų teisėmis ir turi galią pripažinti jas vieniems asmenims ir atimti iš kitų, atrodo, gali spręsti ir žmogaus veiksnumo ar neveiksnumo klausimą. Visuomenė, ypač mūsų krašte, atsimindama prieškarinių administracinių įstaigų sauvaliavimus, labiau pasitiki, jei žino, kad be teismo niekas negalės jos nariui atimti civilinių teisių, niekas negalės pilnamečiui atimti nei aprėžti veiksnumo. Be to, teismas, pasinaudodamas nuolat vartojamais teisenos nuostatais, bus įgudęs ištirti globotino asmens padėtį gyvenamoje vietoje, pasitalkoti žinovus — gydytojus, apklausinėti liudytojus ir t. t.

Bet tolimesniam globojimo darbui, tikriau sakant — globėjo veiklai prižiūrėti — globos teismas, būdamas toli nuo globotinio gyvenamos vietos, nebėra tinkamas organas. Tam reikalui projektas bando sudaryti naujos konstrukcijos šeimos tarybą, pirmininkaujamą ne apylinkės teisėjo, kaip Suvalkijoje, bet valsčiaus viršaičio (mažesnio miesto burmistro ar net atskiro savivaldybės pareigūno didesniuose miestuose), trumpai, tokio savivaldybės pareigūno, kurį pasiekti gali būti maždaug iki 10 kilometrų kelio reikalas ir kurio veikimo spindulys sieks vidutiniškai 6000 gyventojų.

Be abejo, valsčiaus viršaitis nėra ir negali būti idealus globos organo vedėjas, jis nėra tam tinkamai pasiruošęs.

Ilgainiui, kada kiekvienas valsčius turės po vieną diplomuotą teisininką, kad ir valsčiaus sekretoriaus patarėjo, globos skyriaus vedėjo ar kitokio pavadinimo nuolatinio tarnautojo pareigose, gal ir globos reikalai tada bus geriau tvarkomi. Bet, atsižvelgiant į tai, kad projekto šeimos tarybai tereiks parinkti patikimą globėją, ir prižiūrėti, kad globėjas sąžiningai eitų pareigas, tam nėra prasmės reikalauti iš šeimos tarybos narių ypatingo teisinio pasiruošimo, pakaks paprastos sveikos nuovokos. Narių sveikas protas ir sąžiningumas gali būti pakankamas laidas, kad šeimos taryba sugebės atlikti jai uždedamas pareigas, o tos pačios ypatybės jos pirmininko asmenyje laiduos gerą vadovavimą šeimos tarybai.

Viršaičio ar burmistro padėtis šeimos tarybos pirmininko padėtyje bus juo lengvesnė, kad galės naudotis jų žinioje esančių tarnautojų pagalba ir per juos galės gana gerai orientuotis. Ypač viršaitis turės geras akis seniūne, gyvenančiame visiškai artimoje globotinio aplinkoje. Be to, ir pats viršaitis ar burmistras, būdami ilgamečiai tos apylinkės gyventojai, daugelį savo valsčiaus ar miesto gyventojų pažins asmeniškai. Pagaliau, jiems padės prižiūrėti globėjus dar kiekvienai globai vis kitos sudėties šeimos taryba, į kurią asmeniškai globotiniui ar bent jo šeimos atžvilgiu artimi asmenys. Jie gerai pažins globotinį, jo turtinę padėtį, ir, vidinio artimos giminystės ar bičiulystės ryšio skatinami, nuolatos domėsis globojimo eiga ir galės laiku pavaizduoti padėtį šeimos tarybos pirmininkui.

7. Išvados.

Visi šitie sumetimai verčia spėti, kad tokios sudėties šeimos taryba, skirdama ir prižiūrėdama globėją, bus daug naudingesnis globos organas, negu kad galėjo būti iki šiol Kauno krašto apylinkės teisėjas ar Suvalkų šeimos taryba. Tą spėjimą paremia dar tai, kad viršaičių, o juo labiau burmistrų, išsilavinimo lygis sparčiai kyla, taip kad jie nė iš tolo neprimena prieškarinių laikų, o sparti administracinė jų priežiūra, apskrities viršininkų vykdoma, greit pašalina tuos, kuriems stokoja sąžiningumo.

Tai leidžia tikėtis, kad projekto pasirinktoji globos organų sistema galės žymiai pagerinti esamą blogą globotinių padėtį.

———/———

St. Pračkaila

Šalintini ipotekos formalumai.

Vyr. Notaro ir Užnemunės ipot. skyrių darbą atliko 81 tarnautojas, kurių pagrindinis mėn. atlyginimas 22.100 Lt. Tikėtasi, kad šių lėšų pakaksią ir ipot. įstaigų tarnautojams laikyti, tačiau praktika parodė ką kita. Per vienerius metus ipot. etatai, neskaitant teisėjų, pakilo ligi 152 tarn., kuriems per

mėn. išmokama 13.680 Lt arba per metus 164.160 Lt daugiau (V. Ž. Nr. 596 ir 617). Etatus gali tekti ir dar padidinti, nes ipot. įstaigų nusiskundžiama darbo gausumu. Kiekvienai ipotekos įstaigai dabartinių tarnautojų tenka 7,6, kai paties teismo personalą, įskaitant sargus ir kurjerius, tesudaro 5 asmens. Kur yra apsčiau ir sudėtingesnio bei svarbesnio darbo, aiškinti netenka.

Notariato sistemos ir dabartinių ipot. įstaigų darbas iš esmės nedaug tepakito. Praktikoje, bent tuo tarpu, teturima reikalo su įst. III, VII ir X skyriais. Visa kita yra grynai materialinės normos, arba mums neįprastų institucijų nuostatai (pvz., rentinė ipoteka). Techninio darbo personalui nauja tėra varžytynių bylos, bet tai nesudaro žymaus skirtumo. Teismo etatų nesumažinus, šio darbo didžiąją dalį atlieka teismo tarnautojai. Darbo gausumą tegalima paaiškinti a) naująja neįprasta tvarka, b) kvalifikuotų tarnautojų stoka ir c) aibe ipotekos įst. formalumų, atimančių daug laiko, o maža beturinčių praktinės reikšmės. Nors įstatymas derintas su naujais kitų kraštų įst., tačiau neišvengta būdingo rusų įst. formalizmo, kaip tat spręstina iš 1903 m. ipot. įst. projekto, vardu „votčinij ustav". Kad ir trumpa ipotekos praktika jau gana ryškiai iškėlė kai kuriuos šalintinus dalykus, kurių, ruošiant įstatymą, gal ir negalima buvo numatyti, arba kurie buvo laikyti antraeiliais.

I.

Vyr. Notaro registruose surašyti per paskutiniuosius 10 metų turtai turėtų būti perrašomi į ipot. knygas, nedarant 375 str. numatytų skelbimų.

Sunku sutikti, kad Užnemunės ipotekos knygos buvo tvarkingiau vedamos ir geriau atvaizdavo turtų faktinę padėtį, negu Vyr. Notaro registrai. Turint galvoj dvarų didžiules knygas, kuriose sunku besusivokti dėl daugybės pakitimų ryšium su žemės reforma ir sutartiniais žemės nusavinimais, ir tai, kad turto perleidimo aktus buvo galima daryti šalia ipotekavimo, galima net tvirtinti, kad Vyr. Not. registrai, ypač paskutiniųjų 10 metų, daug tvarkingesni ir tikslesni, nors jiems formaliai ir nebuvo teikiama juridinė reikšmė. Vis dėlto, Užnemunės ipot. knygos, netgi per 3 metus, turi būti savaime pakeistos naujo-

mis knygomis, apeinant visus turto įrašymo procedūros formalumus, o Vyr. Not. registruose surašytiems turtams taikoma pradinio įrašymo tvarka be jokių rezervų, nors turtas būtų įgytas prieš pat ipot. įst. paskelbiant arba ir jam veikiant (per. nuost. § 4, 5, 8). Vadinasi, pirmuoju atveju ir naujosios ipot. knygos nebus absoliučiai tikros, nes į jas paklius netikslumų iš senųjų knygų, antruoju — apsikraunama bergždžiu darbu, ir turto savininkams dar padaroma išlaidų už pakartotinį turto įrašymą.

Pradinio turtų įrašymo esmę, be abejo, sudaro 375 str. numatyti skelbimai pašaukti asmenis, turinčius teisių į turtą, kad jie tas teises pareikštų ipotekos įstaigai (392 str.), Tuo esą norima knygoms suteikti viešumo ir įrašomoms teisėms pastovumo bei tvirtumo. Skelbimų procedūra sudaro ipot. įstaigoms gana daug darbo, nes, be „Vyr. Žinių", skelbimus reikia siųsti dar visai eilei asmenų bei įstaigų, iš viso bent 10 kiekv. turtui (378), ir tai sutrukdo skubų turto įrašymą (377), o praktiška jų reikšmė kalbamuoju atveju yra menkavertė. Pats įst. (369 str.) nustato, kad asmeniui, pažymėtam Vyr. Not. registruose turto savininku, nereikia pristatyti kitokių įrodymų, kad turtas jam priklauso. Tai reiškia, kad šių registrų įrašai įst. laikomi tikrais ir nereikalingi jokio papildomo nuosav. teisių įrodinėjimo, o 384 str. ir per. nuost. § 7 įpareigoja ipot. įstaigas įrašyti iš tų registrų, aktų ir draudimo rinkinių visus nuosav. teisių aprėžimus ir kitas turtą sunkinančias pretensijas, pažymėtas knygų vedėjo patikrinime (367). Tuo būdu visos jau esamos svarbiausios teisės pačiu įst. apsaugotos ir garantuotos (384 ir 391). Lygiai taip pat esti apsaugomos ir kitos teisės, pareikštos iki turto įrašymo dienos (392) su 390 str. nustatytu pirmumu.

Kuriam tad tikslui reikalingi dar skelbimai? Nuosavybės teisė tegali būti ginčijama ieškinio tvarka tais atvejais, kada įstatymas tat leidžia (plg. X t. 1524 str.), ir tokį ginčą iškelti galima bet kuriuo metu, nors turtas jau būtų ipotekuotas (11 ir 387 str.), o ipot. įstaigoje keliamas turto arba jo dalies priklausymo ginčas įrašymo nestabdo, nes ipot. teisėjui nepavesta savaip spręsti patį teisės įgijimo klausimą, išskyrus 370 str. atsitikimą, o tik patikrinti įrašytinio dokumento autentiškumą ir jo turinį (148, 374 str.). Vadinasi, į padarytus skelbimus ipot. įstaigai tegali būti pareiškiamos ir tenkinamos antraeilės

neesminės pretensijos, dar nepatenkintos 392 str. tvarka, kurios, tačiau, savaime nepateisina skelbimų darbo išlaidų. Iš patyrimo žinoma, kad su svarbiomis pretensijomis nelaukiama skelbimų; jos pareiškiamos tuojau. Pvz., Kauno ipot. įstaigoje 1938 m. įrašyta pradine tvarka 862 turtai. Pretendentų teatsiliepė 10, patenkinta viena pretensija, bet ir ją apygardos teismas atmetė. Turint galvoje, kad į 862 skaičių įėjo dalis turtų, neįrašytų V. Not. registruose, galima tvirtinti, kad naujų pretensijų pažymėtam registruose turtui beveik nebuvo. Pagaliau, jei dėl nepaskelbimo ir galėtų kas nukentėti, tai ne pačios teisės nustojimu (ji bet kada gali būti įrašyta), o tik jos patenkinimo pirmumu, o tai nėra reikšminga, atsižvelgiant į tai, kad ipotekinės teisės ir pretensijos bendroje patenkinimo eilėje yra ketvirtoje vietoje (CTĮ 1215 str.).

Kadangi didumą registruose surašytų turtų yra įgyta tvirčio arba žemės perleidžiamaisiais aktais, iš esmės negriautinais, tai be jokios skriaudos žmonėms, o su didele nauda ipot. įstaigoms, šie turtai bent paskutiniųjų 10 metų (įsisenėjimo terminas), kurių yra per 100.000, galėtų būti įrašomi ipot. knygose, nedarant skelbimų, jei tik dėl pačių įgijimo dokumentų nekyla abejojimo (pvz., įrašyta taikos sutartis arba kaimo sueigos nutarimas galėtų būti skelbiami). Toks turto perrašymas pagyvintų ipotekos veikimą ir pripratintų savininkus disponuoti teisėmis naująja tvarka. Pats įstatymas, šalindamas neformalią žemės nuosavybę, siekia, kad trumpesniu laikotarpiu kuo didesnis skaičius turtų būtų ipotekuota. Kauno įpot. įstaigoje 1938 met. naująja tvarka tėra padaryta 733 aktai, o senąja per 2000. Tai rodo, kad ipotekinė tvarka sunkiai beprigyja. Jei toks vaizdas bus ir kitais metais, tai Vyr. Not. registrams negreit teks užsidaryti (įrašoma dukart daugiau, negu iškeliama). O paralelizmas, suprantama, sudaro ipot. įstaigoms daug painiavos ir darbo.

II.

Taip pat nereikėtų skelbimų turtui, įgytam: a) įsisenėjusiu valdymu, b) varžytynėmis ir c) kaimus skirstant viensėdžiais.

a) Prieš pripažindamas nuosav. teises įsisenėjusiu valdymu, teismas pats daro skelbimus, tokius pat, kaip ipot. įstaigos, apžiūri turtą vietoje, apklausinėja kaimynus ir gretininkus, su-

renka žinias iš notariato ar ipot. įstaigų, apsvarsto — patenkina arba atmeta — pareikštąsias pretensijas ir nutarimo nuorašą *ex officio* siunčia ipotekos įstaigai, kuris yra tolygus tvirčio aktui (V. Ž. Nr. 332, § 5—13, 18 ir Ipot. įst. 373). Šis įgijimo būdas laikomas pirminiu, t. y., laisvu nuo bet kurių aprėžimų ar pretensijų, išskyrus įkaitines kredito įstaigų skolas (X t. 694 str. pried. § 3). Visa kita naikinama pasenėjimo (X t. 694 str.). Tokiam turtui, kad ir būtų pareikštos dar kurios teisės, ipot. įstaigos negalėtų jų tenkinti, nes tai būtų nesuderinama su nurodytais įst. ir CTĮ 893 str. dėsniu, draudžiančiu kištis į teismo sprendimus (ipot. 148 str.). Geriausiu atveju ir čia tepalieka ieškinio teisė. O reiškiamos jau naujajam įgijėjui asmeninės pretensijos savaime būtų garantuotos, jas įrašant į ipot. knygas. Nedarant pakartotinių skelbimų, tarp turto įgijimo ir jo įrašymo į ipot. knygas, išeitų, labai mažas laiko tarpas, per kurį iš viso ar begalėtų atsirasti kokių pretensijų, varžančių įrašomąjį turtą.

b) Ne kitaip yra su varžytynėmis. Sudėtinga ir ilga varžytynių procedūra, taip pat su skelbimais, įgalina visus pretendentus atsiliepti ir savas teises pareikšti. Turto įgijėjas yra laisvas nuo visų buvusių turto aprėžimų, išskyrus jam įsakmiai pervestus (Not. įst. 189 str. ir CTĮ 1164, 1164^{1-2} str.). Varžytynės tegali būti panaikintos įst. numatytais atsitikimais ir tvarka (1180 str.). Jas patvirtinus, joki ginčai neleidžiami. Tai daroma tam, kad varžytynėmis įgyta teisė būtų tvirta ir šis institutas turėtų visuomenės pasitikėjimą. Varžytynėmis ir įsisenėjimu turtas įgyjamas, ir neįrašius jo į ipotekos knygas (ipot. 32 str.). Tuo dar kartą pabrėžiamas šių aktų ypatingas pobūdis. Varžytynes vykdo ipot. teisėjas, vadinasi, jis pats yra visus turto santykius ištyręs ir ginčus apsvarstęs. Antrinis skelbimas iš esmės yra šaukimas atsiliepti į nesamus pretendentus ir tik užvilkina turto įrašymą.

c) Žemės tvarkymo projektais ir planais nuosavybė teisiškai neįgyjama (X t. 699 str. past.); tokie planai tėra nuosavybės teisių įrodomieji dokumentai (Žem. įst. 155 str.), tačiau tiek Žemėtvarkos įst., tiek Ipotekos (364, 399) numato jų netgi priverstinį į ipot. knygas įrašymą. Kadangi teisių įgijimas siejamas su jų įrašymu į knygas (7 ir 30—34 str.), steigiamas kaip tik nuosav. teisei įrašyti (1 str.), ir įrašymas suteikia turėtojui visus savininko pažymius (12 str. ir X t. 420

str.), tai visai nuoseklu ir šios rūšies dokumentus traktuoti kaip kitus įgijimo būdus.

Žemės tvarkomosioms įstaigoms suteikta gana plati kompetencija iš dalies su grynai teisminėmis funkcijomis, pvz., bendrosios nuosavybės teisėmis valdomos žemės padalinimas (1 ir 132 str.), ir jų atliekamas veiksmas yra viešo pabūdžio aktas, tepriklausąs tikrinti nustatytiems organams.

Kaimų skirstymas viensėdžiais ūkininkams yra vienas opiausių reikalų. Bet kuris, palyginti, menkas turto interesų susidūrimas tiek jautrus, kad skundžiamasi ligi paskutinės instancijos. Dėl to ir pats skirstymo įvykdymas įstatymo sutvarkytas kuo rūpestingiausiai iki detalių. Prie žemės tvarkymo darbų kviečiami dalyvauti ne tik žemės savininkai, bet ir faktiniai valdytojai ir asmens, turį žemei bet kurių teisių (30, 32, 35 str.). Žemės tvarkymo projekte surašomos žemės savininkų įgyjamos teisės ir jiems dedamos prievolės (135); jame taip pat pažymima dokumentai, kuriais grindžiama nuosavybės teisė, skolos ir suvaržymai, sunkinantieji turtą, kaip ir kuriems sklypams jie perkeliami, piniginiai žemės savininkų atsilyginimai, valdymo pradžia ir t. t. (136); esant dėl sklypų priklausomybės ginčui, jis atitinkamai išsprendžiamas (90); projektas skundžiamas dviem komisijoms, kurios sprendžia skundus, tvarka, nustatyta civ. byloms spręsti, ir, pagaliau, Vyr. Tribunolui kasac. tvarka (140—142, 147—148); projekto vykdymas, savo ruožtu, vėl gali būti skundžiamas; projektas, įsiteisėjęs, siunčiamas Vyr. Notarui arba ipot. skyriui, kad pažymėtų turto knygose įvykusius žemės nuosavybės teisių pasikeitimus; į knygas įrašomos ir tos žemės, kurios prieš skirstymą nebuvo įrašytos; ipotekos skyrius įrašo šitas žemes, nedarydamas nustatytųjų to įrašymo skelbimų (159); su žeme į knygas drauge įrašomos ir tą žemę sunkinančios skolos ir kiti suvaržymai, taip pat projektu uždėtos savininkams piniginės prievolės.

Matyti, kad Žemėtv. įst. atliekama visa tai, kas numatyta pradiniam turto įrašymui, ir atmetama bet kurių skelbimų darymo reikalas. Jokių naujų ginčų ar pretensijų jau negali būti, ir praktikoje jų nebuvo ipot. įstaigoms pareikšta.

Ipot. įstatymo tikslas, tarp kita ko, aprūpinti žemės savininkus formaliais dokumentais. Daromi skelbimai tik sutrukdo šį tikslą, nes dokumentai, ūkininkams taip reikalingi, ir, be

to, kol pasiekia ipot. įstaigas, labai ilgai užsitęsia žemėtvarkos įstaigose. Kadangi skirstymo viensėdžiais planai sudaro įrašomų turtų gana didelį %, tai reikėtų netrukus Ipot. įst. 400 str. numatytą išimtį praplėsti ir planams, juo labiau, kad tarp Žem. įst. 159 str. ir Ipot. įst. 399 str. 6 p. yra prieštaravimų, nors pagal taisyklę tegalioja paskutinysis įst.

III.

Nereikėtų byloje palikti ipotekos knygos nuorašo.

Ipot. įstaiga, be ipot. knygų, tarp kita ko, veda dar ipotekos bylas, susidedančias iš ipot. knygos nuorašo (145 str.). Į ipot. knygas įrašomieji straipsniai vienkart įrašomi ir į ipot. knygų nuorašo atitinkamas vietas (202). Tatai daroma tam, kad, ipot. knygai dingus, būtų iš ko ją atnaujinti. Dėl šios vienintėlės priežasties, tikrai menkos, tenka dirbti dvigubą darbą, rašant bylos nuoraše visa tai, kas rašoma knygoje. Veltui gaištama laikas ir eikvojama brangus popierius. Per 20 metų nebuvo atsitikimo, kad dingtų registras ar ipotekos knyga. Bet, ir prileidžiant šį galimumą, knygą labai tiksliai galima atstatyti iš straipsnių teksto, įrašomo teisėjo nutarime (147, 193, 381), arba iš esamų byloje aktų (194, 230, 266 p. 7 ir 284). Pagaliau, tat galima padaryti ir pradinio įrašymo tvarka, kaip numato 255 str. Dabartinė tvarka labai primena notariato tvirtybinius aktus, kurių archyve likdavo trigubas tekstas (Not. įst. 34, 80, 169—171 str.), arba draudžiamuosius straipsnius, kurių vienas egzempl. be reikalo buvo paliekamas specialiai jam sudaromoje byloje.

IV.

Nereikėtų išduodamuose dokumentuose rašyti straipsnių teksto.

Visi aktai, padaryti arba paliudyti notaro, ir, apskritai, visi dokumentai, padaryti ne ipotekos įstaigoje ir jai pristatyti straipsniams įrašyti, grąžinami juos pristačiusiems asmenims, pažymėjus juose, kad atitinkami str. į ipot. knygas įrašyti. Pažymėjime pažodžiui įrašomas į ipot. knygas įrašytas straipsnis ir nurodoma turtas, ipot. knygos tomas bei numeris, jos

dalis ir str. Nr. (308). Notariatas ir Užnemunės ipot. skyriai išduodamuose dokumentuose težymėdavo prierašu arba specialiu štampu knygos dalį bei turto knyg. Nr. ir to visai pakakdavo, nes nei turto savininkui, nei valdinėms įstaigoms nesvarbu, kokio būtent turinio str. įrašyti, o tik pats dokumento įrašymo faktas, suteikiąs dokumentui autentiškumą ir tvirtumą. Iš ipot. įstatymo nematyti, kokią būtent reikšmę turi dokumente įrašytas str. tekstas. Jei taip, tai jis ir nereikalingas, juoba, kad neatvaizduoja tikrosios padėties knygos, kurioje straipsniai kinta, ypač jos III ir IV dalies. Imkime pavyzdį. Įrašomas knygose testamentas su išmokomis ir legatais (177, 178). Jei dar yra įkaitinių skolų, tai str. teks rašyti visose 4 knygos dalyse, ir jų bus mažiausiai 5. Redaguojama ir rašoma teisėjo nutarime, ipotekos knygoje, bylos nuoraše, ir, pagaliau, pačiame testamente. Po kurio laiko dalis išmokų apmokama, kiti pažymiai savaime panaikinami (178), įrašoma naujų apsauginės ar lakštinės ipot. straipsnių ir padaroma kitų pakeitimų, o testamente vis tebėra tie patys pirminiai straipsniai, nes įst. nededa pareigos būtinai padaryti dokumente bet kuriuos prierašus, kai tik kinta knyga (182, 242). Teisiškai ir praktiškai toks str. rašymas nereikalingas. Pakanka dokumente pridėti atitinkamą štampą, rodantį dokumento įrašymą. Ipotekos įstaigoms tat būtų didelis palengvinimas, o ir patys dokumentai atrodytų gražiau: mat, neretai tenka prisiūti atskirų lapų, kai dokumente netelpa str. tekstas. Nors notarai įpareigojami aktuose suredaguoti įrašytinus į knygas straipsnius (taip pat be reikalo, nes vargu ar jie betinka įrašyti be pakeitimų — 284, 194 str.), bet apie 40% įrašomų dokumentų yra ne notarų sudaryti (266 p. 7, 297, 399).

———/———

J. Gruzdas.

Nepilnamečių auklėjimas mūsų auklėjimo įstaigose.

Nepilnamečių nusikaltėlių auklėjimo tobulinimo reikalais dabar labai plačiai visur rūpinamasi. Tai galime pastebėti iš pirmojo tarptautinio kriminologinio kongreso, įvykusio 1938 m. spalių mėn. 3—8 d. d. Romoje.

Mūsų krašte didesnio ir verto susidomėjimo nepilnamečių auklėjimo klausimais nepastebima. Nėra nė vieno specialaus įstatymo, ir nepilnamečių teismų organizavimu visai nesirūpinama. O apie svarbą nepilnamečius nusikaltėlius perauklėti gero sutvarkymo kalbėti netenka, nes kiekvienam teisininkui žinoma, kiek nepasitaisiusių nepilnamečių nusikaltėlių virsta garsiais suaugusiais kriminalistais.

Lietuvoje nepilnamečių nusikaltėlių reikalai tvarkomi seno, iš rusų paveldėto Baudžiamojo statuto keliais straipsniais. Pagal Baudž. st. 40 str. mažamečiai iki pilnų dešimt metų amžiaus visai nepakaltinami, o virš dešimt metų yra dar skirstomi keliais amžiaus tarpais ir visur vadinami tik *nepilnamečiais.*

Baudž. st. 41 str. randame: „Nepilnametis nuo dešimties ligi septyniolikos metų amžiaus, kuris negalėjo numatyti savo darbo savumo ir reikšmės arba valdyti savo elgesio, nepakaltinamas nusikalstamuoju darbu". Čia iškyla vadinamasis „išmanymo klausimas", kurį apkaltinamam nepilnamečiui visados reikia kelti (Baudž. proc. įst. 759 str.). Baudž. st. 41 str. 3 d. numato: „Nepilnamečiai nuo keturiolikos ligi septyniolikos metų amžiaus, padarę didįjį nusikaltimą, atiduodami pirmiausia į auklėjamąsias drausmės įstaigas, o jei ten jų atiduoti negalima, — į tam tikrus nepilnamečiams įtaisytus būstus prie kalėjimų arba areštinių". Ryškesnis nepilnamečių suskirstymas 10—21 metų laikotarpyje pastebimas iš Baudž. st. 55—56 str. str., taikant nepilnamečiams bausmės lengvinimo taisykles. 10—14 metų nepilnamečiai lengviausiai baudžiami ir jiems dažniausiai taikomos auklėjimų įstaigos. 14—17 metų gali būti siunčiami į specialius kalėjimus ir į auklėjimo įstaigas. 17—21 metų — tik į specialius kalėjimus. Nepilnamečių, sukakus 21 metams amžiaus, nebegalima laikyti auklėjimo įstaigose.

Lietuvoje nepilnamečiai nusikaltėliai siunčiami į auklėjamąsias įstaigas tik teismo sprendimais, kai daugelyje kitų valstybių gali siųsti įvairios organizacijos ir net privatūs asmens, pvz., Anglijoje. Devintasis tarptautinis penitenciarinis kongresas Londone 1925 m. VIII.3—10 d.d. nutarė, kad į auklėjamąsias įstaigas galima siųsti ir nenusikaltusius, bet palinkusius blogai elgtis vaikus ir priėmė rezoliuciją, kad „vaikai siunčiami į tam tikras drausmės bei auklėjimo įstaigas ne tik teismo sprendimu, bet ir oficialinių bei privatinių valstybės prižiūrimų organizacijų".

Reikia pažymėti, kad siuntimas į auklėjamąsias įstaigas nėra laikomas bausme. Iš Baudž. st. minėtų straipsnių tai aiškiai nustatyti negalima, bet Vyriausiojo Tribunolo Mickaus-Mickevičiaus byloje pasakyta: „Atidavimas į Kalnaberžės drausmės ir auklėjamąją įstaigą negali būti laikomas bausme". Šis nusistatymas turi daug praktinės reikšmės. Nėra bausmės — tai nėra nei nepilnamečio nusikaltėlio kalinio, nėra recidyvo. Nėra nepilnamečių nusikaltėlių bausmės įstaigų, o auklėjimo įstaigos. Toje pačioje Mickaus-Mickevičiaus byloje Vyriausiasis Tribunolas pasisakė, kad, kelintą kartą baudžiant už vagystes, netaikytinas Baudž. st. 586 str., o 581 str.

Nepilnamečiams nusikaltėliams pas mus taikomos šios bausmės: 1) atidavimas į atsakingą tėvų ar globėjų priežiūrą, 2) atidavimas į auklėjamąsias įstaigas, 3) atidavimas į vienuolyną (mergaitėms), 4) baudimas kalėjimu arba areštu. Atidavimas į atsakingą globą pas mus praktikuojamas, bet jis negali duoti gerų rezultatų, nes neturime globėjų ar patronatų institucijos, o atidavimas į tėvų globą taip pat nepatenkinamas, nes dažnai dėl tų pačių tėvų nesugebėjimo auklėti nepilnamečiai ir pradeda nusikalsti. Vyresniesiems nepilnamečiams yra du kalėjimai: Alytuje — kriminaliniams ir Raseiniuose — politiniams nusikaltėliams. Į juos gali patekti ir sunkiau nusikaltę 14—17 metų nepilnamečiai.

Nepilnamečių auklėjimo įstaigų yra trys: Kalnaberžėje, Jurdaičiuose ir Krakėse, Kotryniečių vienuolyne — mergaitėms. Šio straipsnio autoriui teko asmeniškai susipažinti su Kalnaberžės auklėjimo įstaigos tvarkymu. Tad jos santvarką ir auklėjimą teks plačiau paliesti.

Kalnaberžės auklėjimo įstaiga įkurta 1926 metais vasario mėn. 6 d. buvusiam Stolypino dvare. Įstaiga turi apie 80 ha ūkį ir senus dvaro trobesius. Auklėtinių gyvenamas namas yra seno dvaro pertvarkytas didelis tvartas, kuriame labai susikimšę gyvena auklėtiniai. Aukštesniajam įstaigos personalui, koplytėlei, auklėtinių darbų muziejui yra neblogai atrodą seni dvaro rūmai. Dabar dar pastatyta tarnautojams dveji mediniai namai.

Į įstaigą siunčiami teismo sprendimu 10—17 metų jaunuoliai. Anksčiau teismai siųsdavo ir terminuotai, bet 1926 m. įstaiga prašė Teisingumo Ministeriją, kad teismai sprendimus suvienodintų ir siųstų iki pasitaisymo. Tų pačių metų gegužės

30 d. aplinkraščiu teismams dėl nepilnamečių atidavimo į įstaigas taip ir buvo įsakyta. Įstaigose yra teismo nubaustų, jie čia atsiųsti policijos ar tardytojų, taikant jiems kardomąją priemonę. Įstaigoje auklėtiniai mokomi ūkio darbų, sodininkystės, daržininkystės ir įvairių amatų: batsiuvio, kalvio, staliaus, siuvėjo, mūrininko, knygrišio ir kt. Lygiagrečiai einamas mokslas pagal pradžios mokyklos programą, kuris jo nebaigusiems yra privalomas. Religiniam auklėjimui yra įstaigos kapelionas ir koplytėlė.

Kas mėnesį atvyksta į įstaigą apskrities gydytojas. Įstaigoje yra nuolatinis felčeris. Sunkiau susirgusius anksčiau siųsdavo į Kauno kalėjimo ligoninę, bet dėl suaugusių kalinių blogos įtakos nebesiunčiama. Kaip jaunus nusikaltėlius sugadina suaugusieji kaliniai, teko skaityti vieno auklėtinio laiškus prieš ir po jo buvimo kalėjimo ligoninėje. Prieš — atrodė apgailestaujantis ir taisantysis auklėtinis, po — tikra kalinio dvasia persisunkęs pesimistas.

Auklėtiniui atvykus į įstaigą, daroma lyg ir sąžinės sąskaita. Pagal jo išsipasakojimą užpildomas žinių lapas, kur pats auklėtinis suteikia žinias apie save ir savo tėvus. Auklėtojams sugebant klausinėti, auklėtiniai išpažįsta savo klaidas ir atveria visą savo gyvenimą. Po to siunčiami į tyrimo grupę. Tuo tarpu įstaigos vedėjas siunčia blanką su klausimais į auklėtinio kilimo vietą surinkti smulkioms žinioms apie auklėtinio gyvenimą, prieš atvykstant į įstaigą, apie jo tėvus, apie auklėtinio brolius ir seseris, apie senolius ir prosenolius ir kitas gimines, apie galimą vaiko globą, paleidus iš įstaigos. Tyrimo grupės mokytojas nustato auklėtinio nusikaltimo priežastis, sveikatos stovį, nusikaltėlio tipą ir referuoja pedagogų tarybai, kuri nustato auklėtinio gydymo diagnozą. Auklėtinis po 3—5 mėnesių, nenusikaltęs, disciplinuotas keliamas į pirmą pataisos grupę. Sunkiau gydomus, sunkesnius nusikaltėlius, nusikaltimo draugus išskirti iš pataisos grupės siunčia į Jurdaičių auklėjimo įstaigą. Iš tyrimo grupės eina į pataisos grupę, vėliau į pasitikėjimo grupę ir dar vėliau į paskutinę laisvės grupę. Įstaigoje nusikaltę auklėtiniai patenka į drausmės grupę su griežtesniu režimu. Buvimas šioje grupėje neterminuotas. Kitų aukštesnių grupių auklėtiniai turi daugiau laisvės. Režimas visiems kitiems vienodas, gyvena bendrai. Kalėjimiškumo požymių beveik jokių nėra. Gyvenamojo namo langai be grotų, prižiūrė-

tojai kartu su auklėtiniais dirba ir juos moko. Aukštesniųjų grupių ir gero elgesio auklėtiniams duodama atostogų pas tėvus parvykti. Dalis auklėtinių leidžiama tarnauti pas patikimus ūkininkus. Atlyginimas eina į auklėtinio sąskaitą. 25 procentus algos auklėtinis gali tarnaudamas atsiimti. Sudaromos sutartys su ūkininkais. Kas mėnesį yra lankomi auklėtojų, ir jei auklėtiniai netinkamai elgiasi — atšaukiami ir į jų vietą duodami kiti. Išeidami iš įstaigos, gauna užsidirbtus pinigus. Kiti užsidirba iki 400—500 litų.

Įstaigoje yra auklėtinių fondas, į kurį Teisingumo Ministerija už dirbantį auklėtinį skiria po 15 centų. Išeinantiems auklėtiniams iš jo išmokama ne pagal uždirbimą, bet tarybos nuožiūra, pagal auklėtinio stropumą. Išeidami gauna rūbų. Auklėtinio išlaikymas įstaigoje vienai dienai kainoja Lt 3,50.

Be anksčiau minėtų dalykų, įstaigoje auklėtiniai mokomi dainuoti, griežti, gimnastikos, rikiuotės. Yra savas dūdų orkestras, gaisrininkų komanda, jaunųjų ūkininkų ratelis. Yra knygynėlis, ir auklėtiniai aprūpinami visa mokymosi medžiaga.

1939 m. sausio mėn. 1 d. įstaigoje auklėtinių buvo 463. Iš jų: 1) akivaizdoje — 154, 2) atostogose — 215, 3) tarnauja — 85, 4) pabėgusių — 6, 5) ligoninėje — 3.

1938 m. sausio mėn. 1 d. įstaigos žinioje buvo 426. Per 1938 metus įvairiai atleista 175 auklėtiniai. Per 1938 metus pristatyta 212 aukl. Iš atleistųjų per 1938 metus auklėtinių buvo: 1) pasitaisiusių — 22 aukl., 2) terminuotai teistų — 2, 3) išteisintų — 6, 4) pripažintų nepakaltinamais — 4, 5) teismo sprendimu atiduoti tėvų globai — 10, 6) lygtinai teistų — 18, 7) pilnamečių — 17, 8) perkelta į Jurdaičius (4 grąžinta) — 86, 9) mirusių — 1, 10) būdami atostogose pateko į kalėjimus — 1, 11) teismo sprendimu perkelti į kalėjimus — 7, 12) kitaip — 1.

Iš 1926—1938 m. laikotarpyje paleistų auklėtinių per 1938 m. pateko į kalėjimus: 1) iš paleistų, kaip pasitaisiusių, 3 aukl., 2) iš paleistų, kaip pilnamečių, 5 aukl.

Iš čia paminėtų statistinių žinių matome, koks didelis nepilnamečių skaičius patenka į įstaigas per metus. Kalnaberžės įstaigoje galima vidutiniškai sutalpinti apie 100 auklėtinių. Suprantama, koks turi būti susikimšimas, kai reikia sutalpinti 154 auklėtinius. Dėl didelio skaičiaus auklėtinių jie per anksti paleidžiami iš įstaigos. Paleidimas iš įstaigos pirma yra sąly-

ginis, t. y., paleidžiama sąlyginių atostogų ir, jei per jas nenusikalsta, paskui visai paleidžiama.

Tenka paliesti įstaigų auklėjimo būdus arba sistemas. Įvairiose valstybėse praktikuojama labai įvairios auklėjimo sistemos, pvz., šeiminė, izoliacinė, kolektyvinė, progresyvinė ir kt. Mūsų Kalnaberžės auklėjimo įstaigoje buvo praktikuojama taip pat įvairios sistemos ir tai priklausydavo nuo įstaigos vedėjo arba viršininko. Įstaiga savo vidaus statuto anksčiau neturėjo, ir dabar, man paklausus prieš mėnesį laiko, gavau atsakymą, kad įstaigos vidaus statuto nėra sudaryta. Iš paskutinių mano gautų statistinių žinių, kuriose yra auklėtinių suskirstymas grupėmis, galima spręsti, kad auklėtiniams taikoma psichologinio grupavimo arba auklėjimo sistema. Auklėtiniai šiaip suskirstyti: 1) Tyrimo grupė (nesuskirstyta) — 34 aukl., 2) A — mentalinio asocialumo grupė: a) vadų — 24 aukl., b) eilinių — 96 aukl. 3) B — emocinio asocialumo grupė: a) impulsyvių — 221 aukl., b) afektyvių — 14 aukl. 4) C — primityviai refleksoidinio asocialumo grupė — 74 aukl. Iš viso 463 aukl.

Prieš porą metų lankantis Kalnaberžės įstaigoje, teko susipažinti su nauju auklėjimo projektu, kuris buvo sumanytas įvesti visose Lietuvos auklėjimo įstaigose. Jis atrodė taip: Kalnaberžės Auklėjimo Įstaigoje įvedamas psichologiškai klasinis auklėtinių grupavimo sistemos pagrindas su progresyviniais ir kolektyviniais pradais. Auklėtiniai yra skirstomi į keturias pagrindines grupes: 1) tiriamąją ir tris psichologines: 2) A — mentalinio asocialumo nusikaltėlių grupę, 3) B — emocinio asocialumo nusikaltėlių grupę ir 4) C — primityviniai refleksoidinio asocialumo nusikaltėlių grupę. Pagrindinės grupės talpinamos atskirose patalpose, viena nuo kitos izoliuotose.

Atvykę į įstaigą, auklėtiniai pirmiausia skiriami į: 1) tiriamąją grupę, kur jie psichologiškai bei socialogiškai kvalifikuojami, individualiai ištiriami; iš čia pagal jų socialaus patraukimo sąmoningumą ir poelgio įvertinimo stiprumo laipsnį yra siunčiami arba į Jurdaičių įstaigą arba į vieną iš psichologinių grupių — A, B ar C. Kiekvienos psichologinės grupės auklėtiniai pagal jų psichikos asocialumą dar dalinami į atskiras nusikaltėlių tipų rūšis: 2) A grupės, mentaliniai asocialūs į: 1) vadus, nusikaltėlių organizatorius ir 2) eilinius nusikaltėlius, savanaudžius; 3) B grupės, emociškai asocialūs į: 1) afektyvius nusikaltėlius ir 2) impulsyvius nusikaltėlius; 4) C

grupės, primityviai refleksoidiniai asocialūs į: 1) debilikus nusikaltėlius, 2) imbilikus nusikaltėlius ir 3) idiotus nusikaltėlius.

Pagrindinės psichologinės grupės A, B ir C yra skirstomos į dvi progresyvines grupes: 1) pataisos ir 2) laisvės grupę. Progresyviai grupuojant auklėtinius, turima galvoje tik pagrindinės psichologinės grupės, visai nežiūrima į smulkesnį nusikaltėlių rūšiavimą atskiromis tipų rūšimis.

Kiekviena pagrindinė (tyrimo ir psichologinė) grupė turi atskirą personalą — grupės auklėtoją ir prižiūrėtoją. Grupės auklėtoju yra skiriamas vienas iš aukštesniųjų tarnautojų, pedagogų, mokytojų, kapelionas ar kt.

Auklėjimo bei mokymo reikalams aptarti šaukiami auklėtojų tarybos posėdžiai. Posėdžiai būna dviejų rūšių — pilnaties ir aukštesniųjų tarnautojų. Auklėjimo tarybos pilnaties posėdžiuose dalyvauja visi įstaigos tarnautojai, kurie yra laisvi nuo kitų tarnybos pareigų ir įstaigos vedėjo nėra atleisti. Šie posėdžiai daromi vieną kartą per du mėnesius. Šiuose posėdžiuose individualiai charakterizuojamas kiekvienas auklėtinis, auklėtiniai keliami iš tyrimo į psichologines grupes. Aukštesniųjų tarnautojų tarybos posėdžiuose dalyvauja visas aukštesnysis personalas: įstaigos vedėjas, vedėjo padėjėjas, gydytojas, kapelionas, auklėtojai, mokytojai ir kiti tarnautojai, kuriuos įstaigos vedėjas ras reikalinga pakviesti. Šiuose posėdžiuose aptariamas auklėtinių išleidimas tarnauti pas ūkininkus, paleidimas atostogų, visas auklėtinių atleidimas iš įstaigos ir visi kiti reikalai, susiję su auklėjimu, mokymu ir su kitu įstaigos reikalų tvarkymu.

Drausmės baudimo taisyklės numatomos šios: 1) įstaigos vedėjas turi teisę bausti: a) iki dviejų mėnesių drausmės režimo; b) iki trijų mėnesių vienutės; c) iki 18 valandų stovėti ramiai. Stovėti ramiai gali būti duodama į dieną po vieną ar dvi valandas; tik pertrauka, stovint po 2 val., turi būti netrumpesnė kaip 15 minučių; d) iki 12 dienų arešto. Areštas suprantamas po vieną valandą stovėti ir po vieną valandą sėdėti; diena laikoma nuo rytinio iki vakarinio patikrinimo; sėdima ir stovima nevisai ramiai; e) iki 11 naktų gulėti ant narų arba lovoje be čiužinio; f) iki 5 rykščių. Rykštėmis baudžiama, ka-

da auklėtinis atsisako vykdyti bausmę, kėsinasi prieš tarnautoją ar nusižengia įstaigos tvarkai.

2) Grupės auklėtojo teisės bausti: a) iki 3 parų vienutės; b) iki 2 valandų stovėti ramiai.

Instruktoriai, valdininkai, amatų meisteriai, prižiūrėtojai ir kiti tarnautojai, kurių žiniai yra pavesti auklėtiniai palaikyti tvarkai ir rimčiai, turi teisę auklėtinį išskirti iš kitų auklėtinių, pastatyti ramiai, pasodinti, ypatingais atsitikimais uždaryti į vienutę, tik šiais atvėjais turi pranešti įstaigos vedėjui.

Drausmės rėžimo tvarka numatoma tokia: kas dieną po dvi valandas stovėti ramiai, naktį gulėti ant narų arba lovoje be čiužinio (turint tik paklodę ir antklodę), atlieka 1 valandą drausmės rikiuotę, nedėvi diržo, nedalyvauja pasivaikščiojime, žaidimuose, radijo valandose ir, apskritai, jokiose pramogose. Be to, neturi teisės rašyti laiškų, gauti išrašų; išimtinai pasimatyti su atvykusiais svečiais leidžiama nedaugiau, kaip 15 minučių prižiūrėtojo akyse. Pašalinami iš jaunųjų ūkininkų ratelio, choro, orkestro ar kitų kultūrinių ir pramogos ratelių. Auklėtiniui taisantis, drausmės rėžimas palaipsniui lengvinamas iki visiško nuėmimo.

Apie šio auklėjimo būdo tobulumą gali spręsti tik prityrę auklėtojai, o man tenka pabrėžti tokio grupavimo tobulumo, nes 1-mo tarptautinio kriminaloginio kongreso pirmos sekcijos darbuose priimti nutarimai nustato panašius tarptautinius nepilnamečių nusikaltėlių tyrimo pagrindus. (Ž. „Teisės“ Nr. 44).

Veikiančiame Baudž. Stat. tik nepilnamečių baudimas tėra paminėtas, o ištisa eilė labai svarbių reikalų nėra paliesta ir įstatymo normomis sankcionuota. Tad yra būtinas reikalas išleisti tuo reikalu įstatymą. Jame turėtų būti paliesta šie svarbūs klausimai: Atsižvelgiant į tai, kad mes priklausome prie šiaurės valstybių klimato, kur jaunuolių brendimas pasireiškia daug vėliau, reikėtų absoliutaus nepakaltinamumo amžių parinkti tarp 12—15 metų. Nepilnametystės amžių būtų tikslinga nustatyti atskirą berniukams ir mergaitėms. Svarbiausias reikalas yra nepilnamečių teismo įvedimo. Daugelyje valstybių jau seniai įvesti ir praktikuojami nepilnamečių teismai, pvz., Jungt. Amerikos Valst. — 1899 m., Anglijoje — 1905 m., Vokietijoje — 1908 m., Prancūzijoje — 1912 m., Lenkijoje po karo įsteigti 4 nepilnamečiams teismai. Pas mus tik Kaune nepilnamečių

bylos yra vieno apylinkės teisėjo žinioje. Tikro nepilnamečių teismo pas mus nėra, o jo būtinumu niekas negali abejoti. Mūsų teismai, paprastai nepilnametį pirmą kartą išteisina, antrą kartą atiduoda tėvų globai, trečią, ketvirtą teisia lygtinai arba atiduoda į įstaigas. Atidavimas į tėvo atsakingą globą reformuotinas, nes nusikaltėliai, būdami tose aplinkybėse, pradėjo vogti ar kitus nusikaltimus daryti. Esant man Kalnaberžės įstaigoje, pasakojo, kad Kauno teismas į įstaigas atsiunčia nebepataisomus nusikaltėlius. Teismui darbą palengvinti reikėtų įsteigti nepilnamečių tyrimo įstaigą, kuri kaip kitose valstybėse duotų prieš teisimą surinktas apie nepilnametį žinias. Taip sutvarkyta yra Belgijoje.

Nepilnamečių nusikaltėlių skaičiui augant, yra būtinas reikalas įsteigti daugiau auklėjimo įstaigų. Būtų tikslinga, kad kiekvieno apygardos teismo ribose būtų po vieną nepilnamečių teismą ir po vieną nepilnamečių auklėjimo įstaigą. Nepilnamečių priešteisminį tyrimą būtų galima atlikti įstaigų tyrimo grupėse ir tik ištyrus reikėtų skirti teismo posėdžius jų byloms spręsti. Nepilnamečių auklėjimo įstaigos ir teismai turėtų būti apygardos teismo teritorijos centre. Teismai, jei ne įstaigos apylinkėje, tai artimiausiame mieste ar miestelyje. Jei nebūtų galima įsteigti specialių nepilnamečių teismų, reikėtų bent po vieną teisėją paskirti nepilnamečių byloms spręsti. Atsižvelgiant, kad Kaunas ir jo apylinkės duoda daugiausia nepilnamečių nusikaltėlių, Kaune apygardoje galėtų būti centralinė tyrimo įstaiga, vadovaujama prityrusių vedėjų ir profesorių, į kurią galėtų būti siunčiami iš kitų įstaigų sunkesni nusikaltėliai.

Atsižvelgiant, kad visos nepilnametės mergaitės Krakių įstaigoje netilpsta ir kad į ją nepriimamos kitų tikybų auklėtinės, yra būtinas reikalas įsteigti bent dar vieną įvairių tikybų mergaičių auklėjimo įstaigą, kad jų nereiktų talpinti suaugusių kalėjimuose. Statant naujus suaugusiams kaliniams kalėjimus, nereiktų užmiršti ir nepilnamečių įstaigų aprūpinimo geresniais gyvenamais namais.

Anglijoje (1869 m. įstat.) leidžiama kiekvienam piliečiui sutikus nepilnametį įstatyme nurodytose pavojingose aplinkybėse, kaip: išmaldos prašant, vagiant, vagių kompanijoj, tėvams ištvirkaujant, vesti pas teisėją, kuris, iššiūrėjęs dalyką, gali nepilnametį atiduoti į nepilnamečių auklėjimo įstaigas. Pa-

našiai yra ir kitose valstybėse. Lietuvoje nėra patronatų ar nepilnamečių globos reikalų tvarkytojų. Tiesa, yra Patronato Draugija, bet ji rūpinasi tik iš kalėjimo paleistaisiais. Latvijoje ir daugelyje kitų valstybių yra draugijų apleistiems bei skriaudžiamiems vaikams globoti. Šitokios draugijos iš gatvių renka ir net įstatymais numatyta tvarka, su policija atima iš tėvų, giminių bei kitų globėjų, vaikus, kurie su jais netinkamai elgiasi. Kovojant su nepilnamečių daugėjimu, reikėtų juos grąžinti į kaimus, nes kaimuose jie galėtų fiziškai ir doroviškai geriau bręsti. Reikėtų ir pas mus draugijos, kuri rūpintųsi ne tik iš kalėjimo ar įstaigų paleistais, bet ir į jas dar nepakliuvusiais, o jau palinkusiais blogai elgtis nepilnamečiais. Reikėtų atimti iš tėvų, kurie nesirūpina vaikų auklėjimu, rodo jiems blogą pavyzdį, pvz., girtuokliai, vagys, ar net moko nusikalstamus darbus daryti. Tokios draugijos galėtų nepilnamečius globoti ir teismams nereiktų grąžinti į tėvų globą, kur jie anksčiau nusikalto.

Taip pat reikia išspręsti klausimą, kas gali siųsti į auklėjamąsias įstaigas: ar tik teismai, ar ir tėvai, patronatai, mokyklos, draugijos ir organizacijos; ar šie suminėti organai patys gali įstaigoms atiduoti, ar tiktai pristatyti teismams, kad jie apsvarstę tinkamai pasielgtų. Taip pat nepakaltinamieji mokyklinio amžiaus mažamečiai, bet jau turį didelius blogus palinkimus, galėtų būti atiduoti į auklėjamąsias įstaigas, kaip kad kitose valstybėse daroma.

Statistikos daviniai aiškiai rodo, kad daugiausia nepilnamečiai nusikalsta dėl skurdo ir priežiūros stokos. Nusikaltimų atžvilgiu daugiausia nepilnamečiai nusikalsta iš Baudž. st. 581 str. (iš 463 aukl. tuo straipsniu yra bausti 375 auklėtiniai). Toks didelis nusikaltėlių procentas dėl vagysčių susidaro ne vien dėl jų ištvirkimo, bet ir didele dalimi dėl skurdo. Šalia skurdo greta eina blogos miesto gyvenimo, šeimų suirimo ir alkoholizmo įtakos, kurios ypatingai greitai paveikia jaunuolių nesubrendusias sielas. Miestuose susiduriama su vadinamaisiais benamiais vaikais, kurie arba tėvų visai neturi arba kuriais tėvai nesirūpina. Su jais geriausia priemonė kovoti, steigiant klubus, skaityklas, kaip tat Šiauliuose patronato dr-ja prieš porą metų padarė.

—/—

Š. Braudė

Vekseliniai laiduotojai.

I.

Kalbant apie vekselinius laiduotojus, dėl kurių kyla gana daug neaiškumų, teks apsistoti ir ties vekselių perrašininkais (žirantais), kiek reikės paryškinti jų skirtumui nuo laiduotojų.

Pagal 1902 metų Vekselių įstatus ir pagal 1938.IX.15 d. Vekselių įstatymą (V. Ž. 619) perrašininkas nėra paprastas garantas, o yra vienas vekselio įgijėjų, kuris vekselį perleido kitiems už ekvivalentą. Gyvenime pradėta perrašo (žiro) formą panaudoti garantija už vekselio pasirašytoją (davėją). Ir ne tik žirus naudoja garantijoms, bet ir vekselio pasirašytojo parašas kartais esti tik apsimestinė garantija už fiktyvius perrašininkus (draugiški vekseliai, apsimestiniai klientų vekseliai ir kit.).

Bet vekselių įstatymas žino ir specialius vekselių garantus, kurie pagal vekselį nieko nėra gavę, o tik laiduoja už kitus. Senuose Vekselių įstatuose laiduotojai buvo aptarti 57—59 str. (paprastų vekselių) ir 104 (įsakytinių) straipsniuose. Naujame Vekselių įstatyme įsakytinių vekselių laiduotojai aptariami 30—32 str. ir tie nuostatai pagal 77 str. atitinkamai taikomi ir paprastiems vekseliams.

Laiduoti pagal paprastą vekselį galima už visus juo atsakančius (pasirašytoją ir perrašininkus). Laidavimas išreiškiamas žodžiu „laiduota“ arba panašia laido davėjo pasirašyta formule. Jei laide nenurodyta, už ką jis duodamas, tai laidas laikomas duotu už pasirašytoją (naujas įstatymas paprasto vekselio davėją vadina pasirašytoju).

Naujas Vekselių įstatymas tik tada pripažįsta būtiną tam tikrą laidavimo formulę, kai laido davėjo pasirašoma antroje vekselio pusėje, o kai pasirašoma priešakinėje vekselio pusėje, tos formulės nereikia, užtenka vien paprasto parašo, jei tai nėra pasirašytojo parašas. Tokiu būdu laidavimas gali būti duotas ir priešakinėje vekselio pusėje. Tuo savaime išspręstas klausimas, kilęs iš senų Vekselių įstatų: ar laidavimo formulė būtina? Vyr Tribunolas 1932 m. civiliniame kasaciniame sprendime Nr. 617 buvo priėjęs išvadą, kad pagal 1902 metų Vekselių įstatus laidavimo formulė nėra būtina ir laidas jau kyla iš vieno

parašo asmens, kuris pagal vekselio tekstą nėra vekselio gavėjas (vekselis neužpildytas jo vardu). Tą savo išvadą Vyr. Tribunolas buvo priėjęs, sugretindamas 1902 m. Veks. įst. 57 ir 18 str. Tą savo nuomonę, kuriai labai sunku būtų buvę pritarti, Vyr. Tribunolas 1936 m. spalio mėn. 23 d. civ. kas. spr. Nr. 405 pakeitė, pažymėdamas, kad „Apygardos Teismo išvada, kad ieškovai nebuvo laiduotojai, atitinka Veks. įst. 57 str. nuostatą, nes vekselyje turi būti įrašas apie laidavimą, o ginčo vekselyje tokio įrašo nėra." Kodėl Tribunolas pakeitė savo pirmesnį nusistatymą, sprendime nepasisakoma.

Tuo būdu matome, kad pagal senus Vekselių įstatus laidavimo formulės klausimas buvo gan dažnai keliamas. Manau, kad naujas įstatymas, nustatęs, jog laidas, būdamas padėtas priešakinėje vekselio pusėje, nereikalingas tam tikros formulės, tuo pačiu jau pasisakė, kad antroje vekselio pusėje tos formulės jis visados būtinai reikalingas.

Vyr. Tribunolo 1932 m. civ. kas. spr. Nr. 478 išaiškinta, kad laiduotinis įrašas gali būti padarytas po to, kai jau buvo duotas laiduotojo parašas. To sprendimo nurodyta, kad „Veks. įstatuose nėra nuostato, kad laiduotinis įrašas būtų surašomas, prieš dedant laiduotojo parašą arba, kad laiduotinis įrašas būtų daromas laiduotojo akivaizdoje." Ten dar pridedama, kad jei ir nebūtų buvęs ginčijamame vekselyje prie ginčą kėlusio asmens parašo laiduotinio įrašo, vis dėlto, būtų buvę galima laikyti tą parašą laiduotojo todėl, nes davęs parašą asmuo pats pripažino, kad pirmas vekselio įgijėjas buvo dabartinis vekselio ieškovas (kam privaloma mokėti), tai, jei jis „būtų buvęs įsirašęs vekselyje kaip žirantas, tai pirmas vekselio įgijėjas turėtų būti jis," o ne ieškovas.

Nors šis sprendimas paremtas tokiu samprotavimu, kuris nevisai atitinka naujo Vekselių įstatymo dvasią, tačiau jo išvada, manau, galioja ir tam įstatymui veikiant, būtent, kad prie tokių parašų, kurie kad ir duoti perrašų (žirų) pavidalu antroje vekselio pusėje, bet garantijoms galima visados prirašyti laiduotinius įrašus ir be davusių tuos parašus žinios. Čia minėtas Tribunolo sprendimas paremtas gyvenimo prityrimu, kuris, kaip minėta to straipsnio pradžioje, yra parodęs, kad perrašai duodami kaip garantijos, nors apie tai atskiro įrašo nedaroma.

Vekselinis laiduotojas žymiai skiriasi nuo neterminininio civilinio laiduotojo (Civ. įst. X t. 1 d. 1558 str.) ir nuo terminininio civ. laiduotojo (1560 str.). Civilinių laiduotojų atsakomybė yra papildoma, akcesorinė (Vyr. Trib. civ. b. 1934/8). Neterminininis civ. laiduotojas atsako tik tada, kai pasirodo, jog iš pagrindinio skolininko nebegalima nieko išieškoti (pardavus jo turtą, padalijus gautus už jį panigus). Kad atsakytų neterminininis civ. laiduotojas, ieškojimas pagal laiduotą prievolę turi būti pradėtas per šešis mėnesius nuo jos termino dienos. Jei yra keli neterminiai laiduotojai, tai iš kiekvieno galima ieškoti tik tos skolos dalies, kuri pagal laidavusių asmenų skaičių tenka kiekvienam mokėti. Terminininis civ. laiduotojas jau atsako, kaip pats pagrindinis skolininkas, ir iš jo galima ieškoti visos skolos kartu su skolininku, arba iš skolininko neieškant (Senato civ. kas. spr. 68/514, 70/616, 78/272, 80/267). Bet ir tokiam laiduotojui nustatyta trumpa laiko riba (ne senaties, o prekliuzyvinio pobūdžio), būtent, kad per vieną mėnesį prievolė, kuri turi tokį terminiį laiduotoją, turi būti paduota kur reikia išieškoti. Be to, dar gali būti kitų įvairių įvairiausių laiduotojų pagal susitarimą (Civ. įst. X t. 1 d. 1530 str., Vyr. Trib. spr. 1933/452, 1934/389).

Vekselio laiduotojo atsakomybė yra visai savaiminga, Veks. įst. 32 str. Jisai atsako lygiai, kaip ir tas, už kurį jis yra laidavęs. Laiduotojo pasižadėjimas galioja net ir tada, jei jo laiduotojo prievolė būtų dėl kurios kitos priežasties ir niekinė (išskyrus formos trūkumą), Veks. įst. 47 str. vekseliu, kuriame esama laiduotojų, prisiteisiama solidariai iš jų ir kitų vekselio dalyvių. Pagal 1902 metų Vekselių įstatų 58 str. vekselinis laiduotojas negalėjo laiduoti už vekselinės skolos dalį ir tuo jis taip pat skyrėsi nuo civ. laiduotojų, galinčių laiduoti skolos dalį (X t. 1 d. 1556 str.). Pagal 1938 metų Vekselių įstatymo 30 str. laidu gali būti apsaugoma vekselio sumos dalis. Tuo vekselinio laido institutas pasidarė labai lankstus.

Vekselių įstatymo 32 str. nustato, kad laido davėjas, mokėjęs vekselį, įgyja vekselines teises į laiduojamąjį ir į tuos, kurie pastarajam vekseliu atsako. Ši naujo įstatymo prasmė visai sutampa su 1902 m. Vekselių įst. 59 str. prasme. Tuo būdu, jei vekselį išpirko vekselio pasirašytojo laiduotojas, tai jis juo gali ieškoti iš pasirašytojo. Jei vekselį išpirko perrašininko laiduo-

tojas, tai jis juo gali ieškoti iš pasirašytojo, jo laiduotojų, perrašininko, už kurį laidavo, iš kitų perrašininkų, kurie buvo atsakingi (esančių prieš jį) jo perrašininkui ir jųjų laiduotojų.

Čia dar kyla klausimas, ar vekselinis laiduotojas, išpirkęs vekselį, gali ieškoti iš kitų to vekselio dalyvių laiduotojų? Naujo Vekselių įst. 32 str. 3 pastraipa (1902 m. Veks. įst. 59 str.), numatąs vekselio dalyvius, iš kurių laiduotojas gali ieškoti, nemini, kad galėtų dar ieškoti iš kitų asmenų, laidavusių drauge su juo už tą patį asmenį. Žinoma, jei galėtų iš kitų laiduotojų ieškoti, tai ne visos sumos, o tik dalies, kuri atitinka tokį laiduotojų skaičių. Šitokia laiduotojų teisė ieškoti iš kitų bendralaiduotojų proporcingų dalių jau būtų reguliuojama ne vekselinės teisės, o civilinės teisės. Iš tikrųjų, nors dabar daugelyje kraštų veikia tas pats, kaip ir Lietuvoje, Vekselių įstatymas, šis klausimas jau sprendžiamas vietos bendros civilinės teisės taisyklėmis. Apie paprastus civ. laiduotojus netenka kalbėti, nes, kaip jau nurodyta, jei jų esama kelių, tai iš anksto iš kiekvieno jų galima ieškoti tik proporcingos jų skaičiui dalies. Panašumo į vekselinius laiduotojus turi civ. termininis laiduotojas, kurio atsakomybė turi daug savaimingumo žymių. Bet reikia pasakyti, kad dėl jų X t. 1 d. taip pat aiškiai neišsprendžia klausimo, ar vienas kelių civ. termininių laiduotojų, ištesėjęs prievolės garantiją, gali ieškoti iš kitų bendralaiduotojų? Rusų Senatas neigiamai atsakė į šį klausimą (1890/58 civ. kas. spr.), nurodydamas, kad „termininis laiduotojas, sumokėjęs skolą pagal prievolę, pavaduoja kreditorių tik skolininko atžvilgiu, o ne kitų bendralaiduotojų atžvilgiu"; tat matyti iš Civ. įst. X t. 1 d. 1561 str., „nes nei šiame straipsnyje nei kituose įstatymuose nesakoma, kad kiti laiduotojai tampa sumokėjusio skolą bendralaiduotojo skolininkas". Rusų Senato samprotavimu, tenka pripažinti, kad ir vekselinis laiduotojas, apmokėjęs skolą, negali nieko ieškoti iš kitų bendralaiduotojų, o tik iš tų vekselio dalyvių, kurie numatyti Veks. įst. 32 str. 3 pastraipoje.

Visokie vekseliniai laiduotojai, apmokėję vekselį, gali juo ieškoti iš tų, kurie jiems atsako, priverstinio vykdymo tvarka pagal Civ. teis. įst. 161^3 str. 6 p.

III.

Čia tenka iškelti protesto klausimą. Pagal senus Vekselių įstatus iš vekselio davėjo (pasirašytojo) galima buvo ieškoti ir

protestuotu vekseliu (žinoma, ginčo, o ne priverstinio vykdymo tvarka), iš perrašininkų galima buvo ieškoti tik protestuotu vekseliu (55 str.). Jei vekselinis laiduotojas atsako, kaip asmuo, už kurį laidavo (tų įstatų 59 str.), pagal tuos įstatus buvo išvesta, kad iš laiduotojo už vekselio davėją galima ieškoti ir neprotestuotu vekseliu. Tokios nuomonės buvo ir rusų Senatas (911/27 kas. civ. spr.). Bet ne visi tam pritarė ir tų įstatų 73 str. priėjo priešingą išvadą.

Pagal naują Vekselių įstatymo 44 ir 74 str. protestas dėl paprasto vekselio nemokėjimo visados darytinas, nebent vekselyje būta tam tikros atleidimo nuo protesto formulės (46 ir 77 str). Bet šis naujas įstatymas žino kitą institutą, kurio neturėjo anie įstatai, būtent, praturtėjimą (88 str.). Šis institutas kaip tik įgalina ieškoti tokiu vekseliu, kurio galia jau išnykusi dėl senaties arba dėl to, kad veiksmas, reikalingas reikalavimo teisei apsaugoti, nebuvo padarytas. Tokiu paprastu vekseliu galima iš jo pasirašytojo tiek ieškoti, kiek jis laikytojo nuostoliais yra praturtėjęs. Praturtėjimui išieškoti ieškinys įsisenėja per 3 metus, išnykus iš vekselio kylančiai prievolei.

Matėme, kad praturto galima ieškoti vienu atsitikimu, kai vekselinė prievolė išnyko senatimi, antras atsitikimas, kai praturto galima ieškoti, kai vekselis nebuvo protestuotas dėl nemokėjimo. Vekselių įstatymo 88 str. numato, kad perrašininkams, kurių pasižadėjimai išnyko, praturto ieškinio kelti negalima. Vadinasi, toks ieškinys gali būti iš paprasto vekselio dalyvių keliamas tik vienam jo pasirašytojui. Kadangi Veks. įst. 32 str. ir 77 str. paskutinė pastr., laido davėjas atsako lygiai, kaip ir tas, už kurį jis yra laidavęs, tai ir paprasto neprotestuoto vekselio laiduotojui už vekselio pasirašytoją gali būti keliamas ieškinys dėl praturto, o perrašininkų laiduotojui tokio ieškinio kelti negalima. Todėl iš pasirašytojo laiduotojo dar galima tam tikru keliu ieškoti ir neprotestuotu vekseliu, iš perrašininkų laiduotojų to negalima.

Tokiu būdu, man atrodo, šis klausimas išsprendžiamas panašiai kaip pagal senus Veks. įstatus, bet visas ieškojimas iš tokio laiduotojo yra kitoks ir, apskritai, nauju įstatymu skiriasi pats išieškojimo būdas iš vekselio pasirašytojo neprostestuotu vekseliu.

IV.

Kokia senatis taikoma laiduotojui už vekselio davėją? Pagal 1902 m. Vekselių įstatų 59 str., laiduotojas atsako, kaip tas, už kurį laidavo. Pagal tų pačių įstatų 73 str. žodinę prasmę vieni jam nustatė vienerių metų senatį, kiti 5 metų pasenėjimą (žiūr. Vyr. Trib. 1933 m. XI.3/10 d. kasac. civ. spr.), ir pagaliau pagal tų įstatų 75 str. — trejų metų senatį.

Naujame Vekselių įstatyme, 32 str., yra tas pats pradas apie laidavimą, kaip ir Vekselių įstatuose, būtent, kad laido davėjas atsako lygiai, kaip ir tas, už kurį jis yra laidavęs, bet jame nėra prieštaravimų, kurie kilo iš anų 73 ir 75 straipsnių. Todėl pagal naujo Vekselių įstatymo 70 ir 78 str. laiduotojui už paprasto vekselio pasirašytoją galima kelti ieškinį per trejus metus nuo mokamojo termino suėjimo datos; tam laikui praslinkus, galima jam dar kelti ieškinį per 3 metus dėl praturto (88 str.). Laiduotojams už perrašininkus galima kelti ieškinį per vienerius metus nuo protesto datos, ar kai vekselis buvo atleistas nuo protesto (tam tikra formule), tai nuo mokamojo termino datos. Ieškinio dėl praturto tokiam laiduotojui kelti negalima. Perrašininkų laiduotojams ieškiniams tarpusavyje kelti galioja tas pats 6 mėnesių terminas, kaip panašiems perrašininkų ieškiniams, nuo tos dienos, kurią toks laiduotojas apmokėjo vekselį arba nuo tos dienos, kurią jam pačiam buvo iškeltas ieškinys.

V.

Naujas Vekselių įstatymas daugiausia kalba apie įsakytinius vekselius (1—74 str.) ir tik keturi jo straipsniai (75—78) skirti specialiai paprastiems vekseliams. Išvadas apie paprastų vekselių laiduotojus darėme, pasirėmę to įstatymo 77 ir 78 str., pritaikydami įsakytinių vekselių nuostatus. Tenka dar trumpai pakalbėti ir apie įsakytinių vekselių laiduotojus.

Be jau žinomų mums paprasto vekselio dalyvių, įsakytiniai vekseliai turi priėmėjus (akceptantus), kurie, vekselio dar nepriėmę, vadinasi, mokėtojais (trasatais); Vekselių įst. 1 str. 3 pastr., 2 str. jų nurodymas tokiame vekselyje yra būtinas jo rekvizitas. Įsakytinių vekselių priėmėjai yra tų pačių privalumų, kaip paprastų vekselių pasirašytojai, ir įstatymas tat savo 78 str. papbrėžia. Bet laidavimo atžvilgiu tarp jų esama skirtu-

mo, būtent: jei įsakytinio vekselio laide nenurodyta, kieno sąskaita jis duotas, tai laikomas duotu už davėją. Todėl kaip tik šio įstatymo 77 str. paskutinėje pastraipoje rasta reikalinga įsakmiai nurodyti, kad paprastame vekselyje tokiu atsitikimu laidas laikomas duotu už pasirašytoją, nes to neaptarus, būtumėme priėję kitą išvadą. Pagal 1902 m. Veks. įstatų 104 str. tokiu atveju buvo prileidžiama, kad laidas duotas už įsakytinio vekselio priėmėją. Senaties reikalu priėmėjas yra jau lygus pasirašytojui, ir iš jo laiduotojo galima ieškoti per trejus metus nuo mokamojo termino suėjimo datos; tam laikui praslinkus, jam gali būti keliamas ieškinys dėl praturto per 3 metus. Ieškiniai įsakytinių vekselių davėjų ir perrašininkų laiduotojams keliami per vienerius metus nuo protesto, ir jei vekselis nuo protesto buvo atleistas, tai nuo mokamojo termino dienos. Protesto klausimas čia jau atitinkamai išsprendžiamas.

Reikia pastebėti, kad ir nauju įstatymu, kaip ir senais 1902 metų Vekselių įstatais, įsakytiniuose vekseliuose laidavimas gali būti duodamas už vekselio priėmėją (akceptantą), o ne už mokėtoją (trasatą), kuris tik, akceptavęs vekselį, tampa jo priėmėju. Šitokia išvada gali būti pagrįsta tuo, kad mokėtojas, nepriėmęs vekselio, juo neatsako, tai toks vekseliu neįpareigotas asmuo negali turėti laiduotojų. Pagal naują įstatymą šitokia išvada dar labiau priimtina, nes, kaip jau nurodyta, jei tokiame įsakytiniame vekselyje nepasakyta, už ką laiduota, prileidžiama, kad už davėją (31 str.), o ne už priėmėją, kaip pagal senus Veks. įstatus.

———/———

Petras Veteikis

Rengiamojo tardymo bylų eigos pagreitinimas.

Teismų praktikoje yra buvę atsitikimų, kada teismas šiek tiek stambesnėse bylose savo žodį taria jau keletui metų nuo nusikalstamo darbo padarymo dienos praslinkus. Ieškant tokio bylų užsigulėjimo priežasčių, tenka kaip svarbiausią jų nurodyti per ilgai nusitęsusį tardymą. Nepaslaptis, kad ir dabartiniu

metu tardytojai turi dar stambių vadinamųjų „antmetinių“ bylų, kurių amžių reikia skaičiuoti trimečiais, penkmečiais ir net daugiau laiko. Be ilgesnių išvedžiojimų aišku, kiek daug teisingumui kenkia tokios nenormaliai užsigulėjusios bylos. To neturėtų būti, o turėtų būti taip sutvarkyta, kad, nusikaltimui, o ypač didesniam įvykus, tuojau būtų imtasi visų priemonių teisybei atiteisti.

Ne per seniai ir apylinkės teismuose buvo nenormaliai daug užsigulėjusių bylų, bet tas reikalas jau išspręstas, būtent: įsteigta naujų aplinkės teismų, padidinti teisėjų bei teismo tarnautojų etatai ir, tokiu būdu, gana greitai sumažintas bendras teismuose užsigulėjusių bylų skaičius.

Tų priemonių, kurios buvo taikomos sprendžiant bylų sumažinimo klausimą apylinkės teismuose, visiškai netaikyta tardytojams. Priešingai, paskutinius teismų etatų pertvarkymus darant, tardytojų skaičius ne tik nebuvo padidintas, bet dar buvo sumažintas. Matyt, apygardos tardytojų skaičių mažinant, turėta galvoje per didelis jų skaičius Kauno Apygardos Teisme. Tiesa, ankstesnis apygardos tardytojų paskirstymas visuose apygardos teismuose buvo neproporcionalus, pvz., Kauno Apygardos Teisme buvo net 8 apygardos tardytojai, o tuo tarpu Šiaulių, Panevėžio ir Marijampolės Apygardų Teismai turėjo ir turi iš viso tik 4 tokius tardytojus. Jeigu turėti galvoje dar 3 ypatinguosius tardytojus, gausime iš viso 11 tardytojų, kurie vedė svarbesnėse bylose tardymus tik prie vieno Kauno Apygardos Teismo. Čia reikia konstatuoti, kad bent dauguma stambesnių bylų tardymą atlieka kaip tik Kauno apygardos tardytojai, nes į jų ribas įeina ir Kauno miestas.

Ryšium su padarytais paskutiniais teismų etatų pertvarkymais, Kauno apygardos tardytojų skaičius sumažintas keturiais, o ypatingųjų tardytojų — vienu.

Ta proga turiu pastebėti, kad oficialioji bylų amžiaus statistika pas apygardos tardytojus nieko nepasako, nes apygardos tardytojai, gavę iš apylinkių tardytojų kelių metų amžiaus bylą, tokią bylą iš naujo pradeda ir formaliai ji jau „atjaunėja“, t. y., statistikoje ji žymima, kaip naujai įstojusi. Tačiau beveik visos apygardos tardytojų bylos yra antmetinės.

Teismų santvarkos įst. 193 str. pasakyta, kad apygardos tardytojai veda tardymą svarbesnėse bylose, ir tai tokiose, kurias jiems paveda apygardos teismo prokurorai. Tuo tarpu

praktikoje daroma ir kitaip: apygardos tardytojai, be svarbesnių bylų, neretai veda tardymą ir eilinėse bylose, kurių tardymą gali visiškai atlikti ir apylinkės tardytojas. Tačiau ir tokių eilinių bylų tardymo įvykdymas reikalauja laiko, o, svarbiausia, tokios smulkios bylos trukdo stambesnių bylų tardymo eigą. Suprantama, kad, panašioms aplinkybėms esant, yra sudaromos palankiausios stambesnėms byloms užsigulėti sąlygos. Kiekvienas tardytojas turi stengtis, kad jam pavestos apygardos ar apylinkės bylų skaičius nedidėtų, nes kitaip jam tektų aiškintis. Savaime suprantama, kad tardytojams tokie pasiaiškinimai yra ne visai malonūs. Gerai, jei yra normalus bylų įstojimo skaičius, bet jei apylinkės tardytojas gauna į mėnesį apie 25—30 naujų bylų, o tuo tarpu normaliai galima baigti tik iki 10—12 bylų, jam kitos išeities ir nebelieka, kaip tik rinktis pačias lengviausias ir greičiausiu laiku baigtinas bylas; visas kitas, šiek tiek painesnes, bylas tenka atidėti tolesniam laikui, turint vilties, kad, gal būt, bus toks vienas mėnuo, kur įstos mažiau bylų. Taip pat ir apygardos tardytojai, vienu laiku gavę keletą tokių bylų, fiziškai negali duoti visoms savo byloms eigą. Tokiu būdu, senesnės bei painesnės bylos būna ir toliau vilkinamos. Savaime suprantama, kad tokiu atveju toli gražu negalima iš tardytojų reikalauti ir iš pagrindų įvykdyti tų bylų rengiamąjį tardymą. Nieko nuostabaus, kad teismuose dažnai nusiskundžiama, jog sprendžiamose bylose yra paviršutiniškai įvykdytas tardymas, nesurinkti arba nepilnai surinkti visi bylos duomenys ir neatlikti kiti panašūs tardymo veiksmai.

Čia aš norėčiau iškelti keletą pageidavimų, nuo kurių įgyvendinimo, žymiai priklausytų tardomųjų bylų eigos pagreitinimas, o kartu ir tų bylų kiekio sumažinimas.

1. Visų pirma, pertvarkytinos apylinkės tardytojų ribos. Nenormalu, kad pas viena tardytoją per mėnesį įstoja apie 25—30 bylų, kai jo gretimas kaimynas per tą patį laiką tegauna tik 5—7 bylas. Patirta, kad tardytojas normaliai per mėnesį gali baigti apie 10—12 bylų. Žinoma, į tą skaičių negalima įtraukti vadinamųjų tarnybinių išeikvojimų ir kitų į jas panašių bylų, kurių tardymas ne retai nusitęsia po keletą mėnesių, o dažnai ir net ilgiau. Žodžiu, reikia apylinkes taip sutvarkyti, kad tardytojai į mėnesį gautų 10—12 bylų.

2. Visi tardytojai turėtų būti aprūpinti etatiniais raštvedžiais, kurie tardytojams atliktų visą techniškąjį darbą, kurio

yra begalės. Bylos pradėjimas, šaukimų rašymas, raštų registravimas, susirašinėjimas su įvairiomis įstaigomis, techninis bylos sutvarkymas, įvairių raštų bei knygų apžiūrėjimo protokolai, bylos nuorašų pagaminimas kaltinamiesiems, kaltės įrodomųjų daiktų išnešiojimas, įvairių sąmatų ir šiaip kitų apyskaitų sudarymas, piniginių bei inventorinių knygų vedimas, tų knygų išrašų pristatymas ministerijai ir kiti grynai techniniai darbai. Visi šie darbai tardytojui atima daug laiko, o juos visus pilnai galėtų atlikti eilinis raštininkas. Be to, tardytojai neturi ir rašomųjų mašinėlių. Atsitikimais, kai jiems reikia nuorašus pagaminti keliais egzemplioriais, jie turi kiekvieną jų ranka patys atskirai parašyti. Tokioms darbo sąlygoms esant, negalima reikalauti iš tardytojų jų daromose bylose kūrybinio darbo ir sumanios iniciatyvos. Tariama, kad eiliniams punktų policininkams sudarytos geresnės darbo sąlygos. Šiuo metu visų teismo veikėjų pripažįstama, kad esama tardytojų padėtis yra tikrai nenormali. Kas buvo pasakyta bendrai dėl tardytojų, neliečia Kauno mieste esančių tardytojų, nes jie jau keletas metų turi ištisą raštinės personalą: sekretorius, raštvedžius, mašininkes, raštininkus ir kurjerius.

3. 1929 m. lapkričio mėn. 12 d. paskelbtuoju Baudžiamosios teisenos įstatymo pakeitimu (249[2] str. ir 249[5] str.), administracijos organams, kiekvienam savo srityje, buvo duota teisė kvotas vesti, ir tokios kvotos arba atskiri jų veiksmai, — su kai kuriomis išimtimis, — daromi tomis pačiomis taisyklėmis, kaip ir rengiamasis tardymas. Tą BTĮ pakeitimą skelbiant, buvo manyta, kar tardytojai, gavę iš atitinkamo administracijos organo formaliai padarytą kvotą, nebus verčiami kartoti iš naujo tų pačių kvotos veiksmų. Tai buvo pats svarbiausias motyvas BTĮ nuostatams pakeisti. Šiandien galima tvirtinti, kad dėtosios viltys visai nepasitvirtino. Pirmiausia, didelė administracijos organų daguma (miškų, susisiekimo, muitų, akcizo ir kitų vadybų), visai neturi mažiausio supratimo, kaip reikia kvotas vesti, ir jų atliktieji veiksmai tardytojų turi būti iš naujo pakartoti. Iš visų administracijos organų tik policija kartais įmanomai ir be trūkumų padaro kvotas. Tačiau policija kvotas daro tik tokiose bylose, kur bendrai kuo mažiausia yra techninio darbo, pvz., dėl kūno sužalojimų, sukčiavimų, vagysčių ir kit. Visose kitose bylose, kur reikia daug liudytojų paklausti, ir, aplamai, painesnėse bylose (išeikvojimų, suklastojimų, melagingų paro-

dymų ir kit.), policija kvotų nedaro, o jeigu kartais, prokurorų pavedama, ir atlieka, tai atlikusi tik būtinuosius veiksmus, kvotą tuojau perduoda tardytojui. Žodžiu, visose stambesnėse bylose, — su labai mažomis išimtimis, — administracijos organai tardytojams arba visai nieko nepadeda, arba tik labai mažai ką tepadeda. Be to, policija ir eilinėse bylose stengiasi kaip galima greičiau kvotą perduoti tardytojams; šie, neturėdami teisės jų policijai grąžinti papildyti, patys jau turi tardymą tęsti. Toks nebaigtų kvotų tardytojams perdavimas paskutiniu laiku kai kur ypatingai praktikuojamas. Policijos priežiūros organai turėtų griežtai įpareigoti policiją, kad ši tardytojams perduotų tik visiškai baigtas kvotas. Būtų tikslinga, jei policija tardytojams kvotas siųstų per prokuratūrą, kuri galėtų jas grąžinti policijai papildyti. Šiaulių Apygardos Teismo prokuratūra tokį metodą jau praktikuoja. Čia neturima galvoje kalininių kvotų, kurias policija, visais atvėjais turi perduoti tardytojams per 24 val.

4. Darant tardymus stambesnėse bylose, tarp tardytojo ir prokuratūros turi būti kuo glaudžiausias ryšys. Būna atsitikimų, kad tardytojai ištisus mėnesius stambesnėje byloje klausinėja liudytojus, surašo didelius apžiūrėjimo protokolus, daro brangiai kainuojančias ekspertizes ir kt., o prokuratūra, gavusi panašią bylą ir perskaičiusi nukentėjusiojo tardymo protokolą, prieina išvadą, kad tokioje byloje visai nesama nusikalstamo darbo žymių, ir pačią bylą nutraukia. Ta pačia proga tenka keletą žodžių tarti ir dėl paties tardymui papildyti bylų grąžinimo. BTĮ 512 ir 514 str. įsakmiai nurodo atvejus, kada prokurorai gali bylas grąžinti tardytojui papildyti, būtent: kada „tardymas yra aiškiai nepilnas ir dėl to negalima išvesti teisingos išvados dėl bylos esmės“, ir „Prokurorui draudžiama stabdyti bylos eigą tardymui neesminėmis žiniomis papildyti“; priešingu atveju prokurorai atsako įstatymais. Nežiūrint įstatymo nuostatų, gyvenimo praktika visai ką kita rodo. Prokurorai labai dažnai bylas tardytojams grąžina visiškai nereikšmingoms bylos aplinkybėms papildyti; tokios aplinkybės be jokios žalos teisingumui būtų galima pačiame teismo posėdyje patikrinti. Tuo labiau nepateisinamas bylų grąžinimas atsitikimais, kada prokurorai ir tardytojai gyvena viename mieste ir kartais net toje pačioje gatvėje. 1938 mt. iš viso tardytojams buvo grąžinta tardymui papildyti 628 bylos!

5. Pagaliau, reikia kaip galima labiau suprastinti vadinamųjų išeikvojimų bylų rengiamąjį tardymą. Nesuklysiu pasakęs, kad tardytojai daugiausia laiko sugaišta rašydami įvairius apžiūrėjimo protokolus, kurių vienoje byloje dažnai surašoma net keleto tomų. Tai yra paprasti ištisų knygų lapų arba dokumentų išrašai bei nuorašai. Kyla klausimas, kam visa tai daroma, nes tokios knygos ar dokumentai visuomet yra paties teismo išreikalaujami ir teismo tardymo metu viskas iš naujo tikrinama. Tokiose bylose beveik visada dalyvauja ekspertai, kurie savo nuomonę remia taip pat tomis pačiomis knygomis bei dokumentais. Sprendžiant teisiamojo kaltės klausimus, tikrinami ne tardytojo surašyti apžiūrėjimo protokolai, bet pačios apžiūrėjimo protokole aprašytosios knygos arba dokumentai. Iš viso atrodo, kad tardytojo surašytais apžiūrėjimo protokolais mažai kas ir tesinaudoja. Žinoma, čia galima būtų prikišti, kad be smulkių apžiūrėjimo protokolų prokuratūra negalėtų kaltinamųjų aktų surašyti, nes ji paprastai kaltės įrodomųjų daiktų neišreikalauja. Tačiau ir šiuo atveju išeitį gana lengvai galima rasti. Visose tokios rūšies bylose būna buhalterių ekspertų nuomonės, kuriose labai smulkiai aptariama kiekviena apžiūrimojo objekto pozicija. Ekspertai savo samprotavimus pagrindžia dokumentais, knygų padarytais įrašais ir kit. bylos duomenimis, o prokurorai, surašydami tokiose bylose kaltinimo aktus, dažniausiai remiasi ne apžiūrėjimo protokolais, bet ekspertizių daviniais. Šis reikalas praktikoje nevienodai sprendžiamas: vieni prokurorai griežčiausiai reikalauja, kad išeikvojimų bylose knygos bei kiti dokumentai būtų kuo smulkiausiai apžiūrimi, o kiti priešingai, pasitenkina paviršutiniu jų apžiūrėjimu. Atrodo, kad be mažiausios skriaudos teisingumui galima būtų pasitenkinti kuo trumpiausiais apžiūrėjimo protokolais. Tik žymiai suprastinus apžiūrėjimo protokolų surašymo tvarką, tokios bylos gautų spartesnę eigą, o tai kaip tik eitų pačiam teisingumui į naudą.

A. Diržys

Lietuvos kalėjimai ir kaliniai.

Namai suimtiesiems, kuriuose nusižengusieji ar nusikaltusieji atlieka teismo arba administracijos organų skirtas bausmes, yra:

1. sunkiųjų darbų kalėjimai,
2. kalėjimai ir
3. arešto namai.

Arešto namai yra steigiami apskrityse, valsčiuose ir miestuose, kurie išskirti iš valsčių. Jie visi išlaikomi savivaldybių, tačiau, esant reikalui, arešto namus steigti ir išlaikyti gali Teisingumo Ministerija. Tokių arešto namų yra 7: Alytaus, Vilkaviškio, Mažeikių, Tauragės, Raseinių, Utenos ir Zarasų. Šiuose arešto namuose atlieka bausmes pasmerktieji ilgesnėms bausmėms.

Be tų namų suimtiesiems, yra dar drausmės auklėjimo įstaigos nepilnamečiams, priverčiamojo darbo įstaiga ir karo kalėjimas, o pagal Konkordatą su Šv. Sostu turėtų būti įsteigti namai suimtiesiems dvasininkams.

Pirmąsias tris namų suimtiesiems rūšis tenka vadinti bendraisiais namais suimtiesiems, o visas kitas bausmių vykdymo įstaigas tenka laikyti specialiniais namais suimtiesiems.

Besikuriančioji Lietuva paveldėjo tik kelias specialiai namams suimtiesiems statytas patalpas: Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Panevėžyje. Tie trys kalėjimai buvo blogi pastatai, kurie visai nebeatitiko nei mūsų laikų penitenciarijos siekimų bendrai, nei Lietuvos baudimo politikos uždavinių — atskirai. Tačiau šių trijų kalėjimų pastatų mums nepakako, todėl teko namams suimtiesiems patalpas nuomoti iš privačių asmenų, arba panaudoti kitus valdinius pastatus, statytus visai kitiems reikalams ir tikslams. Suprantama, kad tokie pastatai namams suimtiesiems tuo labiau netiko.

Tenka iš eilės prisiminti, kai namai suimtiesiems priėjo šių dienų susitvarkymą.

1918 metais Ministrų Taryba pavedė visus namus suimtiesiems Teisingumo Ministerijai ir šį reikalą tvarkė tos ministerijos III departamentas.

Namai suimtiesiems buvo perimi̇nėjami iš vokiečių okupacinės valdžios, kuri perdavinėjo labai nenoriai ir netvarkingai. Perduodavo kalėjimus su kaliniais, bet neperduodavo kalinių bylų, ir nebuvo galima nustatyti kalinio suėmimo ir laikymo pagrindų. Namų suimtiesiems organizavimo darbas susidūrė su ištisu sunkumų kompleksu. Nebuvo tinkamų tos srities žmonių — darbininkų, nebuvo apsaugos priemonių — ginklų, nebuvo maisto kaliniams maitinti, pagaliau, nebuvo tinkamai sutvarkytų patalpų.

Ilgainiui su kalinių augančiu skaičium ir su didėjančiomis kalinių išlaikymo išlaidomis iškilo praktiškas klausimas kalinius panaudoti darbams. Ministerija nustatė, kad kaliniai nors iš dalies turi uždirbti ir tuo valstybei kompensuoti nemažas išlaikymo išlaidas. Tam tikslui buvo numatoma įrengti pačiuose namuose suimtiesiems įvairias dirbtuves ir buvo daromos pastangos įsigyti žemės ir vesti žemės ūkį, kuriam būtų naudojama kalinių darbo jėga. Jau 1922 m. kalėjimai dalyvavo su savo stalių darbo eksponatais pirmoje Ž. Ū. ir Pramonės Parodoje, gaudami aukso medalio premiją, o tų pačių metų gale kalėjimų eksponatai buvo pasiųsti į tarptautinę parodą Londone. Kai kuriems kalėjimams buvo parūpinti žemės plotai ir tuo buvo pradėti prie kalėjimų kultivuoti žemės ūkiai.

1919 m. išleidus Laikiną įstatymą apie namų suimtiesiems ir teisingumo ministro instrukciją tų namų viršininkams ir užvaizdoms, vėliau buvo išleistas įstatymas apie palengvinimus kaliniams, kuris ir numatė, kad gero elgesio kaliniams gali būti duodamos atostogos ir atliekamoji bausmė mažinama net vienu trečdaliu. Tuo buvo numatyti kalinio pasitaisymo galimumai, ir kaliniui sudaromos sąlygos pačiam lenkti save prie gero elgesio. Tai buvo vienas progresyvinės kalėjimų sistemos elementas.

Atkreipus dėmesį į kalinio psichiką, į jo dvasinį gyvenimą, buvo teikiamos kalėjimų sienose tam tikros programinės priemonės: darbas, švietimas, religinis — dorinis auklėjimas ir kultūrinės pramogos.

Dirbti kaliniai buvo verčiami iš ekonominių sumetimų. Kalinys pratinamas susidaryti pragyvenimo galimumą padoriu ir garbingu būdu. Kalinyje stengtasi žadinti pasitenkinimo jausmą tik tuo atveju, kai jam skiriamas pelnytas ir patikrintas uždarbis.

Nors darbo įvedimą į namus suimtiesiems nulėmė ekonominiai sumetimai, tik vėliau jį pradėta vertinti kaip viena iš svarbiausiųjų kalinių taisymo ir auklėjimo priemonių. Ekonominiams sumetimams, nors jie priimtini dėmesin ir vertintini, niekad neturėtų būti teikiamas lemiamas vaidmuo.

Kaliniai buvo šviečiami, mokyklas įvedant ir bibliotekas organizuojant namuose suimtiesiems, o religiniam ir doriniam auklėjimui vadovavo prie kiekvienų namų suimtiesiems dvasininkai kapelionai. Be to, kaliniams neretai buvo organizuojamos kultūrinės pramogos koncertų ir literatūrinių valandėlių pavidalu.

1932 m. rugsėjo mėn. 22 d. teisingumo ministro aplinkraščiu buvo peržiūrėta namų suimtiesiems vidaus tvarka ir įvestas kalinių grupavimas pagal skirtingus režimus. Daugiau kaip metams nuteistieji kaliniai skirstomi į tris grupes: I — tiriamąją grupę, II — palankiųjų taisytis ir jau pasitaisiusių — jiems teikiamos lengvatos režimo atžvilgiu, ir III — baudžiamoji grupė. Į ją patenka tie, kurie nepasiduoda kalėjimo drausmei, — tinginiai ir agresyvūs namų suimtųjų administracijai.

Jei priimti dėmesin tai, kad atlikęs bausmę kalinys nepaleidžiamas Dievo valiai, bet dar yra globojamas savanoriškų visuomeninių labdarių draugijų, kurios savo eile būna net valst. iždo šelpiamos, tai gausime progresyviosios sistemos pilną vaizdą.

Pažiūra, kad kalinys turi būti ne vien atgrasomas nuo nusikalstamų darbų kieta ar žiauria laisvės atėmimo bausme, bet namuose suimtiesiems turi būti taisomas, auklėjamas ir paruošiamas vėl laisvam, tvarkingam ir padoriam gyvenimui, buvo deklaruojama net vyriausybės darbų planuose.

Kaip, iš tikrųjų, yra su galutinėmis pasekmėmis? Ar namai suimtiesiems padaro gerą įtaką ir tuo nusipelno „socialinių klinikų" vardą, ar tų namų rinktinis nusikaltėlių kolektyvas su tarpusavio įtaka dar daugiau pagilina nusikalstamus palinkimus, praplečia žinias apie tobulesnius nusikaltimų būdus, ir, gal, tuo namai suimtiesiems nusipelno net „nusikaltimų instituto" vardą?

Atsakant į tuos du klausimus, tenka pabrėžti, kad progresyvios kalinimo sistemos įgyvendinimą lemia:

1. tinkamai sutvarkyta administracijos organizacija, 2. tinkamos namų suimtiesiems patalpos ir 3. pakankami medžiaginiai ištekliai — lėšos.

Peržiūrėkime kiekvieną šių sąlygų atskirai.

1. Namų suimtiesiems viršininkas yra teisingumo ministras. 20 metų laikotarpyje buvo pasireiškęs nesklandumas ir tam tikras nesusiderinimas centrinės namų suimtiesiems valdžios, t. y., kalėjimų inspekcijos su vietos prokuratūra. Tų dviejų valdžių kompetencija namų suimtiesiems valdyme ne visiškai aiškiai buvo apibrėžta, atrodė dažnai, kad tos dvi įstaigos varžydavosi konkrečiais atsitikimais dėl viršenybės. Tačiau tą nenormalumą pašalino teisingumo ministro 1932 m. gegužės m. 22 d. išleistas aplinkraštis, sukoncentruodamas visą administravimo valdžią vien kalėjimų inspekcijoje ir įsakmiai nustatydamas, kada gali kištis į kalėjimų vidaus gyvenimą prokuratūra.

Šiandien, tačiau, labai reikalingas platus ir visą namų suimtiesiems organizaciją apimąs įstatymas. Naujuoju įstatymu turėtų būti papildyta namų suimtiesiems sistema prevencinėmis įstaigomis ir tinkamu kalinių patronavimo darbo įjungimu į penitenciarinę sritį.

2. 1938 m. teisingumo ministerijos etatų pakeitimu namų suimtiesiems tarnautojų skaičius buvo nustatytas 908 asmenų. Į tą skaičių neįėjo centro tarnautojai: Kalėjimų inspekcijos tarnautojų skaičius siekia 20-ties asmenų. Tarnautojų skaičiaus padidinimas palengvina iki tol buvusią nelengvą namuose suimtiesiems tarnybą, ir praeitų metų etatų pertvarkymu buvo pagerinta ir medžiaginė tarnautojų padėtis. Gerų tarnautojų atranka su specialiniu penitenciarinės srities stažu yra vertikalinės linkmės uždavinys, o toji linkmė yra begalinė.

3. Specialiai statytos patalpos kalėjimams buvo Kaune, Šiauliuose ir Panevėžyje. Kiti namai suimtiesiems buvo įrengti atsitiktinėse ir kitiems tikslams statytose patalpose. Padarytas visuotinis remontas neišsprendė namų suimtiesiems patalpų klausimo, ir darbų planuose atsirado reikalas statyti naujas patalpas. Turime jau savo pastatytus: Marijampolės kalėjimą ir arešto namus Raseiniuose ir Utenoje, kainojusius viso 1.750.144,73 Lt, ir rengiamasi Kauno sunk. darbų kalėjimą statyti; jo projektas jau paruoštas ir sąmata siekia 4.200.000,— litų. Naujasis Kauno kalėjimas išspręs keblų patalpų klausimą ilgesniam laikui ir sudarytų dideles galimybes geram vidujiniam

susitvarkymui. Deramas progresyviosios kalinimo sistemos įgyvendinimas mūsų namuose suimtiesiems nukenčia kaip tik dėl to, kad dar neturime sąlygų tiksliam kalinių grupavimui ir vietomis neturime erdvės, kurioje galėtų kalinių sveikata normaliai vystytis ir stiprėti ir kurioje galima būtų organizuoti dirbtuves ir darbą. Tinkamų patalpų įrengimas leidžia mažinti jų skaičių. Jau ir dabar galima konstatuoti, kad nuo 1918 m. buvusių 24 kalėjimų sumažinta iki 13 namų suimtiesiems. Artimoje ateityje numatoma dar jų skaičių sumažinti, o Kauno kalėjimo statyba tą mažinimo galimybę dar padidintų.

Deramam namų suimtiesiems patalpų sutvarkymui kliudo visuomenės nusistatymas. Visuomenė, su mažomis išimtimis, mano, kad kalėjimai ir blogose sąlygose gali verstis. Tokiu savo nusistatymu visuomenė sugestijonuoja tuos, kurių priklauso lėšų skyrimas kalėjimų statybai. Pamirštama, kad blogi kalėjimai valstybei atsieina brangiau negu geri kalėjimai. Tai vis senų pažiūrų palikimas apie „katorgininkus", kada pastarųjų reikalai gyvenime neegzistavo.

4. Lemiamoji gero namų suimtiesiems susitvarkymo sąlyga, tai lėšos, skiriamos metinio biudžeto pavidalu paprastoms išlaidoms. Kalinių skaičius 1922 m. sausio m. 1 dienai — 2.760 kalinių, yra paaugęs iki 1939 m. sausio m. 1 dienai — 4.268 kalinių. Tuo tarpu biudžetas paaugo nuo 1922 m. — 191.582,62 Lt iki 1938 m. — 4.669.970,61 Lt.

Skiriamos lėšos, be kalinių aprūpinimo būtinomis pragyvenimo reikmėnėmis ir organizavimo jų apsaugos, buvo naudojamos įmonėms steigti ir darbui organizuoti kalėjimų sienose ir už jų, žemės ūkiui vesti ir kalinių švietimui ir auklėjimui organizuoti.

Dabar namai suimtiesiems apdirba iš viso 821 ha žemės, kurios 556 ha turi nuosavos ir 264 ha nuomojamos. Be to, yra apie 155 ha nuosavo ir nuomojamo durpyno, iš kurio per vieną vasaros sezoną iškasama 18.000 su viršum tonų durpių, o tai sudaro, aiškesniais dydžiais matuojant, maždaug 1.500 vagonų durpių. Be to, yra dirbtuvių, kuriose dalis kalinių ne tik dirba ir uždirba, bet ir mokosi amato. Tos dirbtuvės skaičiais atrodo taip: 10 stalių dirbtuvių, 2 metalo dirbtuvės, 1 spaustuvė, 8 knygų rišyklos, 9 batsiuvių dirbtuvės, 9 siuvėjų dirbtuvės, 5 moterų dirbtuvės (siuvimas, mezgimas, audimas), 7 kalvės, 1 audimo dirbtuvė, 3 betono dirbtuvės ir 1 muilo dirbtuvė. Be to,

dirbami: asenizacijos darbai, paukščių kimšimas, akmentašių darbai (akmens paminklai), kailių išdirbimas, klumpių gamyba ir pynimo darbai. Be viso šito, veikia skalbykla ir 3 įvairių smulkių darbų dirbtuvės. Šiose visose dirbtuvėse kas dieną vidutiniškai dirba 470 darbininkų kalinių ir apie 70 mokinių. Jose per 1938 metus buvo padirbta užsakymų iš viso 851.247,58 Lt sumai. Prie visų dirbtuvių ir ūkio darbų dirba sveikų ir turinčių prievolę dirbti kalinių įvairiais metų sezonais nuo 30 iki 50%. Iš dirbančiųjų skaičiaus išskirti ligonys ir paliegėliai — nedarbingieji. Siekiamasis tikslas, kad visi privalantieji ir galintieji kurį nors darbą dirbti būtų darbais aprūpinti.

Švietimo srityje, einamas pradžios mokyklų kursas šiuose namuose suimtiesiems: Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose, Alytuje ir Marijampolėje ir nenuolatinis mokymas — Telšiuose. Be to, visuose namuose suimtiesiems yra bibliotekos, kurių knygų skaičius siekia iš viso 25.278. O, be to, prenumeruojama periodinė spauda. Švietimo reikalams skiriama kasmet po 30.000 litų.

Religiškai doriniam auklėjimui vadovauja nuolatiniai kapelionai. Kultūrines pramogas organizuoja Patronato draugija ir Soterijos draugija sekmadieniais ir šventadieniais koncertų ir literatūrinių valandėlių pavidalu.

Išdėstę pažiūras, kuriomis vadovaujamasi tvarkant namus suimtiesiems ir pavaizdavę skaičiais konkrečią padėtį priemonių, kuriomis stengiamasi padaryti teigiamą įtaką kaliniams, galima pateikti samprotavimų klausimų, ar mūsų namai suimtiesiems pataiso kalinamuosius, ar ne?

Statistika rodo, kad iš nuteistųjų 1939 m. sausio mėn. 1 dienai iš viso 3.264 asmenų yra antrą kartą padariusių nusikaltimą 615 asmenų, trečią kartą — 321 asmuo ir ketvirtą ir daugiau kartų — 632 asmenys, iš viso pakartojusių nusikaltimus yra 1568 asmenys. Vadinasi, recidyvų turime 48,03% visų nuteistųjų. Tačiau į šiuos recidyvų skaičius negalima žiūrėti kaip į absoliutinius davinius, kurie rodytų, kad tuos kalinius namų suimtųjų bausmė nėra paveikusi ir kad šiuo atveju namai suimtiesiems jiems nėra padarę teigiamos įtakos.

Iš bendro skaičiaus 1568 asmenų, pakartojusių nusikaltimus yra nuteistų: 1) už vagystę, plėšikavimą, prievartavimą ir sukčiavimą (B. St. 581—598 str. str.): antrą kartą — 228 asmenys, trečią kartą — 169 asmenys ir ketvirtą bei daugiau

kartų 498 asmenys; 2) už įvairius nusikaltimus prieš valstybę (politiniai): antrą kartą — 59 asmenys, trečią kartą — 10 asmenų ir ketvirtą bei daugiau kartų — 8 asmenys; pagaliau 3) už įvairius kitus nusikaltimus: antrą kartą — 328 asmenys, trečią kartą — 142 asmenys ir ketvirtą bei daugiau kartų — 126 asmenys.

Dėl šitų trijų grupių galima pasakyti, kad į trečios grupės kalinius, nusikaltusius antrą kartą (jų yra 328 asmenys) negalima žiūrėti, kaip į užkietėjusius nusikaltėlius, kurių polinkių nusikalsti nebepaveikia net namai suimtiesiems. Tame skaičiuje gali būti labai didelė dalis nusikaltusių atsitiktinai. Šios grupės nusikaltėlių, nuteistų trečią kartą, žymiai sumažėja, būtent: nuo 328 (pasmerktų antrą kartą) iki 142 asmenų. Ir, pagaliau, tos pačios grupės nuteistų ketvirtą ir daugiau kartų dar sumažėję iki 126 asmenų. Tai, kas pasakyta apie šios 3-ios grupės nusikaltėlius, tinka ir 2-os grupės (politiniams) nusikaltėliams, nes ir jų recidyvų skaičius mažėja: ketvirtą ir daugiau kartų nuteistų tėra tik 8.

Pagaliau, 1-os grupės nuteistiesiems tenka jau padaryti išimtį. Jeigu tarp antrą kartą nuteistų ir trečią kartą nuteistų yra tendencija mažėti, tai tarp trečią kartą nuteistųjų ir ketvirtą bei daugiau kartų nuteistųjų vėl pasirodo žymi tendencija daugėti ir todėl šioje grupėje į nepataisomųjų skaičių tenka įtraukti ir t r e č i ą k a r t ą nuteistuosius, kuriuos tenka laikyti užkietėjusiais nusikaltėliais. Tuo būdu namų suimtiesiems bausmės nepataisytųjų skaičius bus maždaug (169+498+126+ +8) 801 asmuo, arba apie 25% visų nuteistųjų.

Nereikia pamiršti, kad nusikaltėlis, vėliau tampąs recidyvistu, jau pirmą kartą padaro nusikaltimą šalia namų suimtiesiems. Tad iš fakto, kad kalinys vykdė pakartotinius nusikalstamus darbus ir būdamas namuose suimtiesiems nepasitaisė, dar negalima mesti namams suimtiesiems kaltinimo, kad namai suimtiesiems nusikaltėlį sugadino.

Tačiau yra nemaža pavyzdžių, kad namai suimtiesiems pirmą ir antrą kartą suklupusius išmoko darbą pamėgti, pramoko amatų ir įstato į visai tinkamas gyvenimo vėžes, iš kurių buvę kaliniai nebeiškrypsta ir nusipelno visai gerą vardą visuomenėje savo profesiniais patarnavimais.

Šia proga tenka iškelti tą aplinkybę, kad per paskutinius penkerius metus aukščiau minėtų recidyvistų skaičius didėja.

Pvz., 1935 m. vasario mėn. 1 dienai šių buvo 408 asmenys, 1936 m. sausio mėn. 1 dienai — 417 asmenų, 1937 m. sausio mėn. 1 dienai — 451 asmuo, 1938 m. sausio mėn. 1 dienai — 513 asmenų ir, pagaliau, 1939 m. sausio mėn. 1 dienai — net 801 asmuo.

Suprantama, kad pastangos ne tik sustabdyti šį recidyvų procesą, bet dar ir sumažinti tų recidyvistų skaičių, turi būti didinamos. Šitoji recidyvistų skaičiaus sumažinimo pareiga negali būti užmesta vien namams suimtiesiems. Negalima, vis dėlto, perdėti namų suimtiesiems vaidmens kovoje su nusikaltimais.

Nusikaltimų priežastys yra endogeninės — žmogaus psichiniai kompleksai, stumiantieji padaryti nusikaltimą, ir egzogeninės — įvairi visuomenės aplinkos bloga įtaka, blogi veiksniai. Namai suimtiesiems stengiasi išnaikinti endogenines nusikaltimų priežastis ir sudaryti kaliniui tokius psichinius kompleksus, kurie jį atstumtų nuo nusikalstamų veiksmų. Tik iš dalies sudaromos sąlygos kaliniui kovoti ir su egzogeninėmis nusikaltimų priežastimis. Namų suimtiesiems darbo sėkmingumas labai priklauso nuo visuomenės aplinkumos, į kurią išleidžiami atlikę bausmes nusikaltėliai, t. y., nuo to, kiek toje visuomenėje yra stiprūs įvairūs nusikaltimo veiksniai.

Ir tik tas teisioginių ir netiesioginių kovotojų su nusikaltimais nematomas bendradarbiavimas gali sumažinti mūsų nusikaltėlių recidyvistų ir bendrai nusikaltėlių skaičių.

———/———

J. Januška.

Dėl Nr. 194 aplinkraščio.

1939 m. kovo mėn. 14 d. Teisingumo Ministras visoms teismo įstaigoms išleido aplinkraštį Nr. 194. Aplinkraščio įvade sakoma: „Iki bus nustatyti T. S. Į. 110 str. numatyti teismų vidaus ir darbo tvarkos statutai, leidžiamas šis aplinkraštis visų teismų darbui suvienodinti ir tvarkai patikrinti.“ Gaila, kad ligi šio laiko nėra išleisti teismų statutai ir nežinomi jų projektai, dėl kurių nevienas teisininkas praktikas pasisakytų. Svarbiausia kiekvienam, kurį lies teismų statutai, kad jie nebūtų perdaug

teoretiški, nutolę nuo gyvenimo, smulkmeniški ir liečiančius asmenis nepadarytų vien kanceliarijos pelėmis, be didesnės laisvės ir iniciatyvos. Teisingumo Ministro aplinkraštis, žinoma, neatstoja teismų statutų, nes tie, Teismų Santv. įst. 111 str., skelbiami Vyr. Žiniose ir, be to, daug plačiau apims teismų darbe vidaus tvarką.

Be ministro leidimo draudžiama turėti pašalinių pareigų bet kurioje įstaigoje, o ne įstaigoje, atrodo, galima. Ar tiems asmenims, kurie dėstė teisės dalykus specialinėse mokymo įstaigose prieš šio aplinkraščio išleidimą, reikia ministro leidimo, neaišku. Teismų sant. įst. 142 str. nurodyta, kurio pobūdžio pašaliniai darbai teisėjui uždrausti, išskyrus teisių mokslo dėstymą mokyklose, kuriam reikalingas teisingumo ministro leidimas.

Iš aplinkraščio 1 § atrodo, kad teisėjams, tardytojams ir kt. galima turėti pašalinių pareigų, tik reikia gauti ministro leidimą, tačiau bendro pobūdžio nusakymą suvaržo Teis. santv. įst. 142 str.

Antru aplinkraščio paragrafu primenama, kad darbo metu nevaikštinėtų ir nepasišalintų. Toliau, 3 § nustatoma, kad, tiesiog priežiūros organo neatsiklausus, negalima išvykti ne tarnybos reikalais ir vienai dienai iš savo tarnybos vietos, nors tą dieną įstaigos darbe ir nedalyvauja. Tvarka visur reikalinga, ir dėl jos negalima ginčytis, bet dėl jos įvedimo ir palaikymo būdų galima būti ir kitos, nevienodos nuomonės. Štai, apylinkės teismuose yra keli teisėjai, vienas ar keli neturi posėdžio, dežuruojantis ar teisėjas administratorius yra teismo įstaigoje, ir neturį teisme darbo negali, apygardos teismo pirmininko neatsiklausę, išvykti, sakysime, į užmiestį, pas pažįstamus, gimines, į ūkį ir t. t. Teismo darbas sunkus, ypač juo apkrauti apylinkių teisėjai, taigi, ilgai pasėdžiavęs, nuvargęs, teisėjas, neturįs posėdžio, nori išsiblaškyti, atsikvėpti grynu oru, pasisemti jėgų rytojaus posėdžiui, ypač vasaros kaitriomis dienomis, bet štai, aplinkraščiu, išvykti iš tarnybos vietos turi gauti pirmininko sutikimą. O kaip jį gauti, jei tarnybos vieta nuo priežiūros organo vietos yra už kelių dešimčių kilometrų? Iš anksto išvažiavimo negalima numatyti, juk daugumas išvažiavimų priklauso nuo gero oro ir susidėjusių asmeninių aplinkybių, taigi, prašymo negalima pasiųsti. Belieka kiekvienu atsitikimu skambinti telefonu ir prašyti pirmininką leidimo. Yra teismo įstaigose as-

menų, kurių vaikai mokosi didesniuose miestuose ir Kaune; juos nedarbo dienomis norima aplankyti, arba nors darbo dieną, bet prieš šventadienį, nesant posėdžio, bet ir vėl reikia priežiūros organą atsiklausti. Teismo įstaigose, rodosi, dirba rimti ir darbui atsidavę žmonės, taigi, vargu ar bereikalinga juos taip suvaržyti, kad nė kiek laisviau negalėtų pajudėti. Gal, suvaržymas reikalingas, jei teisėjai ar tardytojai būtų darbe apsileidę, netvarkingi arba nedrausmingi, bet tokių kaip ir nėra, o jei pasitaiko, tai tam įspėti yra priežiūros orgnai, kurie gali dažnai daugiau paveikti, negu aplinkraščiai.

Gal, kai kas pasakys, juk ir administracijos įstaigose tokios pat laikomasi tvarkos. Iš dalies taip. Bet neužmirškime administracijos ir teismo įstaigų darbo, kokybės ir kiekybės skirtumus. Kai administracijų įstaigų valdininkai, baigę darbą, eina namo, dažnai teisėjai, tardytojai ar prokurorai posėdžiauja, ir tai net ligi vėlaus vakaro. Kiti po pietų vaikštinėja, o teismai dirba, teisėjai, jei neposėdžiauja, rašo motyvuotus sprendimus, ruošiasi posėdžiams. Magistratūros darbininkams darbui baigti laikas nenustatytas, nors už popietinį darbą atskirai neatlyginama. Taigi, jie negali būti lyginami su kitų įstaigų valdininkais ne tik dėl savo padėties, bet ir dėl darbo sunkumo, o taip esant, jų nereikėtų, kaip eilinius paprastus tarnautojus, ir varžyti.

Aplinkraščio 5 § nustatoma, kad nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. teisiamuosius posėdžius visi teismai pradeda 8 val. Šis aplinkraščio paragrafas nedaug teismų palies, jis daugiau, matyt, taikomas apygardos teismams. Žinoma, niekas nesiginčys, kad pavasario ir vasaros metu, kada gražus oras, geriau posėdžius pradėti anksčiau ir juos anksčiau baigti. Tačiau, ar 8 val. teisiamiems posėdžiams pradėti, yra tinkama per ištisus metus ir visiems teismams? Ne. Štai, ateina rudens trumpos ir tamsios dienos. Spalių, lapkričio, gruodžio ir iš dalies sausio mėnesiuose 8 val. vos pradeda švisti. Ten, kur posėdžių salės tamsios, 8 val. jokiu būdu negalima pradėti posėdžių, nors jie ir būtų skirti tą valandą pradėti. Antra, 8 valandai bylininkui atvykti į teismą už 15—30 kilometrų rudens vos išbrendamais keliais neįmanoma. Jei tai galima Kauno miestui ar bylininkams, kur yra teismo buveinė, tai perdaug nepatogu daugumui žmonių. Tiesa, kai kas prikiš, kad tokiais atsitikimais reikia toliau gyvenančių bylininkų bylas skirti vėliau, o vietines 8 val. Bet kiekvienam posėdžiui nepakanka bylų iš teismo buveinės bylininkų, ir reikia

skirti iš toliau. Žinau atsitikimų, kad teismai skiria posėdžius 8 val., o pradeda 8,30 ar net 9 val. dėl to, kad bylininkai laiku nesusirenka. Bet teismo nepunktualumas visiškai nepateisinamas ir neleistinas. Nukenčia teismo geras vardas. Kad to nebūtų ir būtų patogu žmonėms, ar negeriau, kad apylinkės teismų teisiamieji posėdžiai nuo balandžio mėn. 15 d. ar nuo gegužės mėn. 1 d. ligi spalių mėn. 1 d. būtų pradedami 8 val., o nuo spalių mėn. 1 d. ligi balandžio mėn. 15 d. ar gegužės mėn. 1 d. nuo 9 val. Nevisuose teismuose tinka teisiamuosius posėdžius pradėti 8 val. Teismų išvažiuojamos sesijos nevisur daromos, o civilinio skyriaus dar rečiau, pagaliau, kalininės bylos dažnai sprendžiamos apygardos teismų būveinėse. Pas mus daugiausia išsiplatinusi susisiekimo priemonė autobusai. Štai, pvz., į Kauną iš tolimesnių užkampių žmonės bylų reikalais nuvykti gali tik autobusais. Dauguma autobusų iš provincijos į Kauną atvyksta 8,30—9 val. Tokiu būdu, bylininkai, norį suskubti į posėdį, turėtų atvykti prieš bylos nagrinėjimo dieną anksčiau, nes tą pačią dieną negali suspėti. O jei posėdžiai būtų pradedami 9 val., tai žmonės gali tą pačią dieną atvykti ir po posėdžio išvykti. Aplinkraštyje reikalaujama, kad būtų vykdomi Civ. teis. įst. 101 ir 406 str. str. ir Baudž. teis. įst. 143, 170 ir 839 str. str. nuostatai.

Aišku, įstatymais turi būti vadovaujamasi, bet yra eilė įstatymų nuostatų, kurie yra nuo gyvenimo atsilikę, pasenę ir netinkami. Pavyzdžiui, aplinkraštyje nurodytas Civ. teis. įst. 101 str. reikalauja ne tik surašyti liudytojo parodymą, jam perskaityti, bet kad būtų ir pasirašomas tiek jo, tiek teisėjo, o jei liudytojas neraštingas, tai pažymima protokole, kurį po to pasirašo pats teisėjas. Šiuo nuostatu po kiekvieno liudytojo pareiškimo turi teisėjas dėti štampelį ir pasirašyti. Bet kam tas nuolatinis teisėjo pasirašinėjimas? Sakysime, neraštingas liudytojas pareiškė, kad byloje nieko nežino ir po to pasirašo teisėjas. Teisėjo parašai protokole rodo, kuris teisėjas klausinėjo liudytojus, žiūrėjo bylą ir savo parašu patvirtina liudytojų užrašytus pareiškimus protokole, ir visai pakanka vieno teisėjo parašo protokolo gale, kaip ligi šiol buvo praktikuojama. Kai kas pasakys, kol įstatymo nuostatas nepanaikintas, reikia jo laikytis? Tiesa, bet yra Civ. teis. įst. 51 ir 52 str. str. ir Baudž. teis. įst. 45 str. nuostatai, kurie teismuose nepraktikuojami, nes yra pasenę ir neatitinka teismų darbo sutvarkymo.

Kiek įdomesnis aplinkraštyje nuostatas skirti vienam teisėjui 10—12 posėdžių per mėnesį ir, skiriant bylas, atsižvelgti, kad vienam posėdyje nebūtų išklausyti be ypatingo reikalo daugiau kaip 30—40 liudytojų.

Jei būtų galima tenkintis skiriant 10—12 posėdžių mėnesyje, ypač apylinkės teisėjai galėtų apsidžiaugti. Niekas, tur būt, nepaneigs, kad daugiausia darbu apkrauti apylinkės teisėjai ir apie vienodą darbo paskirstymą negali būti kalbos. Apylinkės teisėjams tenka ne tik spręsti bylas, bet daryti vietos apžiūrėjimus ir prižiūrėti raštinės darbą, o ypač piniginę atskaitomybę. Dėl to suprantama, kad skirti posėdžių savaitėje tris, o kai kurioje savaitėje du būtų labai pageidautina. Bet skirti aplinkraštyje nustatytą posėdžių su nurodytu liudytojų skaičiumi, nors neišspręstų bylų skaičius greitai augs ir žmonės bus nepatenkinti, nežinau, ar ir aukštesni teismų priežiūros organai į tokius teisėjus nepažiūrės kaip į apsileidėlius. Daug yra apylinkės teismų, kur bylų įstoja į mėnesį 180—300, ir jas reikia išspręsti vienam teisėjui. Toliau nustatyti 30—40 liudytojų posėdžiui yra ne visai tikslinga. Štai, apylinkės teismams dažnai tenka spręsti eilę bylų už triukšmo kėlimą, už nepildymą privalomų įsakymų ir pn., kur vienoje byloje pasitaiko po 10—15 liudytojų. Posėdžiui bylų skaičių nustatyti reikėtų palikti teisėjų nuožiūrai, tai būtų tikslingiausia. Žinoma, jei būtų teismuose maža bylų, tai patys teisėjai save neapsunkintų ir skirtų mažesnius posėdžius ir jų mažiau. Tą darbo gausumą sunku suderinti ir su kitais anksčiau išleistais aplinkraščiais. Pvz., yra aplinkraštis, kad valdinės bylos būtų skiriamos be eilės, yra aplinkraštis, kad bylos už muštynes, triukšmo kėlimus ir svetimo turto sužalojimus taip pat būtų skiriamos be eilės, o šio aplinkraščio 12 § nurodoma, kad atidėtosios bylos būtų skiriamos be eilės. Tokiu būdu, nedaug lieka bylų, kurios gali būti sprendžiamos normalia eilės tvarka. Taigi, ir iš to matyti, kad bylos turi būti skiriamos ir sprendžiamos, atsižvelgiant į bendrą įstojančių bylų skaičių.

Nurodymas, kad būtų tikslinga, jei protokolus rašytų pats teisėjas, praktikoje turi ne taip didelę reikšmę. Teisėjui klausti šalis ar liudytojus, užrašyti protokolą, jį perskaityti ir prižiūrėti salėje tvarką yra per didelis apsunkinimas ir, dažnai posėdžiaujant, labai vargina. Žinoma, padaryti galima, bet daug geriau galima išklausinėti liudytojus, įsigilinti į bylos esmę bei aplin-

kybes, jei teisėjas yra laisvas nuo protokolo rašymo, o, kad gali protokolus rašyti pats teisėjas ar sekretorius, numatyta Teismų santv. įst. 54 str. Kai kas gali padaryti priekaištą, kad sekretorius ne taip tiksliai, kaip pats teisėjas, gali užrašyti šalių ar liudytojų pareiškimus. Ar sekretoriaujantis gerai ar tiksliai užrašo, teisėjas turi patikrinti, įsakydamas užrašytą pareiškimą balsu perskaityti ir, radus ką netiksliai užrašyta, pataisyti ir duoti pasirašyti. Pagaliau, aplinkraščiu, ir kolegialinių teismų posėdžiuose surašyti protokolai turi būti pareiškėjams perskaityti, bet, kadangi toks reikalavimas įstatymuose neturi paramos, tai aplinkraštis nieko negali nei pakeisti, nei ką naujo įvesti, o ir praktikoje toks pageidavimas neįgyvendinamas.

Aplinkraščio 13 §, teismų pirmininkai bei administratoriai įpareigojami sekti, kad išspręstose bylose motyvuoti sprendimai būtų surašyti įstatais nustatytais terminais. Žinoma, čia ir priminti nereikia, nes teisėjai žino įstatymuose nustatytus terminus sprendimų sumetimams surašyti. Tiesa, motyvuotiems sprendimams surašyti termino nesilaiko ypač aukštesni teismai, beveik be jokios išimties visi. Štai kolegialinio ar apylinkės teismų teisėjas sprendžia bylą. Bylą išsprendus, tą pačią ar rytojaus dieną šalis prašo išduoti motyvuotą sprendimą. Tačiau sprendęs bylą teisėjas išvyksta į išvažiuojamą teismo sesiją, apžiūri vietą, ruošiasi posėdžiui, kuriame turi referuoti didesnę bylą, ar susirinko nemažas skaičius bylų motyvuotiems sprendimams surašyti. Žinoma, tokiomis sąlygomis nustatytu įstatymais terminu teisėjas sprendimo sumetimų surašyti negalės. Ši aplinkraščio vieta, gal būt, primins sekti nemėgėlius ar delsiančius teisėjus rašyti motyvuotus sprendimus, bet terminu išduoti šalims prašomus sprendimo nuorašus nebus įmanoma, ypač, kad tam reikalui terminai skirti labai neilgi. Be to, iš ką tik minėto aplinkraščio paragrafo atrodo, kad teisėjai kiekvienoje byloje turi rašyti motyvuotus sprendimus, vistiek, ar jų kas prašo, ar ne. Tai jau būtų teisėjų apkrovimas nereikalingu darbu.

———/———

Dr. G. Rutenbergas.

Lietuvos neutralumo įstatymas tarptautinės teisės šviesoje.

Paskelbtas Lietuvos neutralumo įstatymas (V. Ž. Nr. 632), be abejo, turi didelę svarbą mūsų valstybės gyvenimui. Pasistengsime čia bent trumpais bruožais šio įstatymo svarbesnius nuostatus nušviesti.

Kas tai yra neutralumas ir kuo jis skiriasi nuo neutralizacijos, arba, konkrečiau kalbant, kuo skiriasi neutrali valstybė nuo neutralizuotos valstybės? Pagal tarptautinės teisės teoriją neutralumas laikomas tarptautinės teisės santykis, iškyląs tarp kariaujančių valstybių, iš vienos pusės, ir nedalyvaujančių kare valstybių, iš antros. Pagrindinė neutraliųjų valstybių teisė — būti už karo veiksmų ploto ir pareiga — nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nedalyvauti karo veiksmuose ir vienodai santykiauti su abiem kariaujančiomis šalimis.

Neutralizacija skiriasi nuo neutralumo, visų pirma, tuo, kad neutralizacija reiškia atėmimą kai kurioms valstybėms teisės kariauti ir kitų tarptautinės bendruomenės narių įpareigojimą nekariauti su tokiomis valstybėmis. Neutralumas yra savarankiškas valstybės nedalyvavimas kitų valstybių kare, o neutralizacija yra atėmimas valstybei jus belli. Netekusios pagrindinės suvereninės valstybės teisės jus bellum pareiga yra ne tiktai nedalyvauti užpuolamajame kare (gintis ginklu nuo užpuolimo ji turi teisę), bet ir nedaryti karo konvencijų su kitomis valstybėmis, karui iškilus. Tokio neutralumo peržengimas iš kitų valstybių pusės yra tarptautinis deliktas, įpareigojąs valstybes, garantavusias tokią neutralizaciją, stoti ginti užpultąją valstybę. Tokių neutralizuotų valstybių pavyzdžių mes istorijoje turėjome nedaug. Prieš didįjį karą, be Šveicarijos, 1831 metų sutartimi buvo neutralizuota Belgija. Šis neutralumas buvo Vokietijos peržengtas 1914 m., ir Versalio sutartimi neutralizacija buvo panaikinta. Kongo valstybė buvo paskelbta amžinai neutrali 1835 m. garantijos sutartimi. 1907 m. ji buvo prijungta kaip kolonija prie Belgijos ir neutralizacijos atžvilgiu susilygino su metropolija. Liuksemburgas 1867 m. buvo paskelbtas neutralus. Ši neutralizacija buvo panaikinta Versalio sutartimi.

Vienintelė neutralizuota valstybė likusi po didžiojo karo yra Šveicarija, kurios neutralizacija buvo nustatyta per Vienos kongresą ir didžiųjų valstybių garantuota bei Versalio sutartimi vėl patvirtinta. Tačiau, įsikūrus Tautų Sąjungai, pagal kurios paktą neutralumas visiškai buvo neįmanomas, nes kaip tik priešingai įpareigojo visus savo narius dalyvauti net karo veiksmuose, nukreiptuose prieš užpuoliką, Šveicarijai teko sutikti su jos neutralumo apribojimu. Vadinasi, jai teko prisiimti prievolę dalyvauti bent ekonominėse ir finansinėse sankcijose, T. S. pakto 16 str. numatytose prieš užpuoliką. Kolektyviam saugumui suirus, Šveicarija iškėlė klausimą grįžimo prie pilnos neutralizacijos; su tuo Tautų Sąjungai teko, nors ir nelengva širdimi, sutikti. Kitoms mažosioms ir vidutinėms valstybėms per paskutinę T. S. sesiją taip pat teko iškelti klausimą dėl kylančių iš T. S. pakto 16 str. pareigų dalyvauti sankcijose prieš užpuolikes valstybes neprivalomumo. Kitaip tariant, dalyvauti fakultatyviai sankcijose. Praktiškai tai reiškia šių valstybių neutralumo pozicijos, kilus ginkluotam konfliktui, jei ne aprobavimą, tai bent toleravimą iš T. S. pusės.

Taigi, Lietuvai, Latvijai ir Estijai, kaipo T. S. nariams, oficialiai atsipalaidavusioms nuo pakto joms uždėtų prievolių dalyvauti egzekucijoje prieš užpuoliką ir net nuo prievolės teikti pasyvią pagalbą užpultai valstybei, buvo jau nesunku įstatymo keliu tą savo neutralumą ir jo įgyvendinimo priemones užfiksuoti. Vykdydamos Baltijos Santarvės sutarties nuostatus dėl bendradarbiavimo politinėse ir kitose srityse, Lietuva, Latvija ir Estija konsekventiškai pasielgė, nutardamos suvienodinti savo įstatymus dėl jų neutralumo siekimų įgyvendinimo būdo.

Šis įstatymas 2 str. nustato kariaujančių šalių karo laivų ir lėktuvų teises bei pareigas neutralumą paskelbusios valstybės vandenyse ir teritorijoje, o taip pat šios valstybės piliečių pareigas nurodytu atžvilgiu. Įstatyme plačiai paliečiamas neutralumas jūrinio karo atveju ir tam įgyvendinti nustatomas draudimas, sąlygos, suvaržymai ir išimtys įplaukti kariaujančių valstybių karo laivams, povandeniniams laivams ir kai kuriems prekybos laivams į neutralumą paskelbusios valstybės vandenis, stovėti juose, apsirūpinti kuru ir maistu, didinti apsiginklavimą, išplaukti iš jų ir kt.

Lietuvos neutralumo įstatymo 4 str., kariaujančių valstybių karo laivams draudžiama įplaukti į neutralumą paskelbusios valstybės karo uostus ar į tuos vandenis, kurie yra paskelbti apsauginėmis zonomis. Draudžiama kariaujančių valstybių karo lėktuvams skraidyti viršum nutralumą paskelbusios valstybės teritorijos, draudžiama palikti tą teritoriją bet kuriam lėktuvui, kuris galėtų pulti vieną kurią kariaujančią šalį, jei yra pagrindo manyti, kad jis yra skiriamas panaudoti tam tikslui.

Įstatymo § 5, 7 ir 9 nustato, kad kariaujančių valstybių karo laivai ir lėktuvai turi gerbti neutralumą paskelbusios valstybės teises ir nedaryti jokių veiksmų, pažeidžiančių tą neutralumą. Kariaujančioms valstybėms draudžiama neutralumą paskelbusios valstybės vandenyse bet kuri karinė veikla, neišskiriant neutralių ar priešui priklausančių laivų bei lėktuvų sulaikymo, tikrinimo ir paėmimo. Taip pat neutralumą paskelbusios valstybės teritorijoje draudžiama aprūpinti arba apginkluoti bet kurį laivą, kuris yra skirtas plaukioti karo tikslais arba dalyvauti karo veiksmuose prieš vieną iš kariaujančių šalių.

Pagaliau, įstatymu draudžiama kariaujančioms šalims panaudoti neutralumą paskelbusios valstybės teritoriją savo karinių veiksmų bazei (§ 11). Be to, visiems draudžiama naudotis ta teritorija perduoti žinioms, skirtoms kariaujančių valstybių kariniams reikalams, draudžiama atlikinėti bet kuriuos stebėjimus arba rinkti žinias, liečiančias kariaujančių valstybių kariuomenių judėjimą, karo veiksmus ir kt. (§ 12). Draudžiama taip pat panaudoti tą teritoriją kariaujančių šalių karo sandėliams. Šiais paskutiniais nuostatais lyg atsisakyta nuo prisidėjimo prie T. S. pakto 16 str. numatomos ginkluotos pajėgos, skiriamos T. S. pasižadėjimams ginti, t. y. dalyvavime akcijoje, nukreiptoje prieš užpuoliką. Tokiais atvejais nustoja veikti Lietuvai šie 2 pasižadėjimai, kylantieji jai iš T. S. pakto 16 str. 3 p.: 1) teikti pagalbą savitarpyje apsiginti nuo visų ypatingų priemonių, kurias vienai iš jų taiko užpuolikė valstybė, 2) imtis reikiamų priemonių palengvinti kiekvieno Sąjungos nario, dalyvaujančio bendruose Sąjungos pasižadėjimams ginti veiksmuose, kariuomenei pereiti per jų kraštus. Atsisakymas taikyti šį paskutinį svarbų nuostatą, be abejo, yra išvada iš jau minėto 16 str. išaiškinimo fakultatyvine prasme.

Iš čia išdėstytų Lietuvos neutralumo įstatymo nuostatų aiškėja ne tik mūsų valstybės noras laikytis neutralumą, bet ir pasiryžimas savo neutralumą efektyvinėmis priemonėmis apsaugoti.

Jau 1926 m. sudarydama nepuolimo sutartį su Sov. Rusija, notoje, pridėtoje prie šios sutarties, Lietuvos vyriausybė pareiškė, kad „atsižvelgiant į Lietuvos geografinę padėtį, pasižadėjimai, kurių Lietuva turi dėl jos priklausymo Tautų Sąjungai, negali kliudyti lietuvių tautos pastangoms laikyti neutralumą, kuris daugiausia tinka jos gyviesiems interesams". Taigi, Lietuvos neutralumo siekimai yra jau nebe naujas dalykas. Dar 1920 m. liepos m. 12 d. su Rusija sudarytoje taikos sutartyje buvo numatyta Sovietų Rusijos prievolė pripažinti Lietuvos neutralumą, jei šis bus ir kitų valstybių tarptautiškai pripažintas (toks pats nuostatas įrašytas SSSR sudarytose taikos sutartyse su Estija ir Suomija).

Taigi, dabar, kai tarptautinė padėtis žymiai pasikeitė kolektyvinio saugumo nenaudai, visiškai suprantamas visų mažesnių valstybių, tarp jų ir Lietuvos, grįžimas prie vienintelio tinkančio mažųjų valstybių saugumui dabartiniais laikais patikrinti kelio — neutralumo. Tačiau, neutralumas, skirtingai nuo neutralizacijos, jau nebebus pasyvinio pobūdžio. Priešingai, Lietuva, neutralumo įstatymą priimdama, parodė, kad ji savo neutralumo siekimus, reikalui esant, galės aktyviai paremti ir visus pasikėsinimus jos neutralumą sulaužyti tuojau atremti.

Lietuva, politinėms aplinkybėms pasikeitus kolektyvinio saugumo idėjos atgaivinimo atžvilgiu, visuomet galės peržiūrėti neutralumo įstatymą, jį taikyti tik tais atvejais, kai kils reikalas Lietuvos saugumą karo pavojaus akivaizdoje patikrinti. Tai išeina iš paskutinių minėto įstatymo nuostatų, pagal kuriuos Lietuvos neutralumo įstatymas nepaliečia teisių ir prievolių, kylančių iš tarptautinių sutarčių ir nustatymo, kad šis įstatymas bus pradėta taikyti Respublikos Prezidento aktu, kuriuo bus nustatyta jo taikymo data ir ribos. Vadinasi, šie nuostatai suteikia mums galimumą savo neutralumą nustatyti ar keisti, atsižvelgiant į tarptautines sutartis ir ypatingas politines aplinkybes.

Liudytojų klausinėjimo tvarka.

Kai kurie civiliniai teismai, gavę ieškinio prašymą, ir baudžiamieji teismai — skundą, policijos arba tardytojo kvotą ir matydami, kad prašomi šaukti arba nurodyti liudytojai bei jų dalis gyvena kitų apylinkės teismų ribose, neskirdami bylų į posėdį pas save ir neišklausę bylininkų esminių pareiškimų civilinėse bylose, skundėjo — nukentėjusio ir kaltinamojo privataus ir viešojo kaltinimo bylose, siunčia bylas į atitinkamų apyl. teismus liudytojams apklausti. Toks teismų elgesys pra neteisėtas ir netikslus. Neteisėtas jis yra todėl, kad pagal Civ. teis. įst. civilinę byloseną tenka pradėti ne nuo liudytojų, bet nuo pačių bylininkų apklausimo, o pagal Baudž. teis. įst. baudžiamąją byloseną — nuo kaltinamojo apklausimo. Pagal pirmąją teiseną, apyl. teismas, išklausęs abiejų šalių pasiaiškinimų, siūlo bylininkams susitaikinti. Spręsti bylą tepradeda, kai nepavyksta jų sutaikinti. Spręsdamas bylą, pirmučiausia išklauso ieškovo pareiškimų bei paaiškinimų, paskui atsakovo, leisdamas jiems pakaitomis papildyti savo pareiškimus, pats užduodamas reikalingus bylai išaiškinti klausimus ir t. t. (Civ. teis. įst. 70 ir 72 str.). Tik išklausus bylininkų pareiškimų, teismas pradeda klausinėti liudytojus. Iš liudytojų pirmučiausia apklausinėjami ieškovo, o paskui atsakovo, jei jie, žinoma, atvyksta į posėdį (str. 392). Nors, sprendžiant iš įstatymo (393 str.), pačių liudytojų apklausinėjimo eilė kategoriškai nenustatyta ir teismas gali ją pakeisti. Tai priklauso nuo visų bylos aplinkybių.

Panašiai yra ir pagal antrąją, baudžiamąją teiseną. Čia pirmučiausia pranešama kaltinamajam, kuo jis kaltinamas, ir kartu klausiama, ar jis prisipažįsta kaltas (Baudž. teis. įst. 91 str.). Jam prisipažinus ir tam prisipažinimui atitinkant visas bylos aplinkybes, teismas gali spręsti bylą ir be tolesnio tardymo (91[1] str.). Bet jei kaltinamasis kaltas neprisipažintų arba jo prisipažinimas neatitiktų bylos aplinkybių, teismas rastų jį, prisipažinimą, nepatikėtiną, tada daromas bylos tolesnis tardymas.

Tardymo metu baudžiamose bylose pirmučiausia klausinėjami nukentėję, nors jie būtų skundėjai-kaltintojai ir ieškovai, arba tik skundėjai - kaltintojai, paskui jų liudytojai, kaltina-

masis ir jo liudytojai. Nors privataus kaltinimo bylose, atrodo, yra tikslingiau dar prieš tardymą paklausti skundėją, ar jis palaiko savo skundą, kaltinamąjį, ar jis prisipažįsta kaltas, ir pasiūlyti jiems susitaikinti, o tik nesusitaikius, daryti bylos tardymą.

Į posėdį, kuriame apklausinėjami liudytojai, gyveną teismų kitose apylinkėse, paprastai, šaukiami ir visi bylininkai — ieškovai ir atsakovai civilinėse bylose (Civ. teis. įst. 94 str.), kaltintojas—skundėjas, nukentėjęs—ieškovas ir kaltinamasis baudžiamose bylose (Baudž. teis. įst. 72 str.) ir, žinoma, jų įgaliotiniai.

Taigi, mūsų teisenose nustatyta tokia bylininkų ir liudytojų pareiškimo — apklausimo tvarka. Įsigilinus į ją, tenka pasakyti, kad ji yra gana tobula ir jos reikėtų laikytis. Teismai, kurie jos nesilaiko, laužo teisenų įstatymus ir dažnai užkerta kelią teisingumui surasti. Be to, tiek bylininkams, tiek ir liudytojams padaro nemaža bereikalingų išlaidų. Pasitaiko bylų, kurių bylininkai, atvykę į kito apylinkės teismą dalyvauti liudytojų apklausime, pareiškia, kad jie jau susitaikė ir prašo nutraukti bylą, arba pačiam teismui pasiseka juos sutaikinti. Todėl, jei tokia byla būtų buvusi posėdyje savo apyl. teisme, reikia manyti, tokia pat jos pabaiga būtų buvusi ir tenai, ir tokiu būdu bylininkams nereikėtų važiuoti į kitos apyl. teismą, kuris būna dažniausiai nevisai arti nuo jų gyvenamosios vietos ir tiek jie, tiek ir liudytojai nesugaištų be reikalo laiko ir pan. Kartais taip tenka baigti ne tik civilines, bet ir privataus kaltinimo baudžiamąsias bylas. Pagaliau, esti ir tokių atsitikimų, kada atsakovas, pašauktas į teismą, pirmame posėdyje ieškinio neginčija ir jį pripažįsta, nors čia sušaukti laudytojai, laukdami apklausimo eilės, išsėdėjo salėje net po kelias valandas. Neretai atsakovas tai padaro ir sugrįžus bylai atgal su kitose apylinkėse apklaustų liudytojų parodymais. Panašiai pasitaiko ir su kaltinamuoju, kuris prisipažįsta kaltas pirmame posėdyje, prašo pasigailėti, o jo prisipažinimui atitinkant visas bylos aplinkybes, nereikalingas ir tolesnis bylos tardymas — liudytojų apklausinėjimas ir pan. Be to, neretai ieškovas, atvykęs į teismą, atsisako nuo savo ieškinio, o privataus kaltinimo baudžiamose bylose skundėjas — nuo savo skundo.

Pagaliau, bylose, kuriose bylininkai nesitaiko ar kaltinamasis neprisipažįsta kaltas, pirmučiausia reikėtų išklausyti

jų esminius pareiškimus ir tik po to, kaip ir minėtos teisenos bylą reikalauja, klausinėti liudytojus. Ši aplinkybė yra labai svarbi. Atsakovas ir kaltinamasis, prisiklausę kitame teisme klausinėjamų liudytojų parodymų arba jų parodymus paskaitę, grįžus bylai atgal, gali duoti teismui visai kitokius pareiškimus, nei būtų davę prieš tai, ir tuo pačiu supainioti visą bylą. Todėl neįtikėtina, kad, pradėjus bylą nuo kitur gyvenančių liudytojų apklausimo, visada pasisektų jau ir greičiau baigti. Atrodo, kad tiek teisėtumo, tiek tikslingumo bei teisingesnio bylų išsprendimo sumetimais kiekvieną teismingą bylą reikėtų pirmučiausia skirti į posėdį pas save ir išklausyti bylininkų esminių pareiškimų ir tik po to, esant reikalui, siųsti bylą į kitus teismus ten gyvenantiems liudytojams apklausti. Be to, siunčiant bylą, reikėtų nurodyti nors pačius svarbesniuosius klausimus, kuriuos turėtų išaiškinti klausiamieji liudytojai ir į kuriuos klausinėjąs juos teismas turėtų kreipti daugiau dėmesio. Bendro posakio „bylos aplinkybėms išaiškinti“ dar nepakanka, nes yra svarbesnių ir mažiau svarbių bei nereikšmingų aplinkybių, nors jos taip pat yra bylos aplinkybės ir tiek. Be to, ir tos pačios aplinkybės kiekvienam teismui gali atrodyti nevienodo svarbumo.

Mano įsitikinimu tik ką minėtos teisenos yra griežtai pildytinos.

——/——

N. G. Naividelis.

Substitucija.

Testamentuose dažnai pasitaiko šitokių surikiavimų: 1. Visą savo kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą užrašau savo dukteriai X nuosavybėn, bet, jai mirus, ligi iškils palikimas, arba jai nuo palikimo atsisakius, savo testamentiniu paveldėtoju skiriu savo brolėną Y. 2. Savo žemės ūkį užrašau savo dukteriai L. M. su šiame testamente nurodytais suvaržymais: mano duktė L. M. neturi teisės šio jai užrašomo turto arba jo dalies įkeisti, išnuomoti, parduoti arba kitokiu kuriuo nors būdu nusavinti. Mirus mano dukteriai L. M., užrašomasis turtas tenka nuosavybėn mano dukraitei V.

Pirmesniu pavyzdžiu, t. y., kai pirma paskirtas įpėdinis dėl kurios nors priežasties (mirties, palikimo išsižadėjimo ir pan.) užrašyto jam testamentu turto neįgyja ir palikimas betarpiškai tenka antram testamente paminėtam įpėdiniui, turime paprastą substituciją — *substitutio vulgaris*. Antru pavyzdžiu, kiek jis kalba apie turto užrašymą dukraitei V., mirus testatoriaus dukteriai L. M., kai skiriamas įpėdinis jau pirmo įpėdinio priimtam turtui, kitaip tariant, kai nustatoma tolesnė palikimo perėjimo tvarka kitiems subjektams — turime fideikommissarinę substituciją. Tokiu būdu fideikomisas yra testamentinis surikiavimas, kuriuo įpėdinis, mirdamas, įpareigojamas perduoti kilnojamąjį arba nekilnojamąjį turtą kitam asmeniui, kuris taip pat testamente nurodytas.

Rusų senatas (34/1869; 78/1879; 83/1882; 130/1882; 62/1891), pasirėmęs Civ. st. X t. 1 d. 1011 str. pastaba, nustatė, kad paprasta substitucija leistina, kai fideikommissarinė substitucija „turi būti pripažinta niekinga net ir tuo atveju, kai suinteresuoti asmenys visiškai neiškėlė ieškinio dėl jo panaikinimo įstatymo nustatytų ginčams prieš testamentus pareikšti terminu". Vyr. Tribunolas irgi yra tos nuomonės, kad „Civ. įst. 1011 str. pastaba leidžia įgytinio turto savininkui užrašyti tą turtą, kam jis panorės, bet, įpėdiniui *priėmus* paliktą jam turtą, jo tolesnis paveldėjimas nepriklauso nuo pirmo savininko (testatoriaus) valios". (1928, Nr. 36).

Tačiau Pobedonoscevas (Civ. teisės kursas II t. 476—477 p.) tvirtina, kad fideikommisarinė substitucija neleistina tik tuo atveju, kada turtas užrašomas vienam paskui kito nuosavybėn, bet ne tada, kai turtas užrašomas vienam paskui kito valdyti ir naudotis, nes 1011 str. pastaba galioja tik nuosavybėn užrašomam turtui. Pobedonoscevas šią savo nuomonę dar paremia Valstybės Tarybos 1870 m. kovo 30 d. bar. Frankienės testamento bylos paaiškinimu, kuriuo Frankienės testamentas buvo pripažintas galiojąs, nors juo Frankienė savo dvarą paliko amžinai valdyti savo vyrui, po jo mirties — jos sūnui, o pastarajam mirus bevaikiui — tam tikriems asmenims nuosavybėn, laikydama, kad šitoks surikiavimas neprieštarauja nei Civ. įst. 1011 str. pastabai, nei Civ. įst. 514 str.

Antras pacituotas pavyzdys negali neatkreipti mūsų dėmesio dėl kitų jame paminėtų užrašomojo turto suvaržymų: mano

duktė L. M. neturi teisės šio jai užrašomo turto arba jo dalies įkeisti, išnuomoti, parduoti arba kitokiu kuriuo nors būdu nusavinti...

Kyla klausimas, ar turi galios šitoks testamentinis surikiavimas, varžąs turto savininką pilnai tvarkyti paveldėtą turtą?

Anot Šeršenevičiaus, „testamentiniam įpėdiniui kartu su turtu turi tekti ir nuosavybės teisė į daiktus, priklausančius testatoriui. Nuosavybės teisė įgalina turtą tvarkyti. Todėl testatorius negali atimti įpėdiniui tvarkymo teisės į daiktus, tenkančius jam kartu su turtu. Pardavimas ir įkeitimas yra tvarkymo aktai (541 str.), tvarkymas sudaro būtiną nuosavybės teisės savybę (420 str.), kuris tik įstatymu tegali būti nuo jos atskirtas (542 str.). Iš to aišku, kad tokie testamentai neturi galios".

Tačiau rusų senatas, išnagrinėjęs analoginį klausimą (Sergejevičių ir Filipenko byloje su Jeroševais Nr. 112, 1902.XI.13), prieina priešingą išvadą: Civ. įst. X t. 1 d. 420 straipsniu, nuosavybės teisė yra civilinių įstatymų nustatyta tvarka įgyta valdžia išimtinai ir nepriklausomai nuo kitų žmonių valdyti, naudoti ir tvarkyti turtui. Vadinasi, nuosavybės teisė susideda iš trijų atskirų teisių: valdymo, naudojimo ir tvarkymo (rikiavimo). Įstatymas , tačiau, atskiria pilną nuosavybės teisę į turtą nuo nepilnos nuosavybės teisės. Civ. įst. 423 straipsniu nuosavybės teisė yra pilna, kai valdymas, naudojimas ir tvarkymas yra susiję su turto įtvirtinimu vienam asmeniui, be jokio dalyvavimo iš šalies. Bet kai nuosavybės teisė naudojimo, valdymo arba tvarkymo atžvilgiu yra apribota kitų žmonių teise į tą patį turtą, kai nuo nuosavybės teisės atskiriama valdymo ir naudojimo arba tvarkymo teisė, tai, 432 straipsniu, toji nuosavybės teisė yra nepilna.

Pacituotųjų straipsnių prasmė rodo, kad nuosavybės teisė į turtą gali būti apribota ir jo tvarkymo atžvilgiu nenustodama dėl to savo esminės reikšmės. Civ. įst. 541 straipsniu tvarkymo teisė, sujungta su nuosavybės teise, įgalina turtą nusavinti ir atiduoti jį kitam naudoti nuomos, paskolos ir kitų sutarčių pavidalu.

Sekant nurodyto straipsnio turiniu, turto pardavimo ir įkeitimo teisė nėra vieninteliai tvarkymo teisės padariniai, ka-

dangi savininkas gali tą teisę įvykdyti kitokiais būdais, sakysime, sutvarkyti turtą mirties atsitikimu. Iš šio įstatymo nurodymų, taip pat iš Civ. įst. 1010 ir 1011 straipsnių, reikia prieiti išvadą, kad testamentiniai surikiavimai gali suvaržyti įpėdinius įkeisti ir nusavinti turtą, tekusį jiems testamentu nuosavybėn.

Kad nuosavybės teisė nustoja dėl minėtų suvaržymų savo prasmės, eina taip pat iš to, kad, Žemės reformos įstatymo pakeit. (Vyr. Žin. 456/3170) 38 ir 43 straipsniais, gautoji nuosavybėn žemė, ligi bus sumokėta už ją valstybei skola (išperkamieji mokesčiai), negali būti perleista, įkeista (išskyrus Žemės Banką), padalinta, apsunkinta arba išnuomota be Žemės Ūkio Ministerijos leidimo, o sumokėjus arba gavus žemę be išperkamųjų mokesčių, ligi išeinant 10 metų nuo žemės perleidimo dokumentų gavimo, ji gali būti perleista į kitas rankas, tik Žemės Ūkio Ministerijai leidus.

—/—

V. Burkevičius

Ipotekinių ir neipotekinių aktų darymas ir paliudijimas.

1936 m. Ipotekos įstatymui (V. Ž. 560, §§ 256—296) pradėjus veikti nuo 1938. I. 1, atitinkami jo straipsniai, tačiau, turėjo būti įgyvendinami kiek vėliau. Ipotekos įstatymo įvedamieji ir pereinamieji nuostatai paliko senąją tvarką: ipotekiniams aktams 8 mėnesius ir neipotekiniams — vienerius metus (§§ 8—9), o vėliau (V. Ž. 615, 617) šį pereinamąjį laiką dar pailgino: atitinkamai — dvejiems ir ketveriems metams. Taigi, dėl nurodytų pratęsimų iki 1940 ir 1942 m. ipotekos įstaigoje jokios ligšiolinės notarų funkcijos neatliekamos. Kodėl taip padaryta ir kaip manoma tvarkytis ateityje jau nebe laikinai, o nuolat, niekas aiškiai ir įtikinamai nėra pasakęs. Nežinia taip pat, kodėl aktai ir kiti raštai bus pradėti daryti ne vienu laiku ipotekos įstaigoje. Reikalas yra opus, ir dėl visos eilės priežasčių, manau, netrukus susilauksime gyvų šia tema diskusijų.

Rusų „Votčinnyj Ustav“ projekto žymi įtaka mūsų 1936. XI. 30 Ipotekos įstatymui teisininkui yra gerai žinoma. Ilgo (1859—1906 m) ne vieno, o kelių tokių rusų sumanymų, darbo rezultatas — galutinis „Votčinnyj Ustavo“ projektas, — nors 1906 m. ir buvo jau Rusijoje pateiktas parlamentui svarstyti, tačiau įstatymu jam virsti neteko.

Tuo projektu, ipotekos įstagų knygų vedėjui („chranitel votčinnych knig“) suteikta teisė rašyti už taksa nustatytą atlyginimą žemės nuosavybės teisių perleidimo, ar suvaržymo aktus, kuriuos, eidamas tiesiogines savo pareigas, vėliau įrašo į ipotekos knygas. Dėl šio principo, įstatymo proejktą beruošiant, rusų teisinikų ir notarų daug ginčytasi.

Įstaigos vedėjas numatoma buvo skirti caro paliepimu iš vietos apygardos teismo narių su 2.500 rublių alga ir spiecialiu penkmečio 500 rubl. priedu. Knygų vedėjas galėjo būti aukštojo teisių mokslo ir nebaigęs, bet išlaikęs tam nustatytus egzaminus. Jis buvo skiriamas Teismo Rūmų pirmininko įsakymu, vietos apygardos teismo pirmininkui pristačius. Tarnybine savo kategorija jis prilyginamas Teismo Rūmų sekretoriui ir gauna 1500 rb. algą metams, su papildomu atlyginimu pagal taksą iš ipotekos įstaigos rinkliavų. Iš įstatymo projekto motyvų matyti, kokia didelė reikšmė duodama čia tai aplinkybei, kad ipotekos įstaigos tarnautojai būtų tinkamai materialiai aprūpinti. Knygų vedėjui skiriamas padėjėjas, apygardos teismo pirmininko įsakymu, su 1200 rubl. metinio atlyginimo.

Apie mūsų dabartinį ipotekos knygų vedėją, jo kompetenciją, santykius su įstaigos vedėju — ipotekos teisėju — ir kvalifikacijas kalba 1936 m. Teismų santvarkos įstatymo pakeitimas (V. Ž. Nr. 559) 288^{2-3}, 288^{6} §§.

Ipotekos knygų vedėjui dėl cenzo ir stažo pas mus dabar statomas maždaug tas pats vienas reikalavimas, būtent: kad jis „moka taisyklingai rašyti aktus ir vesti ipotekos knygas“. Jis atsako už raštinės darbo tvarką vienas. Atlyginimo atžvilgiu ipotekos įstaigų priešakyje stovintieji atsakingieji asmenys medžiagiškai žymiai menkiau aprūpinti (provincijoje knygų vedėjas — IVa ir Kaune Va kotegorijos), t. y., algos mėnesiui gauna: Kaune 380 ir apskrities mieste — 340 lt. Apie papildomą atlyginimą knygų vedėjui už aktų rašymo darbą mūsų ipotekos įst. nieko nesako. Dabartine savo tarnybine padėtimi mūsų ipotekos knygų vedėjai ne be pagrindo nusiskundžia. Visos

ipotekos įstaigos vedėjas — apylinkės teisėjas — materialiai iš kitų teisėjų neišskirtas; jo darbas, matyti, nelaikomas nei sunkesniu, nei turinčiu kokias ypatingas savybes, palyginus su normaliu jurisdikcijos darbu. Gyvenimas čia, be abejo, įneš savo korektyvas, ir mums teks atidžiau pažvelgti į „Votčin. ustavo" projekto autorių samprotavimus.

Nekilnojamojo turto nuosavybės teisių perleidimo ar suvaržymo aktai, Rusų projektu, daromi vietos ipotekos įstaigose, kitaip jie neturi galios. Tai pageidaujama daryti šiais sumetimais:

1) aktą sudaryti reikia mažiau laiko ir išlaidų; aktai surašomi ir įtraukiami į ipotekos knygas greitai vienoje vietoje;

2) žinių rinkimas apie turto sudėtį, nuos. teisių aprėžimus, skolas ir t. t. atliekamas vietoje ir neatidėliojant;

3) visas akto sudarymo darbas eina, betarpiškai matant ipotekos knygos užrašus, ir todėl klaidų, pasivėlinimų, praleidimų ir pan. nebegali būti, kaip tai kartais atsitinka, surašant aktą pas notarą, kada nuo surašymo iki įtraukimo negali nepraeiti kiek ilgesnis laikas;

4) labai retai ipotekavimui gali atsirasti kliūčių, nes: a) ipotekos įstaigos tarnautojai skiriami atsakingi savo darbo žinovai, kurie dirba griežtoje priežiūroje; b) akto dalyviai rašymo metu bet kokioms abejonėms gali iš anksto dėl to kreiptis į įstaigos vedėją, nuo kurio priklauso to akto ipotekavimas, ir tuojau gauti visus reikalingus nurodymus;

5) užkertamas kelias įvairiems suklastojimams bei sukčiavimams (pvz., visai nesamo kartais natūroje ar svetimo turto perleidimas ir pan.), nes apskrities ipotekos įstaigos nuolatiniai tarnautojai dažnai apie savo apskrities ribose esamus žemės ūkius žino ir jų savininkus asmeniškai pažįsta;

6) savaime beveik neįmanomi ginčai ir abejonės dėl skolų atlyginimo eilės bei pirmenybės: pati aktų rašymo eilė čia gali jau turėti visada lemiamos reikšmės.

Nepatogią šią aktų rašymo tvarką įstatymo projektas randa tik, kad dabar savininkas turėsiąs akto sudarymo reikalu būtinai atvykti (ar įgaliotinį siųsti) į tos apskrities ipotekos įstaigą, kur parduodamoji žemė yra.

Projektą ruošiant, buvo kilęs ir toks sumanymas, kad pirkimo-pardavimo aktai rašomi ir toliau, sena tvarka, pas notarus, bet akto dalyviams leidžiama per 10 metų pateikti jį ipotekos

įstaigai įtraukti į knygas. Vėliau tai buvo atmesta; klaidingai ūkininkai dažnai, esą, mano, jog kiekvienas įstaigoje parašytas aktas jau turi galią, arba jie yra linkę vengti ipotekuotis, apeiti pošlinų mokėjimui, arba tuo būdu duodamas galimumas nesąžiningiems žmonėms išnaudoti pirkėjus, parduodant vieną objektą kelis kartus ir t. t.

Latvijoje nuo 1938 m. pradžios veikia 1937. XII. 16 notarų įstatymas ir 1937. XII. 23 žemės knygų įstatymas, iš kurių matyti, kad rusų projekto nuostatas dėl aktų rašymo ipotekos įstaigoje nebuvo įgyvendintas. Aktus ten rašo notarai, o ipotekos įstaigoje jie įrašomi į žemės knygas įstaigos viršininko ir sekretoriaus pasirašomais nutarimais ir specialiais įrašais dokumentuose. Prieš pasaulinį karą buv. Baltijos gubernijose ipotekos skyrių sekretoriams įstatymu buvo leista rašyti aktus (Not. įst., XVI t. I d., 295 str.), ir jie šia savo teise plačiai naudojosi. Okupacijos metu šios savo privilegijos jie buvo nustoję ir neatgavo jos Latvijoje .

Estijoje, pasibaigus vokiečių okupacijai, aktai buvo vėl pradėti rašyti ipotekos įstaigose ir rašomi iki šiol, kaip ir rusų valdžiai iki 1915 m. ten esant. Tačiau šia tvarka, atrodo, nėra patenkinti. 1938 m. spalių pabaigoje įvykusioje Taline pirmoje Baltijos valstybių notarų konferencijoje, kur dalyvavo ir Lietuvos notarai, iš vieno Estijos notaro ten skaityto referato buvo gautas savotiškas, žymių trūkumų turįs ir reformų laukiąs, estų notariato santvarkos ir veikimo vaizdas. Ipotekos įstaigų sekretorių aktų rašymo darbas einąs normalinėje konkurencijoje su notarais, atimąs iš jų laiko tiesioginėms jų pareigoms eiti ir dėl tinkamos priežiūros stokos paliekamas be reikalingos kontrolės. Notarų, kurių skaičius pranešė 50, podėtis ten iš viso esanti gana sunki. Tačiau šios paviršutinės žinių nuotrupos apie Estijos notariatą neleidžia mums čia daryti kokių rimtesnių išvadų. Mes čia konstatuojame vieną kitą kaimyninių valstybių teisinio gyvenimo faktą. Kol kas užtenka žinoti, jog nevisur dabar ipotekos įstaigose aktai rašomi, o ten, kur tai daroma — tų rezultatų nematyti, kurių rusų „Votčinnyj Ustavo" projektu tikėtasi susilaukti. Įdomu šia proga pasiteirauti, ar daroma kas konferencijos dalyvių pareikštam pageidavimui realizuoti, kad būtų suvienodinta notariato sritį liečią Estijos, Lietuvos ir Latvijos įstatymai.

——/——

Apžvalga.

Teisininkų Draugijos Valdyba 1939 metų gegužės mėn. 3 d. nutarė: už du geriausius straipsnius, paskelbtus 1939 m. „Teisėje", skirti dvi premijas — vieną 250 Lt, kitą 150 Lt.

—/—

Projektas.

Metrikacijos įstatymas.*)

PIRMASIS SKYRIUS

1. Įvedamieji nuostatai.

1

Kiekvienas gimimas, jungtuvės ir mirimas šio įstatymo nurodyta tvarka įrašomas į metrikų knygas.

Tie įrašai vadinami metrikomis.

2

Miestas ir valsčius sudaro atskirą metrikinę apylinkę.

3

Metrikas surašo: miestuose — burmistrai, valsčiuose — viršaičiai.

Tas pareigas einantį burmistrą pavaduoja miesto sekretorius, viršaitį — valsčiaus sekretorius.

Didesniuose miestuose miesto valdyba gali paskirti valdybos narį arba tam tikrą valdininką metrikų knygoms rašyti.

4

Metrikinės apylinkės vedėju gali būti tik išėjusis ne mažiau kaip 6 metų pradžios mokyklos kursą arba kitą tolygų mokslą.

5

Lietuvos piliečiai, gyvenantieji užsieny, savo gimimo, jungtuvių ir mirimo metrikas surašo arba pas Lietuvos vyriausybės diplomatinį atstovą ar tarnybos konsulą, kurie šioje srityje veikia bendrais pagrindais, kaip metrikacijos vedėjai, arba — vietos metrikacijos įstaigose tų kraštų įstatymų tvarka.

6

Užsieny vietos metrikacijos įstaigose surašytos metrikos drauge su jų vertimu į lietuvių kalbą pateikiamos Lietuvos diplomatiniam atstovui ar tarnybos konsului patvirtinti ir nusiųsti atatinkamoms Lietuvos metrikacijos įstaigoms įtraukti į metrikų knygas. Jei įrašomojo gyvenamoji vieta nežinoma, tai metrikas ir jų vertimas siunčiami Kauno miesto metrikinės apylinkės vedėjui.

Lietuvos diplomatinis atstovas arba tarnybos konsulas savo parašu patvirtina, kad dokumentas surašytas pagal vietos įstatymus.

---

*) Išžiūrėtas Valstybės Tarybos Civilinės Teisės Komisijos narių J. Vileišio, J. Danausko, J. Bylos ir V. Čapo.

7

Gimus kūdikiui arba asmeniui mirus laive, kuris plaukioja su Lietuvos vėliava, laivo kapitonas gimimą ar mirimą įrašo į laivo dienoraštį, sužymėdamas jame visas šio įstatymo reikalaujamas žinias. Dienoraščio įrašą pasirašo laivo kapitonas ir du liudytojai.

Laivo kapitonas, laivui įplaukus į svetimos valstybės uostą, savo įrašo nuorašą išsiunčia artimiausiam Lietuvos tarnybos konsului gimimo ar mirimo metrikoms surašyti, o įplaukus į Lietuvos valstybės uostą — Kauno miesto metrikinės apylinkės vedėjui.

8

Romos katalikų ir stačiatikių bažnyčių parapijų klebonai, evangelikų - liuteronų ir evangelikų - reformatų tikybų parapijų dvasininkai, vidaus reikalų ministro paskirti žydų metrikacijos punktų rabinai, atlikdami krikšto, apipiaustymo ar kitas tikybines apeigas, susijusias su gimimu, jungtuvėmis ar mirimu, surašo gimimo, jungtuvių ir mirimo aktus, jei prieš tai dėl sakytų aplinkybių metrikos nebuvo surašytos.

Ministrų Taryba gali leisti ir kitoms bažnyčioms bei tolygioms tikybinėms organizacijoms gimimo, jungtuvių ir mirimo aktus rašyti.

9

Nurodytų tikybinių organizacijų dvasininkai gimimo, jungtuvių ir mirimo aktus surašo, vadovaudamiesi metrikams rašyti taisyklėmis, jei šio įstatymo nėra kitaip nustatyta.

10

Dvasininkų surašytų aktų vienas egzempliorius tuojau siunčiamas atitinkamam metrikacijos vedėjui, kad įtrauktų jį į metrikų knygas.

2. Metrikų knygos ir jų rašymo tvarka.

11

Kiekviena metrikinė apylinkė turi šias atskiras knygas: 1) gimimo metrikų knyga, 2) jungtuvių metrikų knygą, 3) mirimo metrikų knygą.

Kiekviena tų knygų rūšis yra rašoma dviem to pačio turinio egzemplioriais, vienodais įrašymo numeriais ir vienodu lapų skaičiumi.

12

Metrikų knygos vienas egzempliorius visą laiką saugojamas metrikinėje apylinkėj, o kitas egzempliorius perduodamas apskrities ipotekos teisėjo archyvui.

Lietuvos vyriausybės diplomatinis atstovas ar tarnybos konsulas užsieny surašytų metrikų antruosius egzempliorius ta pat tvarka siunčia Kauno Apskrities Ipotekos Teisėjo Archyvui.

13

Šio įstatymo nurodytos tikybinės organizacijos turi šias atskiras knygas: 1) gimimo aktų knygą, 2) jungtuvių aktų knygą, 3) mirimo aktų knygą.

Gimimo, jungtuvių ir mirimo aktų vienas egzempliorius įrašomas knygoje, o kitas egzempliorius — atskirame lapelyje.

14

Aktų knygos visą laiką saugojamos bažnyčių parapijose, o atskirieji lapai su įrašytomis jose žiniomis perduodami metrikacijos vedėjui.

15

Metrikų knygas, aktų knygas ir atskirus lapelius paruošia Vidaus Reikalų Ministerija ir iš anksto nusiunčia metrikinių apylinkių vedėjams ir nurodytų tikybinių organizacijų dvasininkams.

Metrikų knygų ir atskirų lapelių pavyzdžiai jungiami prie šio įstatymo.

16

Metrikų ir aktų knygų visi lapai sunumeruojami ir perveriami raišteliu. Vidaus Reikalų Ministerijos valdininkas savo parašu ir valstybiniu atspaudu tvirtina kiekvienoje knygoje esamą lapų skaičių.

Knygos turi būti aptaisytos ir jų viršuje pažymėta knygos pavadinimas, įstaiga, kurioj ji yra vedama, metai.

17

Metrikų knygos valsčių viršaičiams ir miestų burmistrams, o aktų knygos ir atskiri lapeliai bažnyčioms duodami nemokamai.

18

Metrikų vedėjas metrikas surašo pats aiškia rašysena, neištrindamas, neišskusdamas, netaisydamas, nerašydamas tarp eilučių, nepalikdamas tuščių vietų. Teksto žodžiai negali būti trumpinami.

Dienos valandos žymimos 0—24. Gimimo data ir laikas, mirimo data ir laikas ir jungtuvių data turi būti rašomi žodžiais.

19

Metrikų vedėjas negali surašyti metrikų sau pačiam, savo sutuoktiniui arba giminei ligi antro laipsnio.

20

Metrikos į metrikų knygas yra rašomos iš eilės, viena po kitos ta tvarka, kuria laiko atžvilgiu pranešama apie gimimą, jungtuves ir mirimą. Kiekvienų metų metrikų numeraciją pradedama iš naujo.

Jei reikalinga įrašyti žinia nėra žinoma, apie tai pažymima tekste.

Atitinkamose vietose nereikalingi spausdinto teksto žodžiai išbraukiami.

Likusios tuščios vietos perbraukiamos brūkšniu.

21

Metrikos rašomos lietuvių kalba. Pavardė ir vardas rašoma taip, kaip tariama lietuviškai. Pareikalavus, pavardė ir vardas skliausteliuose įrašomi lotynų raidėmis taip, kaip yra nurodyta svetimąja kalba surašytuose dokumentuose.

22

Pranešėjai, liudytojai ir kiti dalyviai metrikų knygose pasirašo lietuviškai. Lietuvių kalbos nemokantieji pasirašo savo gimtąja kalba. Tuo atveju metrikinės apylinkės vedėjas svetima kalba parašytą pavardę parašo lietuviškai.

23

Į metrikų knygas rašomi dalykai, kurie yra nurodyti Metrikacijos ir kitų įstatymų, ir tai, kas atitinka metrikų paskirtį. Metrikų vedėjas, pranešėjai, liudytojai ir kiti dalyviai negali nieko savo pridėti ar paaiškinti.

24

Metrikose pažymimi sudarymo metai, mėnuo ir diena, nustatomasis įvykis, to įvykio metai, mėnuo, diena, valanda (gimimo ir mirimo) ir vieta,

pranešėjų, liudytojų vardai, pavardės, amžius, gyvenamoji vieta, žiniai įrašyti atsiųstų dokumentų pavadinimas ir data.

25

Metrikos įrašomos į knygas tos apylinkės, kurioje įrašomasis gimė, susituokė arba mirė, arba kurioj buvo atliktos krikšto bei kitos, susijusios su gimimu, jungtuvėmis arba mirimu tikybinės apeigos, arba kurioje nuolat gyveno mirusis, gimusiojo motina arba vienas iš jaunavedžių.

26

Metrikos surašomos iš pranešėjų arba liudytojų žodžių, iš nurodytų tikybinių organizacijų sudarytų aktų, iš valstybės bei visuomenės įstaigų atsiųstų dokumentų.

27

Metrikų sudarymo liudytojais gali būti asmens, ne jaunesni kaip 21 metų amžiaus.

28

Metrikos surašomos tuojau, kai pranešama apie kūdikio gimimą, kieno jungtuves arba mirimą.

Dvasininkai surašo gimimo, jungtuvių ir mirimo aktus, prieš atlikdami tikybines apeigas.

29

Metrikų vedėjas, surašęs metriką iš pranešėjo žodžių, perskaito jos turinį visiems akto dalyviams ir tatai pažymi prieš parašus akto gale.

Jei akto dalyviai nesupranta lietuvių kalbos, metrikų turinys išverčiamas į jiems suprantamą kalbą.

30

Gimimo, jungtuvių ir mirimo metriką pasirašo metrikų vedėjas, liudytojai ir kiti asmens, kurie dalyvavo tą aktą sudarant.

Jungtuvių akte žmona pasirašo jungtuvėmis gaunama pavarde, prie kurios gali pridėti savo mergautinę pavardę.

Apie metrikų surašymo dalyvio nesugebėjimą arba atsisakymą pasirašyti pažymima akte.

31

Jei metrikos surašomos iš įstaigų raštiško pranešimo, teismo nutarimo arba iš tikybinės organizacijos sudaryto akto, tai tokias metrikas pasirašo tik metrikų vedėjas, pažymėdamas pastabos skiltyse dokumentus, pagal kuriuos metrikos sudarytos.

Gimus kūdikiui arba kam mirus kalėjime, bepročių namuose arba nervų ligoninėj, įstaigos rūšis ir pavadinimas metrikose nenurodomi.

32

Metrikinės apylinkės vedėjas metrikas, o bažnyčios bei kitos tolygios tikybinės organizacijos gimimo, jungtuvių arba mirimo aktus surašo nemokamai.

33

Metrikacijos vedėjo surašyta metrika jos nustatomai aplinkybei turi visišką įrodomąją galią, nebent nustatyta tvarka būtų sugriautas padarytų įrašų tikrumas.

34

Kasmet gruodžio 31 dieną po paskutiniais tų metų įrašais abiejuose knygų egzemplioriuose pažymima: „..... lape Nr. .... pažymėtas įrašas ..... metais yra paskutinis. Abu metrikų egzemplioriai tolygūs". Žemiau eina data, metrikų vedėjo parašas ir ant jo parašo valstybinis antspaudas.

Jei kalendorinių metų pabaigoje metrikų knyga nėra prirašyta iki galo, tai pirmasis kitų metų įrašas įrašomas kitame po užbaigiamojo pažymėjimo lape. Palikta tuščia vieta ištrižai perbraukiama.

35

Užbaigdamas metrikų knygą, metrikų vedėjas paskutiniame jos lape įrašo: „..... m. ..... d. Nr. ..... pažymėtas įrašas yra paskutinis šios knygos įrašas. Tęsinys yra knygoje Nr. ...., kuri pradedama ..... metų Nr. .....". Paskui eina data, metrikų vedėjo parašas ir ant jo parašo valstybinis antspaudas. Tas pažymėjimas įrašomas į paskutinę tuščią knygos skiltį, išbraukiant spausdinto teksto žodžius.

Užbaigta metrikų knyga ne vėliau kaip per septynias dienas perduodama saugoti apskrities ipotekos teisėjo archyvui, o Lietuvos vyriausybės diplomatinio atstovo ar tarnybos konsulo užbaigta knyga perduodama Kauno Apskrities Ipotekos Teisėjo Archyvui.

36

Naujai pradedamos knygos pirmajame puslapyje prieš pirmąjį įrašą pažymima: „Šioje metrikų knygoje yra tęsiami įrašai knygos Nr. ...., kurioje surašytos metrikos nuo ..... m. Nr. .... ligi ..... m. Nr. ....". Paskui eina data, metrikų vedėjo parašas ir ant jo parašo valstybinis atspaudas.

37

Prie kiekvienos metrikų knygos yra sudaromas asmenų sąrašas, kuriame abėcėlės tvarka įrašomos pavardės ir vardai ir jų įrašų numeriai.

Žinios į abiejų sąrašų egzempliorius įrašomos tą pačią dieną, kurią yra surašomos metrikos.

Jei žinios apie gimimus arba mirimus gautos ne tais metais, kuriais kas gimė ar mirė, tai jos įrašomos į abiejų metų sąrašus.

38

Įvairūs dokumentai, kuriais metrikos buvo sudarytos arba pakeistos, įrašius į juos atitinkamus pažymėjimus, prijungiami prie antrojo metrikų knygos egzemplioriaus.

3. Metrikų taisymas ir pakeitimas.

39

Metrikas taisyti ar papildyti yra leidžiama prieš pasirašant metriką arba tikybinės organizacijos aktą. Apie pataisymą ar papildymą pažymima nurodytų dokumentų gale.

Jei metrikos yra surašytos, bet jų antrieji egzemplioriai dar neišsiųsti į apskrities ipotekos teisėjo archyvą, tai jas taiso metrikinės apylinkės vedėjas, iš naujo jas surašydamas taisomų metrikų dalyvių akivaizdoje. Visi dalyviai metrikose pasirašo.

40

Metrikoje pasirašytas žinias pakeisti arba papildyti gali reikalauti metrikinės apylinkės vedėjas, priežiūros organai ir metrikų dalyviai.

Pačios pataisos taip turi būti atliekamos, kad perbraukti klaidingai arba be reikalo parašyti žodžiai būtų išskaitomi. Teismo arba priežiūros organų įsakymu padaryta pataisa įrašoma pastabos skiltyje.

41

Be to, metrikų knygos pastabos skiltyje įrašoma:

1) gimimo metrikų knygoje — nevedybinių vaikų įteisinimas, pripažinimas, priteisimas, o taip pat ir vedybinio vaiko teisių atėmimas, svetimų kūdikių įsūnijimas;

2) mirimų metrikų knygoje — atsiradimas paskelbtojo nežinia kur dingusiu ar paaiškėjimas, kad metrikoje įrašytasis mirusiu yra gyvas;

3) jungtuvių metrikų knygoje — jungtuvių nutraukimas, persiskyrimas.

Nurodytus pakeitimus įrašius, rašoma data ir metrikų vedėjas pasirašo.

42

Visais kitais atvejais, be nurodytų 39 ir 40 straipsniuose, metrikos keičiamos arba papildomos tik teisėnų įstatymų nurodyta tvarka.

43

Metrikų knygų papildymai ar pakeitimai įrašomi abiejuose metrikų knygos egzemplioriuose prie įrašų, kuriuos jie liečia, arba įrašomi atskiru numeriu, nurodant pirmesnio pakeistojo įrašo numerį.

Pirmuoju atveju į metrikų knygą anksčiau įrašyto akto pastabos skiltyje pažymima, kuriuo dokumentu pasirėmus papildyta, antruoju atveju — perbraukiamos pirmiau surašytos metrikos, perbrauktųjų metrikų paraštėje pažymint, kur ir kada yra surašytos naujosios metrikos, o naujai surašyto akto pastabos skiltyje nurodomas pakeistojo akto numeris.

Jei antrasis metrikų knygos egzempliorius yra nusiųstas saugoti į apskrities ipotekos teisėjo archyvą, tai metrikinės apylinkės vedėjas, įrašęs papildymus bei pakeitimus į pirmą metrikų knygos egzempliorių, tą pataisą liečiantį teismo nutarimą ar kitą kurį oficialų dokumentą siunčia apskrities ipotekos teisėjo archyvui įrašyti į antrąjį knygos egzempliorių.

4. Metrikų nuorašai ir išrašai.

44

Metrikų nuorašus ir išrašus duoda arba apskrities ipotekos vedėjas, arba metrikų vedėjas.

45

Gimimo, jungtuvių ir mirimo metrikų nuorašus ir išrašus gali gauti tas, kieno padėtį metrikos liečia, jo sutuoktinis, jo aukštutiniai ar žemutiniai giminės, jo globėjas, valstybės bei savivaldybės organai.

Kiekvienas kitas asmuo gali gauti metrikų nuorašus ir išrašus, tik įrodęs, kad jam jų reikia.

46

Metrikos išraše pažymimas vardas, pavardė, šeiminė padėtis, gimimo arba mirimo data ir vieta, jungtuvių data ir vieta, antrojo sutuoktinio tėvo ir motinos vardas ir pavardė.

Paskui rašoma išdavimo data, pasirašo metrikų vedėjas ir dedamas antspaudas.

47

Už išduodamąjį metrikos liudijimą imamas vidaus reikalų ministro nustatytas mokestis.

Neturtingieji nuo to mokesčio atleidžiami.

Valdžios ir savivaldybės įstaigos nurodytos raštinės rinkliavos nemoka.

48

Metrikų knygos pastabos skiltyje pažymima metrikų nuorašo ar išrašo išdavimo laikas ir numeris.

49

Apie gimimą, jungtuves ar mirimą metrikinės apylinkės vedėjas finansų ministro nustatyta tvarka ir laiku praneša Centraliniam Statistikos Biurui.

5. Priežiūros organai.

50

Metrikinių apylinkių vedėjų ir bažnyčių bei kitų tolygių tikybinių organizacijų metrikų vedimo srities darbą nuolatos prižiūri apskrities ipotekos vedėjas, o tos priežiūros vykdymą bei jos tvarką nustato apygardos teismo prokuroras.

51

Apskrities ipotekos vedėjas tikrina užbaigtą metrikų knygą pagal jos antrąjį egzempliorių, saugojamą metrikinėj apylinkėj, ir patikrinimo išvadas surašo į kiekvieną iš tų knygų.

Metrikų knygos įrašuose pastebėti balti protarpiai, pataisymai, papildymai, kurie yra atlikti prasilenkiant su šio įstatymo 39—43 str. str. tvarka, o taip pat metrikų knygų sužalojimai bei kita netvarka pažymimi patikrinimo protokole.

52

Apygardos teismo prokuroras savo apygardos ribose daro metrikų knygų ir tikybinių organizacijų aktų knygų nepaprastas revizijas.

53

Vykdydami pavestą priežiūrą, apygardos teismo prokuroras ir apskrities ipotekos vedėjas gali reikalauti žinių ir paaiškinimų, gali duoti nurodymų, o taip pat įsakyti, kad pastebėta netvarka būtų pašalinta.

54

Skundus dėl metrikų vedėjų veiksmų sprendžia apskrities ipotekos vedėjas, o skundus dėl apskrities ipotekos vedėjo nutarimų bei kitų jo veiksmų sprendžia apygardos teismo prokuroras.

ANTRASIS SKYRIUS.

Gimimo metrika.

55

Apie kūdikio gimimą pranešama metrikinės apylinkės vedėjui ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo gimimo dienos.

56

Apie kūdikio gimimą turi pranešti santuokinis tėvas; jei jo nėra arba jei jis negali to atlikti, tai turi pranešti buvę prie gimimo arba turintieji savo priežiūroje kūdikį asmenys ir, pagaliau, kūdikio motina.

Metrikų vedėjui pareikalavus, pranešimas apie naujagimį turi būti patvirtintas liudytojų.

57

Apie gimusįjį prieglaudoje, ligoninėje arba kitoje tos rūšies įstaigoje praneša tų įstaigų viršininkai arba naujagimio tėvai, pateikdami nurodytos įstaigos liudijimą.

Prieglaudos vedėjas praneša ir apie atiduotus jo įstaigai auginti kūdikius, jei ligi tol jie nebuvo įrašyti į metrikų knygas.

58

Privatūs asmens apie gimusį kūdikį praneša žodžiu. Tačiau nevedybinio kūdikio tėvas gali įgalioti kitą asmenį tai padaryti.

Einąs savo pareigas gydytojas, o taip pat įstaigos viršininkas apie gimimą praneša raštu.

59

Metrikų vedėjas praneša atitinkamiems teismo arba administracijos organams apie pavėlavusiuosius suteikti kūdikio gimimo žinias.

Jei tarp kūdikio gimimo ir jo įrašymo į metrikų knygas yra praėję daugiau kaip šeši mėnesiai, tai metrikų vedėjas, be to, turi atsiklausti priežiūros organus dėl gimimo metrikų surašymo sąlygų.

60

Be 24 str. nurodytų žinių, į gimimo metrikus įrašoma: a) kūdikio lytis, pavardė, vardas arba vardai; b) tėvo pavardė ir vardas; c) motinos mergautinė pavardė ir vardas; d) motinos ir tėvo verslas, gyvenamoji vieta.

Dauginukams metrikai rašomi kiekvienam skyrium, pažymint, kuris iš jų pirmiau gimė.

61

Nevedybinio kūdikio metrikoje įrašoma tik motina. Nevedybinio kūdikio tėvas metrikų įraše nurodomas tik tuo atveju, jei jis pats atvyksta ir pareiškia, kad yra naujagimio tėvas, arba jei metrikų vedėjui pateikiamas notaro patvirtintas raštas dėl nevedybinio kūdikio pripažinimo.

62

Apie nevedybinio kūdikio pripažinimą metrikų vedėjas praneša tėvo gyvenamosios vietos valsčiaus viršaičiui arba miesto burmistrui, kūdikio motinai, vaikui ir, jei kūdikis yra miręs, jo žemutinės eilės giminei.

63

Savivaldybių organai ir privatūs asmens per tris mėnesius nuo gavimo žinios apie pripažinimą gali pareikšti metrikų vedėjui savo atsikirtimus dėl nevedybinio kūdikio pripažinimo. Pareiškime nurodoma, kad pripažinusis nėra kūdikio tėvas, arba kad pats pripažinimas gali pakenkti kūdikio reikalams.

64

Iškeltą ginčą dėl kūdikio pripažinimo sprendžia teismas.

65

Nevedybinio kūdikio metrikos pastaboje pažymima, kad dėl pripažinimo, atlikto nustatytu laiku, nepareikšta prieštaravimų, arba teismo nutarimas dėl iškelto ginčo.

66

Iš svetimavimo arba kraujomaišos gimusio kūdikio tėvas į metriką neįrašomas.

67

Metrikuose pažymima, ar kūdikis yra vedybinis, nevedybinis, ar nevedybinio tėvo pripažintas.

68

Metrikuose kūdikis įrašomas tėvo pavarde; jei tėvas metrikuose nenurodomas — motinos gimtąja pavarde.

69

Kūdikiui vardą parenka tėvas ir jo vietoje motina.

Atiduotiems į prieglaudas arba privatiems asmenims auginti kūdikiams vardus parenka prieglaudų vedėjai arba jų augintojai.

Duodamieji vardai turi būti padorūs, nejuokingi ir neįtarią trečiųjų asmenų.

70

Radusieji pamestinį kūdikį atiduoda policijai, kuri surašo tuo reikalu protokolą, pažymėdama pamestinuko spėjamą amžių, lytį, ypatingas kūno žymes, surastus prie jo daiktus ir dokumentus, įstaigą arba privatų asmenį, kuriems kūdikis atiduodamas auginti.

71

Be kitų žinių, pamestinuko gimimo metrikoje nurodoma jo suradimo laikas ir spėjamas amžius. Metrikoje įrašomos vėliau gautos žinios, liečią pamestinuko gimimo laiko ir vietos, panaikinus jo suradimo įrašus.

72

Atskirai surašomos kūdikio gimimo ir mirimo metrikos, jei jis miršta prieš surašant metrikus.

TREČIASIS SKYRIUS.

Jungtuvių metrikai.

73

Teisėjas arba dvasininkas, atlikę jungtuvių apeigas ir surašę jungtuvių aktą, vieną tų aktų egzempliorių ne vėliau kaip per 3 dienas nusiunčia metrikų vedėjui tos apylinkės, kurioje įvyko jungtuvės.

74

Be žinių, nurodytų 24 str., jungtuvių metrikoje pažymima: a) kas ir kada sudarė jungtuvių aktą; b) sutuoktinių vardai, pavardės, gimimo vieta ir laikas, verslas, gyvenamoji vieta, pilietybė; jei vienas iš jų pirmiau buvo vedęs, — pažymima, ar yra našlys ar persiskyręs; c) sutuoktinių tėvų var-

dai ir pavardės; d) asmenų arba įstaigų sutikimas, jei be jo jungtuvės negalėjo įvykti; e) bent dviejų liudytojų vardai, pavardės ir gyvenamoji vieta.

75

Žinios apie įvykusias jungtuves įrašomos kiekvieno sutuoktinio abiejų metrikų knygos egzempliorių gimimo metrikos pastabos skiltyje.

76

Teismas tuojau praneša metrikų vedėjui įrašyti į jungtuvių metrikų knygas savo sprendimo išrašus, liečiančius jungtuvių perskyrimą ar pripažinimą neįvykusiomis.

KETVIRTAS SKYRIUS.

Mirimo metrikai.

77

Mirimas arba nežinia kur dingimas (laikomas mirimu), lavono suradimas turi būti per 3 dienas įrašyti į metrikų knygas.

78

Apie mirimą metrikų vedėjui praneša drauge su velioniu gyvenę šeimos nariai, giminės arba samdiniai; jei jų vietoje nėra arba jei jie negali pranešti, tai praneša buto šeimininkas, namo savininkas arba kitas pašalietis, tiesiogiai sužinojęs apie mirimą.

Apie mirusiuosius ligoninėj, prieglaudoj, kalėjime arba kitoje įstaigoje praneša įstaigos viršininkas.

79

Mirimas įrašomas į metrikų knygas tos apylinkės, kurioje kas mirė.

Jei kas mirė kelionėje arba jei negalima nustatyti mirimo vietos, tai mirimas įrašomas į metrikų knygas tos apylinkės, kur lavonas rastas arba išimtas iš susisiekimo priemonės.

80

Radusis lavoną praneša policijai; ši surašo protokolą, atlieka kvotą ir surinktas žinias nusiunčia metrikų vedėjui. Savo pranešime policija nurodo lavono suradimo laiką ir vietą, lytį, spėjamą amžių ir spėjamą mirties priežastį bei laiką.

Metrikų vedėjui pateikiamos vėliau dar gautos žinios apie mirusįjį.

81

Metrikų vedėjas įrašo į metrikos knygas ir pavėluotus pranešimus, apskųsdamas pavėlavimu nusižengusius asmenis kompetentingoms įstaigoms.

Jei nuo mirimo iki pranešimo yra praėję daugiau kaip 10 dienų, tai metrikų vedėjas atsiklausia priežiūros organus dėl mirimo metrikų surašymo sąlygų.

82

Metrikos surašomos iš privačių asmenų pranešimo, atlikto gyvu žodžiu, arba iš administracijos organų pranešimų, pateiktų raštu. Metrikų vedė-

jas, o taip pat dvasininkas, jei abejoja, ar tikrai įvyko mirtis, gali pareikalauti iš privačių asmenų, kad pateiktų policijos, savivaldybės arba gydytojo liudijimą.

83

Mirimo metrikose pažymima: a) mirusiojo verdas, pavardė, amžius, šeiminė padėtis (vedęs, nevedęs, našlys, persiskyręs), verslas, gyvenamoji vieta, pilietybė; b) tėvų vardai, pavardės; c) palaidojimo vieta; d) spėjama mirimo priežastis ir kitos 24 str. nurodytos žinios.

Apie tai, kad asmuo mirė smurtu, teismo sprendimo vykdymu, arba kalėjime ar bepročių namuose mirimų metrikose nežymima.

84

Paskendusiųjų, žuvusiųjų nuo gaisrų arba kitų nelaimingų įvykių, o taip pat nežinia kur dingusiųjų mirimas, kad lavonas ir nebūtų surastas, į metrikų knygas įrašomas.

Tų mirimų metrikos surašomos pagal policijos pranešimą arba teismo organo nutarimą.

Pranešimai siunčiami žuvusiojo paskutinės gyventosios vietos metrikų vedėjui.

85

Surašyta mirimo metrika panaikinama, kai paaiškėja, kad nežinia kur dingusis arba laikomas žuvusiu dėl nelaimingo įvykio yra gyvas.

Į mirimo metrikos pastabos skiltį dar įrašomos vėliau gautos žinios, liečiančios žuvimo laiką ir vietą.

86

Žuvus laivui su keleiviais ir įgula arba žuvus keleivių bei įgulos daliai, uosto, kuriame laivas buvo prirašytas, viršininkas, surašo protokolą, atlieka kvotą ir tų raštų nuorašus nusiunčia Kauno Apylinkės Teismui.

Teismas, iššiūrėjęs atsiųstą medžiagą, rašo nutarimą, pažymėdamas žuvusiųjų pavardes, vardus, žuvimo aplinkybes ir kitas turimas žinias. To nutarimo nuorašas siunčiamas metrikų vedėjui įrašyti į metrikų knygas.

87

Lietuvos vyriausybės diplomatinis atstovas ar tarnybos konsulas aiškina Lietuvos piliečio užsienyje mirimą, surašydamas mirimo metriką, jei dėl to negalima pateikti mirimo liudijimo, sudaryto nustatyta tvarka.

88

Metrikų vedėjas, surašęs Lietuvoje mirusių svetimšalių mirimo metriką, jo nuorašą siunčia Užsienių Reikalų Ministerijai. Jei yra tarpusavyje susitarta, mirimo akto nuorašas pateikiamas atatinkamam svetimos valstybės diplomatiniam atstovui ar tarnybos konsului.

——/——

Oficialinė dalis.

I.

Respublikos Prezidento įsakymai.

1. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatas Vytautas-Pranciškus Dovydaitis-Baltrušaitis paskirtas Marijampolės II Apylinkės Tardytoju nuo š. m. balandžio mėn. 15 d. (Nr. 375).

2. Buvusis Teisingumo Ministras Jonas Gudauskis paskirtas Apeliacinių Rūmų Pirmininku nuo š. m. kovo mėn. 29 d. (Nr. 523).

II.

Teisingumo Ministro įsakymai.

1. Diplomuoto teisininko Antano Paliuko paskyrimas Panevėžio Apyg. Teismo kandidatu atšaukiamas. (Nr. 177).

2. Jurbarko Apyl. Teismo antstolis Juozas Švabinskas miręs išbrauktas iš Teisingumo M-jos tarnautojų skaičiaus nuo š. m. vasario mėn. 27 d. (Nr. 178).

3. Neetatinis Kauno Apyg. Teismo kandidatas Algirdas Grigaitis-Grigaliūnas paskirtas Kauno Apyg. Teismo sekretoriaus padėjėju nuo š. m. kovo 1 d. (Nr. 181).

4. Diplomuotas teisininkas Kazys Saudargis paskirtas Panevėžio Apyg. Teismo kandidatu su subsidija 200 Lt nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Nr. 182).

5. Neetatinei Šiaulių Apyg. Teismo kandidatei Danutei Venclauskaitei paskirta subsidija 200 Lt mėnesiui nuo š. m. kovo mėn. 16 d. (Nr. 183).

6. Diplomuotas teisininkas Kazys Laucius paskirtas neetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo š. m. kovo mėn. 20 d. (Nr. 186),

7. Neetatinei Apeliacinių Rūmų Teismo kandidatei Elenai Stankevičiūtei paskirta subsidija 200 Lt mėnesiui nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Nr. 187).

8. Prienų Notaras Juozas Vilkutaitis išsitarnavęs pensiją atleistas nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. (Nr. 190).

9. Telšių Apylinkės Teismo Teisėjas - Tvarkytojas Stasys Vaitkevičius paskirtas namų savininkų įkaitinių skolų grąžinimui reguliuoti Telšių apskrityje komisijos pirmininku nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Nr. 192).

10. Diplomuotas teisininkas Icikas Frankas paskirtas advokatu Skuode nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Nr. 210).

11. Neetatinis Šiaulių Apygardos Teismo kandidatas Kostas Bartkus paskirtas etatiniu Panevėžio Apygardos Teismo kandidatu nuo š. m. balandžio mėn. 15 d. (Nr. 219).

12. Teisingumo M-jos buhalterio padėjėjas Antanas Siliekis paskirtas Papilės Notaru nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Nr. 220).

13. Neetatiniam Marijampolės Apygardos Teismo kandidatui Pranui Juodeikiui paskirta subsidija 200 Lt mėnesiui nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Nr. 221).

14. Kauno Apygardos Teismo kandidatas Juozas Vetrauskas miręs išbrauktas iš Teisingumo M-jos tarnautojų skaičiaus nuo š. m. kovo mėn. 26 d. (Nr. 231).

15. Šiaulių Apygardos Tardytojo buveinė perkelta iš Klaipėdos į Šiaulius nuo š. m. kovo mėn. 30 d. (Nr. 238).

16. Diplomuotas teisininkas Julius Indrišiūnas paskirtas advokatu Kaune nuo š. m. balandžio mėn. 5 d. (Nr. 242).

17. Neetatiniam Kauno Apygardos Teismo kandidatui Pranui Staneliui paskirta subsidija 200 Lt mėnesiui nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. (Nr. 243).

18. Plungės Apylinkės Teismo antstolis Jonas Žagminas paskirtas Tauragės Apylinkės antstoliu nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. (Nr. 246).

19. Domas Sabaliauskas paskirtas Plungės Apylinkės Teismo antstoliu nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. (Nr. 247).

20, Kaišiadorių Apylinkės Teismo sekretorius Jonas Kačiulis paskirtas Jurbarko Apylinkės Teismo antstoliu nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. (Nr. 248).

21. Diplomuotas teisininkas Silvestras Leonas paskirtas advokatu Kaune nuo š. m. balandžio mėn. 20 d. (Nr. 251).

22. Advokatas Anatolijus Tvirbutas atleistas iš advokatų nuo š. m. balandžio mėn. 16 d. (Nr. 252).

23. Giršui Rachmiliui leista vesti bylas Kauno Apygardos Teisme ir Kauno apylinkės teismuose nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. (Nr. 253).

24. Diplomuota teisininkė Baniutė Bačiūnienė paskirta advokatu Kaune nuo š. m. balandžio mėn. 25 d. (Nr. 259).

25. Šiaulių Apygardos Teismo prokuroro padėjėjo Vytauto Bulotos buveinė perkelta iš Klaipėdos į Šiaulius nuo š. m. balandžio mėn. 28 d. (Nr. 264).

26. Vilijampolės notaro kontora pavadinta Kauno V notaro kontora nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. (Nr. 271).

27. Buvusiam Prienų notarui Juozui Vilkutaičiui pavesta laikinai eiti Prienų notaro pareigas (Nr. 274).

28. Neetatiniam Kauno Apygardos Teismo kandidatui Algirdui Budreckiui paskirta subsidija 100 Lt mėnesiui nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. (Nr. 275).

29. Teisingumo M-jos buhalterio padėjėjas Zigmantas-Algirdas Aglinskas paskirtas Prienų notaru nuo š. m. birželio mėn. 1 d. (Nr. 281).

III.

Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai.

Nr. 192. Apygardų Teismams ir Apylinkių Teismams.

Esu pastebėjęs, kad teismai, papildymui bylų, pateiktų man su malonės prašymais, siunčia įvairius susirašinėjimus, kurių prijungimas prie atitinkamų bylų, esant joms eigoj, užima daug laiko ir neigiamai veikia į darbo našumą.

Todėl, pasirėmęs Teismų santvarkos įst. 79 str. 4 p., siūlau apylinkių teisėjams ir apygardų teismų pirmininkams tokius suirašinėjimus, kurie nieko bendro neturi su malone, nesiųsti.

(pas.) **J. Gudauskis**
Teisingumo Ministras

Nr. 193. Visiems Apylinkių Teismams.

Apylinkių Teismai, pašaukus naujokus atlikti privalomąją tikrąją karo tarnybą, dažnai siunčia kariuomenės dalių vadams vykdyti Teismo sprendimus ir tuo trukdo karinį rengimą. Pasirėmęs Teismų santvarkos įst. 79 str. 4 p., pavedu kalbamu atveju ateityje laikytis Baudž. teis. įst. 959 str. 8 sk., t. y., einančiajam privalomąją tikrąją karo tarnybą teismų sprendimus nevykdyti tol, kol nuteistasis tarnybą atliks.

(pas.) **J. Gudauskis**
Teisingumo Ministras

Nr. 194. Visoms Teismo Įstaigoms.

Iki bus nustatyti T. S. Į. 110 str. numatyti teismų vidaus ir darbo tvarkos statutai, remdamasis T. S. Į. 78 ir 87 str., leidžiu šį aplinkraštį visų teismų darbui suvienodinti ir tvarkai patikrinti.

§ 1.

Be Teisingumo Ministro duoto leidimo niekas teisėjų, prokurorų, tardytojų ir teismų kandidatų negali turėti kitų, pašalinių, pareigų bet kurioje įstaigoje. Šiuo reikalu prašymai duodami raštu.

§ 2.

Teismų pirmininkai, prokurorai, apylinkių teismų teisėjai, o kur keli teisėjai, tai teisėjai - administratoriai, tardytojai ir notarai įstaigų darbo metu turi būti savo įstaigose. Įstaigą apleisti darbo metu galima tik tarnybos reikalais arba turimu Teisingumo Ministro leidimu (§ 1).

§ 3.

Negalima išvykti be tiesioginio priežiūros organo atsiklausimo iš savo tarnybos vietos ne tarnybos reikalais net ir vienai darbo dienai, nors jis tą dieną įstaigos darbe ir nedalyvautų.

§ 4.

Teismų pareigonis, negalintis ilgiau trijų dienų eiti savo pareigų dėl ligos, turi būti atžymėtas atitinkamu įsakymu.

§ 5.

Nuo š. m. gegužės mėn. 1 d. teisiamieji posėdžiai visų teismų pradedami 8 val.

§ 6.

Priežiūros organai turi kreipti ypatingą dėmesį, kad būtų teismų vykdomi Civ. Teis. Įst. 101 ir 406 str. ir B. T. Įst. 143, 170 ir 839 str, nuostatai, nes dėl netinkamo surašymo protokolo ne kartą skaudžiai nukenčia bylos dalyviai, teisėjų darbo kokybė ir teismo orumas.

§ 7.

Apygardų ir apylinkių teismuose kiekvienam teisėjui skirti 10—12 posėdžių kas mėnuo. Skiriant posėdžiams bylas, atsižvelgti, kad viename posėdy netektų išklausyti be ypatingo reikalo daugiau kaip 30—40 liudytojų.

§ 8.

Išvažiuojamose apygardos teismų sesijose teisėjų teisiamajai sudėčiai papildyti kviesti iš vietos apylinkės teismų teisėjus, kur vyksta sesija ir kur yra bent du teisėjai; visais kitais atsitikimais tegalima kviesti apyl. teismų teisėjus tik būtinam reikalui esant, pav., apyg. teismo teisėjui susirgus, negalint kasuotose bylose dalyvauti ir t. p.

§ 9.

Apyg. teismų išvažiuojamas sesijas daryti ne ilgesnes, kaip 5 dienų, jei posėdžiaujama be šventadienio pertraukos, ir ne trumpesnes kaip 6 dienų, jei posėdžiaujama su šventadienio pertrauka. Apyl. Teismų išvažiuojamas sesijas daryti ne ilgesnes kaip 3 dienų, jei posėdžiaujama be šventadienio pertraukos, ir ne trumpesnes kaip 4 dienų, jei posėdžiaujama su šventadienio pertrauka.

§ 10.

Kam nutarta byloje išmokėti kelionpinigiai ir dienpinigiai, tam turi būti mokama tuojau, kad nereikėtų pinigų siųsti įteikimui per savivaldybės organus ir sudaryti bereikalingo darbo savo įstaigai, paštui, savivaldybėms ir gaišatį gyventojams, kuriems mokama. Sekretoriaujantis turi iš kalno paruošti liudytojų sąrašus ir apskaičiuoti jiems mokėtinas sumas.

§ 11.

Teismų posėdžiuose sekretoriaujantieji turi būti iš kalno nuskirti, kad posėdžiui pasiruoštų ir su bylų turiniu susipažintų, Apylinkių teismuose, kuriuose nėra teisėjo egzaminams besiruošiančių kandidatų, labai tikslinga būtų, kad posėdžių protokolus rašytų pats teisėjas.

§ 12.

Tikslu užkirsti bylų vilkinimą, atidėtąsias bylas, kai tam nėra kliūčių, skirti į posėdžius be eilės. Bylos atidėjimo priežastis turi būti tiek aiškiai nusakyta, kad ir kita teisiamoji sudėtis bei kitas teisėjas išsyk susivoktų.

§ 13.

Teismų pirmininkai bei administratoriai įpareigojami sekti, kad I inst. išspręstose bylose motyvuoti sprendimai būtų surašyti įstatais nustatytais

terminais, o II inst. bylose jokiu būdu ne vėliau kaip tokiu pat terminu nuo bylos dalyvių pareikalavimo motyvuoto sprendimo.

§ 14.

Apylinkės teisėjai ir tardytojai savo nutarimų bei rezoliucijų pradžioje turi aiškia rašysena pažymėti savo vardą ir pavardę arba bent įskaitomai pasirašyti.

§ 15.

Jei apylinkės teisme liudytojas klausiamas be priesaikos, tai posėdžių protokole reikia pažymėti tokio klausinėjimo pagrindas (Civ. teis. įst. 95 ir 96 str. ir B. t. įst. 94—98 str. ir Vyr. Trib. spendimas 1928.III.16 d.).

§ 16.

Vengti posėdžių metu su bylininkais bylai pašalinių kalbų bei diskusijų, nes tuo dažnai kenkiama teismo orumui.

(pas.) **J. Gudauskis**
Teisingumo Ministras

Nr. 195. Visiems Notarams.

Pasirėmęs „Užsienio valiutos operacijoms tvarkyti taisyklėmis" ir „Užsienio valiutos operacijoms tvarkyti įstatymu", pavedu visiems notarams be Valiutų Komisijos atitinkamo leidimo nerašyti užsieniečių nekilnojamojo turto pirkimo - pardavimo aktų (V. Ž. 629 § 47[1]) ir neišmokėti užsieniečių pinižų (V. Ž. Nr. 616 § 6).

(pas.) **A. Tamošaitis**
Teisingumo Ministras

Nr. 196. Visiems Teismams.

Esant reikalui, pavedu visiems teismams patikrinti bylas, kuriose yra atiteista valstybės iždui mokesčiai ar išlaidos iš Klaipėdos krašto įstaigų ar gyventojų ir ne vėliau š. m. gegužės mėn. 5 d. pranešti Finansų Ministerijai, kiek tų mokesčių ar išlaidų atiteista.

Siunčiant žinias mokesčių ir išlaidų rūšis prašau nurodyti atskirai.

(pas.) **A. Tamošaitis**
Teisingumo Ministras

Nr. 198. Visiems teisėjams, tardytojams ir prokurorams bei jų padėjėjams.

Teisėjams, tardytojams ir prokurorams bei jų padėjėjams konstitucija ir įstatymai paveda vykdyti ypatingai svarbią teisingumo funkciją, kuri sudaro valstybės pamatą. Šią funkciją teisingumo darbininkai gali gerai atlikti tik būdami tinkamai šiam darbui pasiruošę, gerai pažindami įstatymus ir juos visiškai nešališkai taikydami konkretiems atsitikimams.

Su pasigailėjimu tenka konstatuoti, kad kai kurie teisingumo funkcijos vykdytojai visiškai yra apleidę teisės moklą, visai neskaito net tos negausios teisinės literatūros, kuri yra mūsų kalba parašyta; net Vyriausiojo Tribunolo sprendimus bei nutarimus ne visi teisingumo darbininkai skaito ir įsisąmonina. Pagaliau yra ir tokių teisingumo darbininkų, kurie dar nėra išėję to teisės mokslo minimumo, kuris Teismų santvarkos įstatymo reikalaujamas (112 str.).

Antra vertus, pasitaiko teisingumo funkcijos vykdytojų, kurie perdaug rūpinasi savo karjera ir ją neretai mėgina pagrįsti ne savo teisiniais sugebėjimais, bet tokiais privalumais, kurie teisingumui yra ne tik svetimi, bet jį tiesiog griauja. Čia turiu galvoje protekcijų naudojimą, politikavimą ir panašius dalykus. Aš kreipiu teisingumo darbininkų dėmesį į tai, kad visuomenė tas ydas pastebi, gerai jas supranta ir, žinoma, labai piktinasi. Dėl to nukenčia teisingumo orumas. Tatai konstatuota ir 1936 m. spalių 13 d. teismų pirmininkų suvažiavime.

Aišku, kad teisingumo funkcijos vykdytojai gali turėti savo politinius įsitikinimus, bet tų įsitiiknimų viešas ir aktingas reiškimas, ypač kai tatai kartais daroma ir karjeros sumetimais, yra griežtai smerktinas dėl to, kad jis silpnina pasitikėjimą teisingumo funkcijos vykdytojo nešališkumu, nes kitokio įsitikinimo žmogus visada įtars, kad jo politinis priešininkas pasielgs šališkai, kaip priešininkas, o ne kaip objektyvus teisingumo funkcijos vykdytojas.

Todėl nurodau teisingumo funkcijos vykdytojams, kad jie daugiau pastangų dėtų į savo tiesioginio darbo tobulinimą, reikalingą teisingumo funkcijai atlikti, ir siūlau nedalyvauti viešai ir aktingai politinėje veikloje. Be to, siūlau vengti tokių elgesių, kurie nesuderinami su teisingumo funkcijos vykdytojų garbe ir silpnina visuomenės pasitikėjimą jų nešališkumu.

(pas.) **A. Tamošaitis**
Teisingumo Ministras.

Kaunas, 1939 m. birželio mėn. 2 d.

—/—

Redaktorius JURGIS BYLA.

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS.
Leidžia Lietuvos Teisininkų Draugija.

Laikraščio programa:

I. Teisės mokslų raštai.
II. Pasaulio teisės apžvalga.
III. Teismo kronika.
IV. Korespondencijos apie įdomesnius teisės atžvilgiu gyvenimo įvykius.
V. Vyr. Tribunolo praktika.
VI. Recenzijos ir bibliografija.
VII. Mokslinio turinio priedai.

Oficialinė dalis.

I. Vyriausybės įsakymai Teisingumo Ministerijos srity.
II. Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai, instrukcijos ir įsakymai.

Laikraštis parduodamas knygų krautuvėse ir jo redakcijoj.

Prenumeratos kaina metams 25 lt. (Teis. d-jos nariams—20 lt.).
Atskiro numerio kaina 7 lt. (su priedu).

KAINA: pirmųjų dvidešimt numerių (išskyrus Nr. 1) kaina sumažinta per pusę, būtent: Nr. 2 — 50 ct., Nr. Nr. 3, 4 ir 5 po 1,25 lt., Nr. 6 — 2,25 lt., Nr. Nr. 7—8 po 2 lt., Nr. Nr. 9—10 po 2,25 lt., o visas devynių numerių komplektas tik 10 litų; Nr. Nr. 11—12 po 2,25 lt., Nr. 13 — 2,50 lt., Nr 14 — 3,50 lt., Nr. 15—2 lt., Nr. 16—18 po 3 lt., Nr. 19—2,25 lt., Nr. 20—3,50 lt., o visas Nr. Nr. 11—20 komplektas tik 15 lt.; Nr. 21 — 4 lt., Nr. 22 — 8 lt., Nr. 23 — 4 lt. Pradedant Nr. 24 eina su priedu ir vieno Nr. kaina 7 lt.

Pirmųjų dvidešimt numerių papigintąja kaina galima gauti tik iš Redakcijos.

Redakcijos adresas:

KAUNAS,
Vyr. Tribunolas (telef. 25753).

Parduodama redakcijoj:

1. Teisininkų kalendorius 1939 m. (5 lt).
2. Lietuvos Valstybės Konstitucijos reforma, prof. M. Römeris (2 lt).
3. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas, D. Gecas (2 lt).
4. Čekiai, Jokūbas Abramavičius (2,50 lt).
5. Hagos Tribunolo sprendimas Klaipėdos byloje (2 lt).
6. „Teisės“ 2—10 Nr. Nr. komplektas — papiginta kaina — **10 litų.**
7. „Teisės“ 11—20 Nr. Nr. komplektas — papiginta kaina — **15 litų.**
8. Konstitucinės Teisės principai, A. Esmein 2 tomai, 16 litų.

SPAUDĖ KOOP. RAIDĖS SPAUSTUVĖ KAUNE